

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibus, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm Septembris Et Octobris

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10262

XXX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77413)

VITA ET MARTYRIUM SANCTI MAR-
TYRIS GREGORII MAGNAE ARMENIAE:

Authore Simeone Metaphrasse.

30. Septēbr.
Cap. 1.
Parthorum
amplissimū
Imperium.

Chaldaeī
astrologi.

Cap. 2.

Artaduſta
mulier anti-
ma Artasi-
ram ad de-
bellandos
Parthos.

Cap. 3.
Artasiras
Persa con-
figit cum
Parthis.

V M Persarum imperium rediisset ad Parthos, & Parthorum dominatio ad tantam venisset potentiam, ut non solum imperarent Persis, sed etiam Armenijs, & Indis, qui in Oriente sunt Persis finitimi: præterea autem Massagetarum quoque in suam redegissent potestatem, cumque tantarum curarum pondus vnus non posset sustinere, quatuor fratres, Parthi quidem genere, Arfacidæ autem cognomine, dominatū quatuor gentium ad se transferunt. Et primus quidem ex fratribus, communem appellationem in proprium nomen sibi vendicans, appellabatur Arfacides, & Parthorum tenebat imperium, sicut tempore, ita etiam dotibus & commodis alijs antecellens. Qui autem illum est consecutus, fuit Rex Persarum. Tertius autem prædictorum Indorum sortitus est imperium. Quartus autem potestati parebat Massagetæ. Non fuit autem breui tempore dimensa felicitas Arfacidis. Postea verò cum Artabanus filius Valarsi, qui erat & ipse ex Arfacidis, & in Persas obtinebat imperium, vacaret Chaldæorum sapientiæ, quæ versatur in contemplandis astris, & ex illis aliquid animaduertisset, cum vxore dormiens in tabernaculo, ei dixit: Ex ijs, quæ me docent cuius astrorum, si quis in presenti tempore meditetur insurrectionem aduersus suum dominum, ille quidem, ut arbitror, non frustrabitur suo scopo & desiderio.

Hæc cum dixisset, conuersus est ad somnum. Vna autem ex ijs, quæ seruebant reginæ, ex ijs nata, qui erant illustri genere, corpoream habebat consuetudinem cum quodam ex ijs qui primos gerebant magistratus, qui originem quidem ducebat ex Assyrijs, vocabatur autem Artasiras. Hic sæpè quidem apud se animo meditabatur tyrannidem, & cum ijs, qui ex amicis erant fidelissimi, illud arcanum communicabat: id autem ad effectum deducere differebat, quòd timeret nè res succederet. Ea ergò clam egressa è tabernaculo, totam rem indicat Artasiræ, & ad opus excitat, promissum ab eo exigens, ut si Parthorum potiatu imperio, eam & vitæ habeat sociam, & cum ea regnum & nomine, & re diuidat. Ille autem prompto & alacri animo iurauit deos patrios: & quæ iurauit, pollicitus est finem acceptura, cum primū Rex fuerit renunciatus. Cum hæc petiisset, & fidem ab eo accepisset, properè recurrit in regium tabernaculum, ut lateret, diligenter prouidens. Mulieri autem nomen erat Artaduſta. Artasiras ergò mulieris nuncium animo agitans, captus erat vehementi regnandi desiderio: & cum collegisset ex Persis & Assyrijs eos, qui gerebant magistratus, quibus, ut potè fidelissimis, confidebat maximè, & in sua ad eos oratione, in medium adduxisset Parthorum arrogantiam, intuenit eos quoque similia consulentes. Etenim illi quoque optabant à Parthica quidem liberari tyrannide: à suo autem sanguine videre regi Persarum imperium. Decernunt itaque, ut quomodo consilij, ita etiam rerum ipsarum gerendarū esset Dux & princeps Artasiras: & mittunt nuncios ad Artabatem, rogantes ut è regno excederet sine periculo, & alijs malis, quæ è bello eueniunt. Ille autem cum ad suam diuinationem & tempus caput inclinasset, eos quidem, qui missi fuerant, dimittit re infecta: præterea autem minatur, quòd si tale quid venerint ei rursus nunciaturi, sumet primū pœnas de eorum contumelia. Zecas & Carenas erant eis nomina.

Reuersi autem renunciant Artasiræ & reliquis ea, quæ Rex dixerat, & minatus fuerat. Deindè bellum ab illis comparatur. Priusquam verò id erumperet, misit Artasiras, qui ad se diceret Artaduſtam: & eam in validissimo collocat presidio cum omnibus suis facultatibus. Cum autem Persarum & Parthorum copiarum manus conseruissent, utrinque quidem cadunt plurimi: ad Artasiram autem adspexit victoria. Secundo autem commisso prælio, Parthi quidem per vim ab hostili ense fuere consumpti, in fugam autem versus fuit ipse Artabanus. Cum se autem rursus collegisset, & ad bellum gerendum rursus cõgisset copias, animo confidit. Cæterum totum annum aliquandò quidem Persis contra Parthos, aliquandò autem Parthis aduersus Persas ostendentibus multa audacia facinora, & belli experientia, cum postremo vtriusque partis

partis acies propè essent, aiunt Artasiram dixisse Artabani Regi, nè temerè faceret, & perderet genera Persarum & Parthorum: regnum enim nolle deinceps manere apud Artabanem, sed transire ad Artasiram. Tu autem, inquit, si me audias, viues citra vllam molestiam. Dabo enim tibi regionem, quæ affatim suppedabit omnia, quæ ad vsum pertinent. Oportet autem non alio, quàm teipso vti magistro eius, quod est vtile, & meminisse responsi, quod aliquandò Regina dixisti in tabernaculo. Sed hæc quidem Artasiras.

Artabanes autem prius adspiciens ad quosdam suos familiares: Quàm grauis res est, inquit, scemina. Amor coniugij potius læserit, quàm iuuerit. Hæc cum dixisset, iubet transire quendam ex satellitibus, & interficere reginam. Existimabat enim eam prodidisse secretum. Conuersus autem ad Artasiram, respondit esse sibi longè optabilius mori, quàm Artasiræ, qui erat seruus, regno cedere. Quæ simul atque dixisset, insanè & bacchantis more irruit in Persas: & ex eis quidem multos sauciat, plures autem occidit: dirigit verò etiam hastam aduersus Artasiram. Ille autem (habebat enim manus sagittandi peritas, & quæ hac in re semper magna cum laude versabantur) fugam quidem simulat. Dum eum autem persequitur Artabanes, immittit telum in pectus propter mammillam eius, qui persequeretur. Quod cum ob vires eius, qui fuerat iaculatus, sustineri non potuisset, rumpit Artabani thoracem: & traiecto pectore, excidit è dorso, & morte statim afficit Artabanem. Mox autem conuenientes inter se Parthi & Persæ, Regem renunciant Artasiram, qui ostendebat se magnam eorum gerere curam, & non paruam esse suam in eos humanitatem. Et ille quidem cum sic se haberet, Artaductam ducit vxorem, quam datum iusurandum ei prius desponderat: & eam eligit reginam.

Cursaro autem Artabanis frater, qui regnum magnæ obtinebat Armeniæ, cum intellexisset ea, quæ euenerant, & quòd ad Persas fuit translatum Parthorum imperium, magno dolore est affectus: & valido coacto exercitu ex Albanis & Iberis, & præterea ex Hunnis, toto anno comparauit ea, quæ ad bellum pertinebant. Magnam autem manum secum ducens, expeditionem suscipit contra Persas, & ipsum Artasiram. Qui autem Persarum imperium nupèr sibi vsuparat Artasiras, vel inuitus struit & educit aciem aduersus Regem Armeniæ. Fit autem in prælio magna cædes Persarum. Fugit autem Artasiras, & hostes insequentes irruunt: & Persidem tegunt corporibus eorum, qui interficiebantur: & cum multos cepissent captiuos, cum Rege suo redeunt in Armeniam, dexteris onustis opibus. Anno autem sequenti rursus Armeniorum Regi in Syriam facienti incursionem, gens Saracenorum venit in auxilium: prædisq; actis de Perside & Assyria, & cunctis, quæ erant in eis, spoliatis, Rex ipse cum pari victoria ad suum regnum reuertitur. His autem rebus fortiter & præclarè gestis, admirationi quidem socijs, terrori autem hostibus fuit decem annos perpetuos. Quamobrè Rex quoque Persarum cum inconsolabili dolore angeretur, cresceret autem dolor, quòd nesciret quid ageret, ijs congregatis, qui erant in eius potestate, rogauit vt consulerent, quonam quidem modo possent susceptam delere ignominiam, cessarent autem communes & multiplices calamitates. Ei autem, qui talem dixisset sententiam, secundum post Regem honorem, ei proponit in præmium. Anac autem quidam, qui genere attinebat ad Cursaro Regem Armeniæ, è coetu surgens, pollicitus est se præclarum quippiam facturum, per quod & res Persis felicius succederent, & pœnas sumerent de hostibus.

Excipiens autem Artasiras: Reuerà, inquit, si hæc feceris, protinùs imponam tunc capiti diadema, & te efficiam quidem secundum regni Persarum, tradam autem tibi regnum Parthicum. Ille autem, quòd ad se quidem attinet, dicit incertum esse finem: Si quid verò interim ei euenerit præter opinionem, rogauit Artasiram, nè esset ingratus ijs, qui remanserint ex genere: sed memor quidem esset eius pro ipso prompti & alacris animi: pro eo autem, eis referret gratias. Hæc cum dixisset, fratrem assumit adiutorem: & specie transfugæ, cum mulieribus simul & infantibus, & tota domo, omnibusque domesticis, accedit ad Regem Armeniæ. Ille autem & alio eos honore accipit, & benignè admodum eos salutat. Illi autem se blanditijs ipsi insinuantes, eum reddunt omninò sibi familiarem: & efficiunt, vt eos nihil haberet suspectos, & maxime quòd simul cum vxoribus, & ijs, quæ sunt charissima, ad illum transfugissent. Itaque Anac secundum honorem post Regem accipit. Atque hyeme quidem Armenij in summo quieuerunt ocio: ver quoque eis multas voluptates in sua patria

patria largiebatur: astate autem auster calido flatu spirans, coëgit Regem migrare in Ararat simul cum magistratibus, vbi degebant tanquàm in verna temperie. Rex hic versans, mouebatur rursus aduersus Persidem. Anac autè recordatus iurissurandi, quod dederat Artasiræ, & donorum accensus cupiditate, se Regè Armeniæ seorsum velle alloqui simul cum fratre pratexens de rebus necessarijs, cum soli ad solum essent ingressi, ipsum tollunt de medio: & fama exercitui eadem annunciante, isti conscendentes equos, totis viribus fugiunt.

Cap. 7. Satrapæ autem Armeniæ cum manipulis & militum ductoribus plurimos occupassent transitus, in animo habebant omnibus modis fugam eorum præuenire. Quocirca nec eis frustra cessit studium. Cum eos enim fugientes in medio quodam ponte interceptissent, in fluuio submerserunt. Et cum reuersi essent persecutores, ipse Anac & fratris interficitur omnis generatio, cum agens spiritum Rex Armeniorum hoc extremum mandasset, vt genus eorum qui ipsum interemerant, funditus interiret. Et sic quidem perierunt omnes, præter duos filios Anac, eosque valde infantes, & qui erant adhuc inuoluti fascijs, & lactebant. Quos cum seduxisset quidam ex ijs, qui ad eum attingebant, vnum quidè deposuit in partibus Persidis, alterum autè in Romana ditione. Is fuit Gregorius, cuius præclara pro pietate certamina aggressa est ab initio dicere oratio. Rege autem Armeniorum eo modo, quo diximus, interfecto, felici rei successu motus Persa, mouet exercitum aduersus conturbatos Armenos: & magna acta præda, & multis abductis captiujs, præclare rursum in suam reuertitur regionem. Cum autem inuenisset inter captiuos vnam ex filijs Cursaro, nomine Teridatem, eum quidem non interficit propter teneram adhuc aetatem: mittit autem in exilium in Romanorum regionem. Hic est Teridates, qui regnum Armeniorum posteriori tempore Romano auxilio acquisiuit & accepit, & magnum Gregorium tormentis subiecit innumerabilibus: & qui non solum eum non abduxit à pietate, sed ipse potius eius admirabili constantia & plaga desuper immissa à diuina prouidentia, ad illius fidem fuit conuersus. Sed hæc quidem singularem procedens declarabit oratio.

Artasiras vexat Partios. Artasiras igitur, qui tunc erat Rex Persarum, partem sui imperij ipsam quoque, fecit Armeniam. Gregorius autem filius Anac, vt diximus, qui Cursaro interfecerat, degens in ciuitate Casareæ Cappadociæ, & aliam didicit doctrinam, & in rebus Christianis diligenter fuit exercitatus. Teridates proinde, qui erat ex sanguine regio, referebatur in numerum Romanorum magistratum. Non ignorans autem Gregorius & quæ fecit eius pater Anac, & quæ ab ipso passus est pater Teridatis, ea tamen secreta apud se tenens, accedit ad Teridatem, se ad voluntarium eius tradens ministerium, & circa vllam exculationem Teridati in omnibus fidelè suam præbebat operam. Cum autem accepisset Gregorium Christianam tenere religionem, agere ferebat Teridates, qui etsi nihil proficeret, non cessabat tamen eum increpare. Gotthi verò illo tempore populabantur & vastabant agros Romanæ regionis. Undè qui tunc Romanum obtinebat Imperium, surrexit ipse quoque totis viribus, & quæ ad bellum pertinebant, parabat eosque aduocat, qui eius parebant ditioni, ac se omnino instruebat ad vlciscendos Gotthos. Cum itaque alter ex aduerso alterius castrametati essent, & aciem vtrique instruxissent, & manus mox essent conseruaturi, Dux Gotthorum prouocauit Regem Romanorum ad singulare certamen. Ille autem (neque enim poterat suis manibus prosternere aduersarium) quærebat, quisnam ex suis, se illum esse simulans, cum Gottho congregaretur.

Cap. 8. Subdit sibi Armeniam Artasiras. Licinius autè vir quidam ex ijs, qui in ducendis exercitibus tunc erant pulchre versati, iubet Imperatorem bono esse animo: esse enim vnum ex ijs, qui apud ipsum militant, Teridatem scilicet illum, qui refert genus ad regium sanguinem Armeniæ, virum, qui viribus & armis est inexpugnabilis, & qui in multis suæ virtutis dedit experientiam. Is nunc quoque, inquit, versatur in exercitu. In medium itaque ducitur Teridates: & cum Imperatoria induit Imperator purpura, & omnibus insignibus Imperij, vt videretur ipse esse Imperator, qui aduersus barbarum suscipiebat singulare certamen. Cum ad pugnam ergo processissent, & qui Romanorum agebat Imperatorem Teridates, & ipse Dux Gotthorum, vsque adeo superauit Teridates barbarum, vt nec enssem quidem in ipsum strinxerit, neque hastam vibrarit: sed eum manu facile raperit, & viuum duxerit ad ipsum Imperatorem. Quo facto, non indigna ab eo confequitur præmia. Nam & benignè ei multum largitur pecuniæ, & induit eum purpura, & caput eius regio ornata diademate, & non multo post in patrum irpe ium restituit Teridatem. Gotthi autem cum sic præter rationem aduersam sensissent

Cap. 9. Teridatis egregium facinus. Teridatis egregium facinus. Teridates autem cum sic præter rationem aduersam sensissent

fortu-

fortunam, & Ducem suum repente vidissent comprehensum, dispersi sunt omnes, & pauci redierunt in domum suam nuncij calamitatis. Imperator autem Romanorum cum præclaris trophæis redijt felicissimè.

Teridates autem deinceps regnum in Armenia obtinens, patriæ erat deditus falsæ religioni, cum alijs sacrificans simulacris, tum maximè Dianæ, quam & summo honore afficiebat, & amicam deam existimabat. Atque sacrosanctum quidem volebat Gregorium esse socium sacrificij. Nam ipse quoque Teridatem eò erat secutus. Ille autem id minimè patiebatur. Teridates ergò, qui & pro alio ministerio, & pro vniuersorum communicatione se ei multum debere fatebatur, iubebat nè in religione ab eo discreparet. Diuinus autem Gregorius: Corporalia quidem, inquit, ministeria, quæ non corrumpunt animum, beneuolè & amicè dominis à nobis exhiberi docet nos communis Dominus, neque quò minùs ea exequeremur, tibi vnquam vllum præteximus negocium, neque negligenter inseruimus. Quæcunque autè ipsam animam adducunt in periculum, & procùl abducunt ab opifice, eorù qui est eruditus, nequaquam sustinuerit inire cum alio communionem, etiamsi Imperator, etiamsi qui vitam habet in potestate, iubeat. Cùm hæc fusè sacrosanctus dixisset Gregorius, ira supra modum repletus est Teridates, & acerrimè in eum fuit commotus: & vinculus quidem fuit statim vir præclarus. Deindè cùm lignum ori eius immisissent, quam maximo possunt spatio, superiore partem disungunt ab inferiori, & eius humeros onerant glebis salis, qui est apud Armenios fossilis. Deindè funibus sacrosancto corpori alligatis, cùm eum sublimè sustulissent, totos septem dies ei hoc acerbum producunt supplicium. Post septimum autem cùm Rex illum hinc deduxisset, interrogauit, an didicisset id, quod est melius, & priorem mutasset opinionem, & dijs statuisset offerre sacrificium. Cùm autem vidit eum magis zelum spirantem pro pietate, dat eum secundis tormentis, prioribus minimè clementioribus. Suspendit eum præcipitem ex altero pede appendens: & nec eo fuit quidem contentus, sed etiam decem lictores, virgas habentes in manibus, circa eum statuit: & fumo infernè substrato, ignem in eum immittit, ad eò vt martyr simul & virgis verberaretur, & foetidum fumum naribus exciperet: vt densum & continuum anhelitum, quem effundere cogebatur à plagis, fumus impediret & obstrueret, ne concedens quidè vt spiraret, sed fuliginosum illù fumi vaporem in eius viscera immittens. Scio vel ad solum auditum eos, qui adfunt, caligasse. Ille autè non solum fortiter ferebat, sed etiam Domino magnas agebat gratias, & cum ijs, qui aderant, multa de Deo loquebatur, & eis ostendebat pietatem, etiamsi non perfectè intelligebant, quòd scilicet Deus in principio creauit cælum & terram, formauitq; hominem, & posuit eum in paradiso, ex quo postea expulsum fuit propter mandati transgressionem. Deindè meminit molestiarù, quæ postquam ab illis paradisi bonis excidissimus, nos miserè (hei mihi) inuaserunt. Post hæc subiunxit Dei in nos benignitatem, quemadmodum videlicet curam gerens nostræ salutis, ad nos misit Doctores & Prophetas, qui prædicabant vnigeniti carnis susceptionem, & cunctas, quæ pro nobis ingratis ab eo susceptæ fuerunt, perpeffiones, colaphos, Crucem, lanceam, voluntariam mortem, eius resurrectionem, nostram correctionem, reuocationem, ad primum bonum reditum. Postremò docebat, quòd dignos excipit regnum cælorum, & quòd malis tormentum est paratum: ignis, qui non extinguitur: tenebræ, quæ non desinunt: vermis immortalis, & quòdcunque aliud supplicium sibi recondiderunt, qui sunt serui peccati.

Hæc cùm disseruisset, firmamque & immobilem sibi precatus esset confessionem, ille quidem finem imposuit precatiori. Quidam autem ex circumstantibus cùm quæ ille dixerat, scriptis mandassent, ad Regè ea statim referunt. Atque Gregorio quidem pede suspensus, rursùm peractus erat septem dierum cursus. Ille autem cùm eum rursus deduxisset, existimabat eum esse persuasum, victum à supplicio. Cùm autem vidisset eum promptius & alacrius è vita discessurum, quam à fide in Christum, se grauiorem martyri parat aduersarium, & se confert ad alia excogitanda tormenta, quibus non possit esse aliquid crudelius: & cùm tabulis anteriores tibiarum partes comprehendisset, & deindè eas fune constrinxisset, sic exprimit, vt ex ipsis etiam summis pedum digitis guttæ sanguinis distillant. Cùm ergò vix tandem pedes eduxisset ex illa afflictione, in plantis pedis ferreos infigit clauos, & cogit athleticam currere, multo sanguine solum subiectum adspergentem. Quamobrè magnum corde dolorem sentiens martyr, (Quomodò enim, nisi dolorem sentiret, ostenderetur eius in Christum

Cap. 10.
Teridates
fuit Armeniæ
Rex.

S. Gregorius
horrendum in
modum à Teri-
ridate cruciatur.

Item se-
cundo.

Magna mar-
tyris forti-
tudo.

Gen. 1.

Docet sibi
aditantes fi-
dem Iesu
Christi.
Matth. 23.

Cap. 11.

Vide suppli-
cij immani-
tatem.

Pfal. 126. stum desiderium?) Euntes ibant, dicebat, & flebant, mittentes semina sua: Venientes autem venient in exultatione, tollentes manipulos suos. Hæc sanctus quidem psallebat suaviter. Teridates autem iubebat circumstantibus ferire crudelius: Ut, inquit, in maiori dolore & fletu ad eum perueniat, quæ ab eo expectatur, voluptas. Sed licet tor & tanta pateretur, ut suis perpeffionibus eorum etiam, qui ipsum odio habebant, animos satiare, fortissimè tamen ea ferebat propter Christum.

Cap. 12.
Alij cruciatu
sanè horren
di.

Post hæc eum humi supinum extendunt, cum hoc iussisset Tyrannus: & cum caput quidem fabrili quodam interceptissent instrumento, exprimunt validissimè. Cum naso autem fistulam applicassent, nitrum & salem mixtum aceto, in eam infundunt, & a corem ad profunda capitis, & ad ipsum transmittunt cerebrum. Deindè eius vexandi alium quoque modum excogitât, qui & illorum crudelitatem, & martyris animi fortitudinem ex æquo ostendebat. Nam cum calathum attulissent, camini eum impleat fuligine, & in eum martyricum illud caput immittunt, & iusti collo calathum alligant, & sex dies eum relinquunt premi hoc graui tormento. Septimo autem die cum eum accersississet Teridates, cum consueta subsannatione, & ei grata irrisione: Vndenâm, inquit, nunc ad nos redis? An à regno & à bonis illis, quæ prius prolixè persequebaris, & quæ expectabas te esse percepturum? Generosus autem ille liberè &

Inuicta
martyris
constantia.

magna cum fiducia: Nondùm, inquit, ò rex, ad illam ineffabilem migravi felicitatem. Sum enim adhuc implicatus graui hoc onere corporis. Sed quoniam his sum pro Domino meo dignatus, veniam paulopost cum illius gloria, quandò nuda quidem & aperta sistentur omnia ante illius tribunal. Sedebit autem ipsum Dei verbum iudex non tantum factorum, sed & animi conceptionum, & cogitationum cordis penetrans vsque ad diuisionem anime, & ossium, & medullarum, & vnicuique tribuens pro meritis. Quo tempore, heu mihi, quale te circumstiter periculum, quali, ò infelix, supplicio damnaberis? Hæc Regem cient maiori furore, & statim pedibus vincitus martyr, præceps suspenditur, & per posteriores partes multum aquæ immittunt in ventrem, hoc simul pro supplicio & ludibrio habentes scelerati. Nullus enim pudor talibus oculis, quorum animæ erant plenæ libidine & nequitia.

Cap. 13.

Cum autem illinc fuisset demissus, Rex conabatur rursus persuadere: & Pare mihi, dicebat ei, & dijs maximis sacrificia. Nam alioqui malè peribis, mihi chara iuro eorum potentiam. Sacrificabo, sed Saluatori meo omninò sacrificium laudis, magnus dixit Gregorius. Quæ autem sensu & mente carent, & sunt omninò inanima & surda, absit, Christe Rex meus, ut honore vllò aut verbo digner, etiamsi plura mihi & grauiora inferantur supplicia. His disrumpebatur Teridates, & ira suffocabatur. Itaque cum sanctum rursus suspendisset, vngulis quidem ferreis laniabat eius latera, qui erat ferro quouis durior, adeò ut ipsa quoque terra inquinaretur fontibus sanguinis. Cum autem dissecasset, & profundos sulcos in eis incidisset, murices ferreos humi sternit. Deindè nudus is, qui totum Christum induerat, super ipsos trahebatur. Interim autem dum lictorum manus eum pilis trahebant acerbissimè, ille quidem proprio irrigatus sanguine, magis florebat, & germinabat non secus, atque generosæ plantæ, & fructu fidei abundabat. Ille autem, Vbi est, inquit, Deus tuus, Gregori, in quem sperasti? Veniat nunc, & à meis te eripiat manibus. Atque ille quidem cum sic omnia peruassisset supplicia & afflictiones, & eas tulisset facilius, quam alij voluptates, & omnibus euassisset superior, rursus in carcerem conijcitur.

Cap. 14.
Inigne mi-
raculum.

Sequenti autem die cum eum rursus accersississet Teridates, & vidisset eum ad stare cum prompto & alacri animo, & cum sano corpore, idq; cum caro fuisset antea consumpta tormentis, apud se quidè mirabatur, & dubitabat, quòd non simul cum carnis eum defecisset respiratio. Vipera autem non expellebat venenum, neque pardus exuebat varietates: sed adhuc idem manebat Teridates, & in martyrem eandem conseruabat sauitiam & inhumanitatem. Cum ergo eum sic vidisset affectum, ne sic quidem desperabat eius mutationem: sed contendebat stultus vincere animam insuperabilem. Vndè etiam cum ferreis tibialibus beata eius induisset genua, & cuneis, qui ipsi quoque erant ferrei, ea transfegisset ac fibulasset, & martyrem suspendisset, tres totos dies eum tenuit sublimem. Ille autem tantum aberat, ut hoc cruciatu secus, quam generosum hominem decet, afficeretur, aut obloqueretur, ut & ipsa videretur ridere tormenta, & eos, qui ipsa afferebant, si sperarent fore, ut illius firmitatem in contrariam mutarent sententiam. Pendenti itaq; iusto: Nondùm sensisti, Gregori, inquit Teridates, te frustrà in Deo tuo confidisse: aut alioqui nobis ostende, si quid boni

Nota genus
supplicij.

boni ex spe in illum es consecutus. Ille autem: At tu ipse, inquit, es insipiens, & te plane stolidè & amenter geris, qui aduersus te infers tam graue iudicium, & ignem gehennæ in tuum caput congeris. Ego autem confido in Domino meo, qui est meus defensor, & refugium meum: & in ipsum speraui. Quæ autem mihi à te laniantur carnes, parùm sunt mihi curæ. Quantum enim externus noster corrumpitur homo, 2. Cor. 4. tantùm internum renouari & docemur, & credimus.

Ex his ira incessit Regem, & acerbè martyrem intuens: Quoniam, inquit, tu qui-
dem dixisti te renouari, nos autem minatus es esse tradendos igni, qui non potest ex-
tingui, ego interim hoc, qui extinguitur, te docebo, nè sis tam apertè insolens in no-
stram potentiam. Et protinùs iuber plumbum in leberem iniectum, valdè incendi ac
liquefieri, & totum in martyrem injici. Atque hoc quidem sic factum est, vt iussit. Ille
autem non minùs fuit forti & generoso animo, quàm si aqua in eum effunderetur.
Hoc autem fuit ex eo euidens, quòd ipse apertissimè quidem illius arguebat errorem
in ipso tempore tormenti: liberè autem & confidenter ijs, qui aderant, suggerebat
verbum pietatis. Quibus quidem mirandum in modum obstupescit Armenius,
studebat eum omninò lucrifacere. nam si hoc non posset assequi, putabat gentium
religionem magnum esse damnum accepturam. Volens ergò eum supplantare, &
abducere ab illa infirmitate & constantia, promptoque & alacri animi studio, cogi-
tauit eum pellicere blanditijs & assentationibus, diuitiarumque, voluptatum, hono-
ris & aliorum bonorum promissis inescare. Sed interim quidam ex Satrapis: Non li-
cet ei viuere, neque hunc Solem adspicere, ò Rex, clara & alta voce loquitur, cum sit
filius Parthi Anac, qui dolo patrem tuum Cursaro interfecit, & Persarum tyranno
totam captiuam reddidit Armeniam.

Hæc cum audisset Teridates, eum pro patre subiit vehemens zelus: & statim
omnium, quæ apud se cogitabat, eum cepit obliuio propter paternum sanguinem.
Iuber autem sanctum ligatum collo, simul & manibus & pedibus, deici in lacum, qui
est in ciuitate Artaxat. Erat autem hic lacus res vel solo auditu terribilis: putrefactum
coecum habebat intrinsecus, & venenatos serpentes & vermes, & erat habitaculum
omnium, quæ serpunt in terris, iamolim ab Armenijs effusus ad excogitandum terri-
bile supplicium. Quapropter ex ijs, qui in eum antea inieci fuerant, non modò non
illinc vllus emerfit, sed nec toto quidem die durare potuit. In hunc ergò lacum post
multos illos & insuperabiles, quod attinet ad vitij rationem, insultus sacrosanctus in-
iectus Gregorius, quatuordecim totos annos nimia, quæ illinc oriebatur, obsideba-
tur afflictione. Quædam autem mulier viduata coniuge, quæ habitabat in præsidio
Artaxat, cum ei diuina apparuisset visio, aliquod frustum panis quotidie in eum im-
mittebat. Quod quidem cum esset beato alimentum, recreabat ei corpus, quod labo-
rauerat, & non sinebat eum omninò deficere. Sed narranda multa reliquit oratio,
cum ne rantillùm quidem vellet discedere à viri memoria. Nobis igitur reuertend-
um est ad ea, quæ deinceps sequuntur in historia.

Teridates ergò arbitratus se ineuitabili morti dedisse iustū, cum esset vtique hyems
& frigus, ipse accedit ad regiam Armenicam. Illinc autem expeditionem suscipit ad-
uersus Persas, & corū populabatur regionem: & traiecit in Assyriam, & vicit pugnans
singulari certamine, & celebris erat propter res ab eo gestas rectè & feliciter. Verum
enimuerò Ioui, Dianæ, & Herculi attribuebat victoriam. Neque verò in illis colendis
suum tantum ponebat studium, sed etiam aduersus Christianos ipsos, & impietatem
vehementer & insanè spirabat. Eo autem tempore, quod intercessit, qui Romanam
purpuram non feliciter induerat, Diocletianus vxorem ducere volebat, & procura-
bat sibi matrimonium. Cum autem apud ipsum essent omnes patres, qui aiebant
virgines, & vt ei suam desponderet, vnusquisque valdè moliretur, ille his omnibus præ-
teritis, postquam in quadam ex ijs, quæ eius parebant imperio, ciuitatibus intellexit
sanctarum virginum chorum exerceri in monasterio, quibus præerat quidem Gaiana:
inter illas autem vnã esse, Ripsimem vocatam, & ab ipsa Gaiana, cum ambæ essent
Christiani generis & sanguinis, in pietate educatam atque eruditam, quæ sicut specie
virtutis, ita etiam pulchritudine corporis erat admodum insignis: vel ipsa eius imagi-
ne Imperator accensus, quam ad eum depictam quidam pictor attulerat, ipsam
amabat vehementissimè, & affectionis cestro concitabatur: eratque ille amor mera
insania, & planè rabies. Et ille quidè diù antè parabat nuptias, & festum prædicabat:
& eos congregabat, qui erant in nuptijs ei inseruituri: & ad Ripsimem misit aduolato-
res,

res, qui de nuptijs ei significarent, & nunciarent eas iam esse paratas, quòd ad ipsum quidem attinebat.

Cap. 18.

Illa autem, (Quid enim per ipsam virginitatem ad hæc cogitaret, aut dixerit virgo, quæ iam olim cohabitantem elegit continentiam, & solis viuit leguminibus, & rotas noctes versatur in oratione, & nec interdium desistit ab hymnis in Deum?) Non te fallam, spòse Christe, dixit: non te probro ac dedecore afficiam, ò chara virginitas: non te prodam, mater continentia. Itaque Deo, qui solus poterat ei dare salutem, adiutore inuocato, non necessarijs, non amicis, non parentibus, neque vllis alijs erat omnino munita. De aliò itaque migrando statim consultat: & comites bonas alias inuenit virgines, quæ erant ei & vitæ & virtutis sociæ, in primis autem præfectam Gaianam. Et non dubitarunt, etiamsi præ multa inedia iam defecissent, peregrinationem suscipere, sed sicut passeris, cum ea transmigrant in barbaram Armeniorum regionem. Eas enim incitabat etiam ad migrandum præceptum Dominicum, dicens: Si percuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Prompto itaque & alacri animo illinc proficiscuntur, & veniunt in ciuitatem Ararat. Torcularia autem erant eis habitaculum. Cum autem eis omnia deficerent necessaria, quædam ex eis, spe parandi sibi victus posita in manibus, versabantur & laborabant in arte lanificij, & quòd hinc sibi parabant, consumebant ad ceteras alendas virgines. Diocletianus autem cum & amore iam improbè captus esset, & non posset amplius quiescere, postquam, omni moto lapide, accepit migrasse Ripsimen in regionem Armeniorum, scribit statim ad Regem Armenia Teridatem, & alia non pauca aduersus Christianos, & quòd à se dilectam Ripsimen vafro & venefico sermone pellicientes, ei persuaserunt, vt mallet in externa viuere regione, & eam cum probro & ignominia errantem obire, quàm cum eo habitare. Est enim sœmina, aiebat, res deceptu facilis. Rogabat autem, vt cum omnibus modis ipsam inuenisset in Armenia, ad eum remitteret. Quòd si eam quoquè sibi coniungere mallet, id eum non minori gaudio affecturum.

Cap. 19.

Postquam hæc literæ venerunt ad Teridatè, ille statim virgines inuestigabat & scrutabatur. Cum autem accepisset eas latere in torcularibus, rimens nè si præsensissent se queri, illinc aufugerent, & in locum incertum recederent, eum locum occupat præsidio. Et cum accepisset ex ijs, qui viderant Ripsimem, eam esse insigni pulchritudine, leporisque & gratiæ copia magnas habere illecebras, iam in eius amorem exarserat: & regias protinus ad eam vestes, & alium mundum emittit: & iubet Ripsimem his indutam, ad se venire in regiam, reliquas autem teneri custodia. Illa autem Christi incensa desiderio, & eius amore ardens, quem etiam solum nouerat sponsum, suasionibusque & monitis Gaianæ, quæ & ipsam aluerat ab infantia, & ad eam perduxerat ætatem, magis feruens, æquè & verba eius, qui erat ei odio, amatoris, & quæ missa fuerant, abhorrebat & respuebat, & cum ijs, quæ secum erant, vocabat orationi. Interim autem dum peragebatur oratio, tonitru repente erupit, & vox desuper è tonitru resonuit, dicens: Estote forti animo, & confidite. Sum enim vobiscum: & conseruabimini mihi intacta ab insultibus inimici, & ingrediemini mecum in meum thalamum, & accipietis regnum vobis paratum. Hæc & vox dicebat, & tonitru resonabat horribiliter, & vna cum ea diu affuit: & multos quidem, cum repente erupisset ad aures, humi deiecit, & sermonem eis abstulit: Quinetiam multos equites eiecit ex ipsis equis, quos equi, insultantes & conculcantes, occiderunt: & ad summum conturbauit penitus eos, qui aderant, eosque reddidit animi dubios & perplexos. Qui autem missi fuerant à Rege Teridate, vt accerferent Ripsimem, animo conterriti, reuertuntur ad Regem, deorsum intuentes, & ei renunciant ea, quæ facta fuerant, & quòd nec acciperet Ripsime ea, quæ missa fuerant, nec omnino ad eum venire in animum induceret. Ille autem valde efferatus, & nihil cogitans eorum, quæ renunciabant illis euenisse, (Quomodo enim id faceret anima amore ebria?) neque reueritus probro afficere virginem:

Trahitur in uita ad Regem.

Psal. 11.

Cap. 20.

Sancta virgo egregie se confirmat

Sed vos, inquit, eam vel inuitam adducite. Illi ergo cum quancitissime concurrissent ad Ripsimem, & eam alius aliunde præhendissent, & magna vi simul attraxissent, ad Regem adducunt. Illa autem, etiamsi sic capta, & ad hoc malum esset redacta, magno & forti animo illud canebat: Eripe à rhomphea, dicens, animam meam, & à manu canis vnigenitam meam: & inuocabat nomen sponsi desiderabilis.

Postquam aurem fuit in ipso cubiculo regio, oculos ad Christum cum mente atollens, reuocabat in memoriam mirabilia quæ facta fuerant in rubro mari, & in solitudine: & Ionam adducebat in medium cum naufragio admirabili, & quæ fuit præter

ter

ter opinionem, eius in vitam reuocationem: Danielis & trium meminerat puerorū, ad rēdam
& quemadmodū illi tanquā in herba roscida in flamma incedebant: Deindē eti- virginitatē
am Susannæ referebat factas insidias, & redemptionem: & sibi similem adesse adiu- suam.
torem petebat in casu simili. Interim autem in cubiculum ingressum Teridatem in- Dan. 3.
uadit grauior dæmon intemperantiæ, amenterque & insanē prae amore exclamabat, Dan. 13.
& ardebat, & eliquabatur: illiciebatque Ripsimem, & ei blandiebatur, & vaferrimē
omnibus modis eam aggrediebatur. Illa autem & accedentem auersabatur, & dum
eam tangeret, agrē ferebat, & collum extendentem, vt impudicis oscularetur labris,
non sustinebat, vt decebat rectē institutam virginem: eiusque vultus implebatur pu-
dore: & acerbis verbis insectabatur hominem impudicum, & sponsum vocabat Chri-
stum, & illius feruentiori amore incōdebatur: & vt paucis absoluaui, superauit eum,
qui tanta erat magnitudine, & tantis viribus, & puram sponso Christo corporis pul-
chritudinē & animæ conseruauit nobilitatē. Sic nihil est æquē inexpugnabile, atque
in Christum beneuolentia & spes: quibus si te solū armaueris, non accedent ad
te mala, neque flagellum appropinquabit tabernaculo tuo. Pat. 80.

A virgine ergo turpissimē victus Teridates, egreditur ē cubiculo, & eluere vo- Cap. 21.
lens ignominiam, aut potius non valens continere intemperantiam, neque viuere
sustinens, si non impudenter probrum afferret virgini, iubet collari vindictam adduci
Gaiānam, & foris stantem ad ianuam cogi à ministris suadere Ripsimæ, quæ erat in-
tūs, vt Regi pareret, & nulli rei, quam ille velit, repugnaret. Sciebat enim Gaiānam
esse illius pædagogam & magistrā in ijs, quæ pertinent ad virtutem: & si illa solū
voluērit, Ripsimem nihil esse contradicaturam. Infelix, qui non satis habuit à sola vi-
ctam esse Ripsime, sed etiam Gaiānam suo capiti secundum inuexit malum. Quæ
quidem postquā adstiterat, verberabatur quidem & lacerabatur ab illius satellitibus
propter Ripsimem: Illa autem etiam si hæc pateretur, totum tamen faciebat illorū
imperatis contrarium. Virgini enim reuocabat in memoriā pacta conuenta, quæ
cum Deo fecerat. Describebat sermone iustorum, qui illic est, splendorem: contra
opponebat gehennam, cuius minæ malis sunt intentatæ. Interim autem satellites,
cū sensissent ea, quæ dicta fuerant, lapidibus eius dentes excutiunt, & mandant ea
loqui, quæ Regi futura erant ex sententia. Illa autem, tāquā verberibus potius con-
firmata, quā vllum omninō dolorem accepisset, alia quoque primis suasionibus
adijciebat. Sed illam quidem cū satellites protinūs arripuissent, procul remoue-
runt, eam rursus iubentes abire vndē venerat.

Teridates autem hūc quoque apertius superatus, cū amore Ripsimes omninō Cap. 22.
esset frustratus, seipsum deiciens, humi volutabatur. Victrix autem Ripsime, per vim
victis aduersarijs, egreditur, tanquā quidam victor in certamine Olympico, (Nox
enim iam ei magnam dabat securitatem) & per mediam veniens ciuitatem, fit alijs
virginibus nuncia suæ victoriæ, & trophæorum aduersus inimicum: vel potius ipsa
venit trophæum, sic truci prostrato aduersario, & sibi conseruata integra virginitate.
Illam ergo noctem suffuratæ, cū ex illo torculari, dum potuerunt latere, excelsis-
sissent, appropinquarunt cuidam loco arenoso, & sponso Christo egērunt gratias, &
mente cum eo sunt versatæ, & sic amorem suum consolabantur: deindē etiam pe-
tebant suam ad ipsum resolutionem. Eis autem orationi diligenter intētis, cū qui-
dam nunciāssent, vbi illæ essent, accedit, procedente iam nocte, Regis coquorū prin-
ceps ab ipso missus cum satellitibus habentibus in manu lampades. Qui cū beatam
Ripsimem accepissent, manibus ponē circumactis eam vinciunt, & eam iubent lin-
guam proferre. Cū illa autem verbo citius fecisset, quod iussa fuerat, eam excindūt.
Postea fracta tunica, & extensis vtrisque illius manibus & pedibus, cū eam rectis
lignis alligāssent scelerati, vrebāt lampadibus. Deinceps autē cū acuto lapide ven-
trem excuissent, in terrā effundunt intestina, & eius adhuc parū palpitātis oculos
effodiunt: & totam minutatim discerpserunt. Sed illa quidem, vt quæ adeo pulchra
& venusta ē virginalibus egressa erat thalamis, sponso Christo adstiterat, digna illius
oculis & thalamis, lapidibusque preciosis, torquibus & monilibus, & sponfalibus
omnibus indumentis, nempe pro eo susceptis stigmatibus, omni ex parte exorna-
ta. Chori autem virginum, quæ eius fugæ sociæ fuerant, trigintaseptem numero, 33 eius sociæ
trigintatres, quæ venerant ad venandas martyris reliquias, cū fuissent deindē de- virgines iu-
præhensæ à satellitibus, ipsæ quoque ense mortē subiēre, præda lōgē quæstuosiore in- gulantur,
uento periculo, vt quæ, cuius studebant solū venari reliquias, totam ipsam vitam post dios
& cruentur.

& finem acceperint, & ingressæ sint in eundem, in quem ipsa thalamum, eodẽ sponso dignæ habitæ. Earum autem corpora bestiis diuiserunt parricidæ, quarum cum maximam partem illi tormentis exedissent, ea, quæ restabant, edenda apposuere bestiis, ne pauca quidẽ terra ea impertire studiosos illarum Christianos permittentes,

Cap. 23.

Reuerso autem principe coquorũ, & rogante, quoniam modo interimeret Gaianam: iam enim, inquit, ut fuit nobis mandatum, de medio sublata est Ripsime. Teridates, ut qui nihil meminisset eorum, quæ iusserat, (miserum enim perdebat amor, & nec sinebat quidem respirare liberum) Ripsime, dicebat, ubi est? Sed ubi videbo Ripsimem? Postquam autẽ, tãquam è somno vel ebrietate ad serediens, omnia planè intellexit, quæ & ipse iusserat, & quæ fecerant, quibus iussum fuerat, ægrè ferebat, euulabat, vociferabatur, & postremò dicebat, se non esse victurum, nisi esset vnà cum Ripsime. Et protinùs iussit linguam Gaianæ ponè tractam per tendinem, auelli è gutture: deindè eam crudeliter simul & inhumanè tolli de medio. nam ne sic quidẽ dicebat eam meritas poenas esse daturam. Hæc enim mala, inquit, lingua mihi meam abstulit Ripsimem, ipsa perdidit meam animæ voluptatem. Cùm hæc, quæ interim dicebantur, audiisset princeps coquorum, educit Gaianam cum duabus, quæ erant cum ea, virginibus ad pontem fluuij, super quem solebant maleficos afficere supplicio. Ipse autem ex se quoquè plura adijcit tormenta. Existimabat enim se Regi

Gaiana cū
duabus vir-
ginibus dirè
cruciatur.

maximè gratificaturum, si vehementer & insanè spiraret in virgines. Et primùm quidem perumpit earum vestes: deindè earum etiam extensis manibus & pedibus, & talis perforatis, illinc per fistulas vento implet inspirato. Vbi autem disuncta est pellicula sua cum carne coalita coniunctione, virgines miseri excoriant: quod nec adspicere quidem humanus sustinisset oculus. Illæ autem, etsi ita exuerentur pellibus, tamen diuina non nudabantur gratia: à qua etiam adiutæ, requirebant Christum, cuius tenebantur desiderio, dicentes: Memento nostrî benigne & clemens Domine: quoniam propter te morte afficimur tota die, & tanquam oues occisiones propter te sumus reputata.

Psal. 43.

Cap. 24.

Princeps autem coquorum cùm vidit eas ita exuisse pellem absque vlla molestia, perindè ac si quis vestem exuisset, & simul eas interim audiuisset Dominum alloquentes, ut iusserat Teridates, eis fecit linguas eximi. Cùm itaque virginibus collum fuisset ponè perforatum, eis linguæ excinduntur radicibus. Deindè cùm lapidibus instar gladiatorum acutis & secantibus, exciti fuissent ventres, & vniuersum internũ figmentum vidissent fufum pro pedibus, eis capita amputantur. Atque vicefimo quidem

Capite ple-
stuntur.

sexto mensis Septembris gloriosa Ripsime coronam suscepit martyricam. Eas verò, quæ venerant ad venandas illius reliquias, idem dies vidit martyres. Die autem sequenti beata quoquè Gaiana cum socijs virginibus, percurrerunt stadium consumptionis. Ab illo ergò tempore transijt sextus dies, & iam flamma amorũ Teridatæ sensim marcescente, ille egressus est ad venationem. Non tar davit autem iustitia: sed cum quædã inuadit insania, qua furebat planè dæmoniaccè, & præ morbo erat emotæ mentis, & dētibus suas ardebat carnes: & murata fuit forma eius in porcũ. Quod

Vide exale-
stè vindictã
in Teridatæ

Dan 4.

si quis sit, qui non ignoret fuisse Nabuchodonosorem muratum in hanc formã, eodem modo sciat etiam Teridatem eandem, quam ille, subiisse mutationem. Sicque delibidine & flagitio sumptæ sunt tam acerbæ poenæ. Et erat Teridates extrinsecus porcus, internæ crudelitatis & cœni voluptatum, & alterius porcine animæ ac vitæ simul imago & poena. Non sic autem solus erat affectus execrandus Teridates: sed & omnes, qui erant cum eo milites, & quicumque ex magistratibus & alijs ciuibus simul lætabantur ijs, quæ perpetrata fuerant, cum eodem lætabantur dæmone: non quod essent ipsi quoquè porcorum induti specie, sed in furorem redacti erant, & à se planè discesserant. Erat igitur ijs, quos hæc tenebat affectio, quando respiciebant, liberationis magnum desiderium: eorumque necessarijs non minor huius rei cura, partim quidem, ne inciderent in similia: partim autem, ut morbo leuarentur, qui ad eos attinebant.

Cap. 25.
Visio Cusa-
roductæ, so-
roris Regis.

Interim autem dum in his malis conflictabatur Armenia, apparet somnium Regis forori Cusaroductæ. Somnium autem erat, lux homini figura similis. Videbatur autem dicere, quod si Gregorium illũ, quem in ciuitate Artaxat in barathrum demiserunt, illinc hauserint, euestigiò mali sequetur solutio. Sin minùs autem hæc non sic fiant, nequaquam sunt inuenturi aliam curationem. Hæc cùm dixisset somniũ, ad populum accedens Cusaroducta, (vincebat enim pudorẽ is, quem de fratre accipiebat, dolor)

dolor) communicat visionem. Illi autem eam arbitrati insanire, (Quomodo enim speraretur apud eos omnino reliquum esse vel os vllum Gregorij) verba Cusaroductæ subfannabant & irridebant. Cum autem malum intederetur, nec intermitteret aduentare somnium, & mulier instaret vehementius, cogens populum, ut visionem ad effectum deduceret, mittitur quidam vir clarus ad oppidum Artaxat, nomine Autaias. Cum ergo, qui in eo erant, rogassent, cur veniret Autaias, & quanam esset causa eius aduentus, simulque & riderent & mirarentur, quomodo inter viuos adhuc quærat, quem nec mortuum quidem arbitrabantur conseruari ob tempus, quod intercesserat, sed in puluerem iam esse dissolutum, somnium eis satrapa (hunc enim fuerat honorem consecutus) & responsum recensuit: & accedens ad barathrum, nominatim vocauit Gregorium. Ille autem statim respondet. Cum is autem illius solū audisset responsum, demissis funibus, eum statim rogauit, ut ijs captis, fursum traheretur. dixit enim illius Deum iussisse, ut ascenderet. Funibus itaque illinc extractus sacrosanctus Gregorius, toto quidem corpore à diurna in cœno & limo afflictione fuerat denigratus: sed cum eum aqua, quoad eius fieri potuit, abluissent, & purè induissent, ducunt ad urbem, in qua Rex erat.

Hic Rex Teridates in forma porcina, & à furore vexatus & rabie, satrapaque & omnis alia multitudo ei occurrunt. Proidentes ergo omnes ad beatos illos pedes, ut Deū eis placaret, & à maligni illius dæmonis insaniam & malo liberaret, vehementissimè obsecrabant. Ille autem cum ante alia sanctarum martyrum quæsiisset reliquias, & postquam eas illi ostendissent, collegisset, (iacuerant enim disiectæ nouem dies, & totidem noctes, neque malè olentes, & omnino intactæ à canibus, volucris & bestiis) earumque vestibus decore composuisset, licet ipse Rex, & qui cum eo erant magistratus, offerrent vestes preciosissimas, cum ipsis vestibus deponit in torculari, quod etiam viuas prius habuit preciosissimas, cum ipsis vestibus deponit in torculari, quod etiam viuas prius habuit martyres, & calcatum fuit ab illarū pedibus virginis. Cum autem tota nocte orasset, & Deum esset precatus, die sequenti ad Regem & suos catecheticam fusè & prolixè habet orationem. Erant enim hæc eius ad Deum preces, ut priusquam formam porcina exueret Teridates, sermonis acciperet intelligentiam, & conciperet lingua eorum, quæ dicebantur. Sed tunc quidem cum Dei potentiam, & quam nostri gerit curam, sacrosanctus adduxisset Gregorius, & quem admodum eum conseruasset admirabiliter, & præter opinionem, (Quæ enim ei euenerunt, superant humanam naturam: & nisi diuinam gratiam ad eum desuper aduolasse dixeris, haud quidem facile est credere) deinde cum eorum in sanctas virgines audaciam & crudelitatem reprehendisset: & docuisset oportere eos prius desistere ab errore simulacrorum, deinde ad verum Deum accedere: & quod si conuersi fuerint ab impietate, euestigio eorum calamitatis consequetur solutio: & cum pauca de ortu mundi, & futuro seculo, & noui testamenti mysterio, & magna erga homines Dei benignitate & clementia disseruisset, & adieciisset etiam, quod desuper ad eum aduolans Angelus aderat in lacu, eique vires addebat, & conseruabat eum illasum à malis, qui ne tum quidem volebat abscedere, sed adhuc apparebat eius oculis valde suauius resplendens & euidenter: Postremò autem & templa iussisset extrui martyribus, & multa alia esset oratione persecutus, & eos qui aderant, mysterijs initiasset, cum iam aduersperasset, cœtum dimisit.

Sequenti autem die ieiunium quidem ad sexaginta vsque dies totos vniuerso populo denunciat: & ipse ea, quæ in mysteriorū initijs prius dicta fuerat, in his repetens, & quæ deerant adiciens, & vitam eorum, qui in virtute excelluerunt, in medium adducens, ad imitationem & æmulationem illorū animos accendebat, & abundè eis prebebat tales fruendas cōciones. Hoc in loco visionem quoque, quam solus ille fuerat affectus, publicè apud aures omnium deposuit. Illa autem est eiusmodi, ut nihil possit esse admirabilius: & quæ visu quidem fuit terribilis: si auribus autem accepta fuerit, salutaris. Videbatur enim mihi, inquit, cælum esse apertum, & quæ initio incuruitatibus interceptæ erant aquæ, hinc & hinc diuisæ, firmæ ac stabiles manere in vtraque parte. Forma autem quædam humana, lucidum quoddam iubar emittens, & multa luce omni ex parte refulgens, aureum manu tenens malleum, terram pulfabat. Et lux desuper è cælis radijs frequenter emicans, implebat fines terræ. Quinetiam quidam alati exercitus, qui erant etiam vnusquisque lux, mouebantur in cælis. Et columna ænea basi aureæ imposita, ad illos pertingebat. Sed pars quidè ipsius lucis videbatur ferre figuram Crucis, pars autem erat magnæ columnæ similis. Et tres alia minores colu-

Extrahitur
S Gregorius
de lacu.

Cap. 25.
Rex & satrapæ eius
procidit ad
pedes S.
Gregorij.

for. vestes

Catecheti-
cam habet
ad Regem
orationem.

Templa con-
strui iubet
martyribus
S. Gregori.

Cap. 27.
Sine ieiunio
nullum
opus arduum
inchoat san-
cti.

Viso eius.

colu-

columnæ locatæ erant super bases similes. Sed vna quidem stabat super martyricum stadium beata Ripsimes, & trigintatrium virginum. Altera autem, vbi præclara Gaiana cum duabus socijs virginibus, consummationis coronam accepere. Alia autem erat super torcular, quod prius quidem omnes simul fugientes excepit virgines: vnus autem postea vel quoties mero aut nectare dulciorem excepit sanguinẽ. Quæ cum in eo in morbum incidisset, nec posset alias sequi virgines, ibidem apud torcular, tanquam vna speciosa, oculis hilaritatem afferens & suauitatem, non iustorum pedibus exprimitur, sed manibus impiorum de medio tollitur. Post hæc magnam quidem igneorum altarium multitudinem dedit adspiciendam visio, & super vnumquodque Crucem formatam ex eadem materiâ: fons autem quidam ex his emanabat, perspicuum quoddam edens fluentum, & adeo copiosum, vt mundaret vniuersam subiecti campi faciem. Quinetiam mihi cernebatur grex caprarũ, resplendens in nigrore pilorum. Postquam autem aquam transmiserant, species quidem eis mutabatur in oues: nigror autem pilorum, mutabatur in alborem niuis. Dixisses momento temporis effluxisse nigras, & alias exortas esse, nempe albas. Atque oues quidẽ visæ sunt parere: & cani pili erant etiã recens natis foetibus. Multitudo autem superabat & numerum, & locum, quantumcunque definiebat oculus. Ex his autem, quæ nup̄er natæ erant, videbantur rursus quoquẽ nasci aliæ. Et quidam agni mutati in lupos, malefaciebant ouibus, & eas aggrediebantur comedere ac discerpere. Sed ex his quidem aliæ interim producebant alas, & volabant ad exercitus lucis: aliæ autem capiebantur à lupis. Cum hoc fieret, repente riuus ignis effusi contra lupos, in eos incidebant & exurebant, & non licebat eis ampliùs effugere. Post hæc omnia aliæ rursus columnæ cernebantur fixæ in nubibus: & caput lucidũ supra columnas præbebat quoddam spectaculum admirabile.

Cap. 28.

His, inquit, & talibus eram ego animo obstupescens, & maximè quòd quasdam res tacitè videbatur significare visio admirabilis. Sed qui vnà mecum aderat, & quæ videbantur, ostendebat (erat autem is Angelus Domini omnipotentis) ipse & stuporem conuerterat in dulcem admirationem, & explicabat, quid significarent singula eorum, quæ cernebantur. Nam latitudinem quidem cali apertam in duabus partibus, docebat significare viscera diuinæ clementiæ prius quidem suo figmento fuisse clausa, deindè fuisse aperta. Aquæ autem, quæ firmatæ ac stabilitæ fuerunt super aquas, nullum ampliùs esse innunt impedimentum ijs, qui è terra volunt ad caelum transire. Gloriosæ enim, inquit, martyres via tam lata ingressæ sunt caelos absque molestia, cum eam dedicassent, & prius ea iter iniissent. Qui autem manu aureum tenet malleum, & terram ferit, is diuinam significat visitationem, per quam error quidem idolorum ab ea fuit expulsus, fuit autem eius loco introducta veritas. Lux verò, quæ fuit diffusa in vniuersam terram, dilatationem prædicationis Euangelij, & ex eo procedentem fulgorem, qui omnia compræhendit. Angelorum autem congressus cum martyribus concursusque, & cum alijs hominibus ipsorum cõsuetudinis & conuersationis, huius luminosi & alati exercitus descensus est signum euidentis. Columna & basis aurea, ea fidei Christianorum diuinitatem significat & puritatem. Domini autem sacerdotij signum est Crux lucis. Nam primi quoquẽ Pontificis imaginem fert sacerdos, qui propter nos suscepit mortem Crucis. Columna lucis, est imago catholicæ Ecclesiæ, per quam extollimur ad pietatis simul & salutis lucem, ad quam non patet aditus. Tres autem breuiore columnæ, quæ locatæ sunt super bases, describunt infinitum numerum templorum, quorum in vnoquoque loco cõsummationis eorum, qui propter Christum mori elegerint, fundamenta iacentur & excitabuntur. Rursus autem oratoriæ ædium ædificationis, quæ fit per eam, quæ est circumquaque, regionem, hæc altaria dicebat esse signum. Crux autem ignea super ea, significat, quòd igne sanctissimi spiritus, increumentum, quod in holocaustũ offertur, sacrificium adoletur in memoriam & gloriam eius, qui pro nobis est crucifixus. Grex autem caprarũ, & aquæ transitus, & nigræ lanæ in albam mutatio & multiplicatio, eam, quæ fit per baptismum, expiationem peccatorum & scelerũ, quæ admissa fuerint, remissionem, translationem ad pietatem, virtutumque fertilitatem & fecunditatem, piorumque multitudinis incrementum & augmentum prænũciat. Quicquid autem in lupos quoquẽ est mutatum, eam, quæ posterius fiet, pseudochristianorum impietatẽ, & eos, qui illam amplectuntur inurrectionẽ, præsignificat. Eos autem, qui huic insulti excelto & forti animo resistent, dicit ad calũ ipsum euolasse pernicii & leui ala fidei. Ignis autem riuus signi-

Horũ omnium expositionem habes infra.

Explanat eĩ S. Angelus visionem.

Incrementum sacrificium, id est, Missa

Pseudochristiani, hæretici.

significant gehennam, excepturam eos, qui insurrexerint aduersus pietatem. Oues verò captæ à feris, volunt eos significare, qui à maligni venatione miserè capti fuerint. Columnæ autem, quæ erant in nubibus, è terra ascensum post resurrectionem à mortuis. nusquam enim declinans & leuis est ascensus. Habitus verò iustorum, in quo in occursum Domini in eius secundo rapientur aduentu, caput illud, quod est supra columnas, est sufficiens indicium, nec non splendoris, qui eos expectat.

Cùm sanctus ergò Gregorius illud admirabile recensisset spectaculum, & dixisset se ad hæc fuisse deductum ab angelo, qui assistebar: & sic simul obstupescisset & delinisset eos, qui aderant, iubet vt transferantur, & condantur martyrum reliquiæ. Ipsi autem primùm quidem in sepulcris, oratoriarum ædium instar, ædificandis studiosè & diligenter laborabant, alij quidem portantes lapides, alij autem ligna cedri odorifera ferentes, & alij lateres: atque ita affecti erant, vt omnium manus cessare viderentur, nisi vnaquæque propriam pulcherrimæ materiæ partem ferret ad ædificium: omnesque existimabant se ita demùm futuros esse beatos, si quid gratificarentur martyribus ad sepulcrorum ædificationem: & quas prius (hei mihi) crudelissimè interemerant, eas se quammaximè fieri poterat, honorare apertè ostendebat. Tantùm suaue illud os Gregorij, & eius labris insidens gratia, eos incitauit ad honorem martyrum. Sed hæc quoque erat Deus, qui virginum in ipsum benevolentiam magis remunerabatur, quidque nec in medijs malis, nec in ipso lacu à suo discessit Gregorio. Itaque diuinus quidem Gregorius, vt redeamus ad ea, quæ consequuntur, descripsit formam ædificiorum: ædificandi autem artifices protinù instabant operi, & fabri rursus faciebant capsas ex cedro ligno pulcherrimo. Cùm autem citò compacta fuisset vnaquæque capsula, tunc omnes diuinus Gregorius arceat à ministerio: Non licet vobis, dicens, ne manus quidem admouere martyrum reliquijs, neque appropinquare. manentibus in eadem affectione, nec adhuc diuinum baptismum consecutus. Sed ego, inquit, meis manibus inseruiam depositioni. Et ille quidem laborabat in sepultura, & ei summo vacabat studio: Teridates autem & coniunx & genus eorum, quinetiam magistratus & vniuersa multitudo, preciosas vestes & indumenta auro variata, auro quoque et vnguenta ferentes, posuerunt ante portas torcularis. Omnium ergò illarum martyrum corpora cum totidem capsulis condidisset sacrosanctus Gregorius in torculari, & ea, quæ par erat propter festum peregrisset, postquam fuit in ianuis, & vidit quæ oblata fuerant, illorum quidem promptitudine animi valde fuit lætatus: sed ea non admisit, dicens, oportere ea cõseruari debere apud eos, qui obrulerunt, donèc sacra fuerint perfectè ædificata sepulcra, & ipsi per baptismum abluerint inquinamentum impietatis. Atque Teridates quidem porcina adhuc forma indutus, sanctum rogabat ex animo, vt aliqua saltem ex parte homo aperiretur. Etsi dicens, non sum dignus exuere totam personam dedecoris, & totum Teridatem in priore nunc quoque videre forma: sed manibus sed pedibus saltem consolare aliqua ex parte calamitatè, vt ipse quoque per me laborè in opere ædificij.

Misericordia ergò motus magnus Gregorius, & ipse fit Deo supplex, & mittit ad eum martyres, quæ intercedant. Fuitque prorinù Teridates homo manibus & pedibus, & meminerat accepti beneficij, & reddebat gratias, ipse quoque laborans in fodendis fossis in quibus capsas erant deposituri. Atque ille quidem sodiens terram sursum iaciebat, regina autem Asichene (erat enim hoc nomen coniugi) & soror Cufaroducta, cum hoc à diuino Gregorio petijisset Teridates, suis tunicis efferebant puluerem. Vt autè fossæ conueniret capsarum magnitudini, Rex lapides ea magnitudine, vt nullus alius eos tollere posset, deferebat ad ædificandum. Deindè etiam sepulcrorum postes ostiorum, & superliminaria, non aliorum credens manibus, sed ipse humeris imposta ferebat. Iam autem omnia perfectum acceperant ornatu ædificationis. Itaque accensis lampadibus & cereis, transferunt capsas martyrum: & earum vnanquamque proprius accipit locus: & diuinus Gregorius signum Dominicæ passionis, venerandam Christi Crucem, statuit in vnaquaque earum. Non hæc autè solum sepulcra fuere ædificata: sed etiam templu ea magnitudine quod Catholicam Ecclesiam vel solus nominabat ad spectus, & circa id altum ædificarunt parietem, vt passim ad ipsum non pareret aditus. Martyr igitur Crucem hinc quoque statuit, & iubet multitudinè, quæ illuc assidue versabatur, & eò ventitabat, pròpto & alacri animi studio Deo cultum offerre per adorationem Crucis. Hæc autem omnes faciebant non iussu solum parentes, sed iam etiam è domo fidem, & ieiunia, & preces, tanquam ex bonis feminibus

Cap. 29.

Vide ingès
studium er-
ga sanctarū
reliquiarum
veneratio-
nem.Nō permit-
tit S. Grego-
rius marty-
rū reliquias
trahere, à
nondum in
Christo re-
natis.

Cap. 30.

Nota,
Et mittit ad
eum marty-
res, quæ in-
tercedant.Nota de ac-
censis lapa-
dibus & ce-
reis, & de
signo Cru-
cis.Ecce Crux
adoratus.

Gre-

Gregorij sermonum, ipsi quoque producentes. Ille autem cum accessisset in medios eos, qui tunc erant congregati, dat se intensiori cum populo preconi: & omnibus Teridati regi Armeniæ petentibus in antiquam formam restitutionem, qui eorum, qui ipsum timent, tanquam pater filiorum, miseretur, Deus hinc quoque confirmat & corroborat misericordiam: & aufert ipsam porci speciem, quæ erat Teridati imposita extrinsecus, & expellit malignum, qui intus cohabitabat.

Neque verò hæc hæc hæc restinxit misericordiam, sed ea quoque transit ad magistratus, & ad milites: & profundam tranquillitatem sunt eorum quoque animæ consecutæ, ab insultu scelerati & execrandi dæmonis liberatæ. Tunc quoque salutem inuenit innumerabilis alia multitudo: & leprosi, & paralytici, & hydropici, & qui membris erant manci & mutili, & quoscunque premebat aliquod aliud malum, illic deponunt omnia, & nihilominus exiit etiam iniustas animæ notas & maculas: & cum magno lucro, & cum magna redeunt latitia, ut qui non solum corporum, sed etiam animarum perceperint curationem, Hinc factum est, ut ad sanctum omni ex parte conflueret populus, quærens ab eo initiari mysterijs pietatis, & eorum, qui varijs morbis laborabant, stabilem & immobilem colligere curationem. Rex autem Teridates & omnes magistratus, militesque & quicumque alij habitabant in Armenia, cum radios pietatis prompto animi studio in corde accepissent, & sano mundoque animæ oculo adspexissent, non sustinuerunt, quo minus fraudis & erroris habitacula ab ipsis euellerent fundamentis, nè viderent ea ijs oculis, quibus videbant pietatem. Itaque cum Gregorio gentium templa & altaria circumsistentes obsidebant, demoliebantur, solum effodiebant, fundamenta aperiebant, ingrediebantur in ipsa pecuniæ araria, opes auferebant, thesauros efferebant, & omnia faciebant, nè eos late-
rent vel minimæ impietatis reliquæ. Deinde Deo sacra, & eius martyribus templa contra ædificabant: & ea extrinsecus cingebant parietibus: & eis illorum opes & preciosas vestes, possessionesque & thesauros dedicabant: materiamque, quæ prius in nullo erat honore, & planè erat superflua, ut vsui esset, effecerunt, & conuerterunt ad vtilitatem. Sic ergo qui in illis altaribus & templis versabantur dæmones execrandi, grauissima expellebatur persecutione, & inexpugnabilem Dei nostri potentiam formidolosi & valde tremantes exclamabant.

Armeni cõuertitur ad Christum.

Extruuntur templa Deo & martyribus.

Cap. 32.

Non sola autem Armenia certatim mouebatur & incitabatur ad pietatem, sed multæ etiam gentes finitimæ ad similem deducebantur æmulationem. Ad pietatem verò plurimum contulit ipse quoque Rex, qui omnibus videntibus & audientibus, suam priorem referebat impietatem, & accusabat suam in magnum Gregorij crudelitatem, & in gloriosas virgines immanitatem & cædem, & agrestis illius amoris faciens mentionem, & dicens quales pro eo pœnas luerit, Deo ei irascente, & qualem rursus benignitatem, & quantum acceperit beneficium admirabilis Gregorij intercessionibus. Hæc Rex singulatim persequens, erat bonum multis exemplum, multosque accendebat & inflammabat ad eandem sententiam. Res enim eiusmodi est potestas, ut sibi conformes semper reddat eos, qui parent eius imperio: eademque ipsi solent amare, & illa exercere, quibus senserint ipsum letari principem. Hinc mirandum in modum eis crescebat pietas. Unde etiam statuerunt magnum Gregorium creare Præsulem suæ ecclesiæ, ut quem prius inuenerunt dispensatorem salutis, eundem etiam decæterò haberent gubernatorem, & eos ipse deduceret ad Dei portum. Illæ autem & præfecturæ altitudinem, & solitudinum cogitans grauitatem, & quòd cum sit tenera planta fidei, magna opus habeat diligentia, & copiosa irrigatione, dubitabat & differebat suscipere præfecturam ecclesiæ, donèc visio Angeli Domini, quæ & ipsi Regi Teridati, & magno Gregorio apparuit, illi quidem persequi institutum, huic autem iussit suscipere Pontificatum. Rex autem, quoniam habebat annuentem eum, qui prius non parebat, cum ex ijs, qui gerebant magistratum, sexdecim viros elegisset præstantissimos, eos in Cæsaream Cappadociæ mittit vnà cum Gregorio, ut à Leontio, (is enim tunc in ea erat pontifex) acciperet donum pontificatus, scripta quoque ad eum epistola, quæ sic habet:

Multi Regis Teridatis exemplo suscipiunt fidem.

Leontius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ.

Cap. 33. Regis epistola, ad Leontium Episcopum.

Profundæ tenebræ, cum aliorum peccatorum, tum impietatis maximè nos diu operuerunt. Hinc factum est, ut nec ad veritatem adspicere, nec communem omnium opificem potuerimus olim intelligere. Cum enim & alium nobis Solem in terra magnum misisset Gregorium, & sanctas ostendisset virgines, ut per ipsas nos quoque agnosceremus illius bonitatem & humanitatem, eos immanissimè præfurore puniuimus:

&

& ipsæ quidem miserabiliter (proh dolor) à nobis interfectæ fuerunt: hic autem Dei inuicta confirmatus virtute, sæuitiæ nostræ & insidijs semper superfuit. Verùm ne sic quidem abyssus illius miserationum, & infinitum pelagus clemētiae nos despexit percutentes: sed huius diuini Gregorij doctrina & precibus, & gloriosarum illarum virginum & martyrum intercessionibus, crassam illam caliginem abstulit à nostris animæ oculis, & ad lucem veritatis deduxit, illiusque agnitionem & fidem. Eum ergo, qui fuit nobis author tot bonorum, nostræque salutis dux certus & dispensator, doctorem & pastorem reliquæ vitæ & virtutis non nos solum elegimus, sed diuina quoque visio talem sententiam è superis obsignauit. Per quam ipsum quoque annuentem ad vestram misimus sanctitatem, vt ab eius manu & lingua ipse consecratur in Pontificatu, & citò nobis, qui grex eius sumus, reddatur.

Intercessio
sanctorum.

Hac accepta epistola, Leontius magnum Gregorium & legatos accepit honorifice, & cum eum, simul adhibitis alijs, qui aderant, Episcopis, consecrasset, cum pari humanitate dimittit & honore. Illinc ergo reuersus diuinus Gregorius, quos in prope viam sitis ciuitatibus vidisset dignos, qui fierent sacerdotes, & aptos, quorum fidei crederetur verbum doctrinæ, eis ea suasit, quibus erat opus: & illos assumens, adduxit in pietate sibi opem laturos, futurosque sacerdotes ipsius Armeniæ & propinquarum gentium. Cùm autem iam ingressus esset fines Armeniæ, nunciatur ei relictum esse quoddam templum Herculis, situm super flumen Euphratem, & in eo esse aram, in qua dæmonibus & Herculi fiunt sacrificia. Cùm ergo ad hoc templum venisset, sola oratione (neque enim ei humanas quispiam admouit manus: qui in eo erant dæmonibus, machinis omnibus & spectris depugnantibus aduersus euerisionem) ab ipsis euertit fundamenta, & alterum excitat Domino, quod ei ex aduerso responderet, & in eo deponit reliquias præcursoris & Baptistæ, & martyris Athenogenis: cæ enim inferebantur. Postmodum etiam aram consecrat, & in ea Deo incruenta offert sacrificia. Tum eos quidem, qui secum erant, primos baptizat satrapas. Deindè autem cùm viginti dies illic esset moratus, plures quàm vndecim myriades diuino impertit baptisate. Cùm igitur septimo Octobris eis iussisset festum agere, (in eo enim die aram illam Deo consecrauerat) sacerdotes constituit & Leuitas: & vniuersam, quæ est circuncircà, regionem ornat munitque ecclesijs, presbyteris, & diaconis.

Cap. 34.
S. Gregori
consecratur
Episcopus.

Oratione
euertit aram
& templum
Herculis.

Misse in-
cruenti sa-
crificium.

ii. myriades
populorum
baptizatur.

Armeniorum autem Rex Teridates, cùm iam accepisset appropinquare Pontificem, cum ijs, quæ aderant, copijs, & coniuge, & sorore, procedunt ei obuiam propter ripam fluuij Euphratis: & se iucundè inuicem intuentur, & cum gaudio complectuntur: & erant pleni lætitiæ. Sed ille quidem Apostolorum ostēdebat doctrinam: ipsi autem diligenter audiebant, & in auscultando erant attentissimi. Cùm totos ergo triginta dies eis ieiunium imperasset & orationem, ab ipso Rege incipiens, & à Regina, & sorore, & per eos postea, qui magistratus gerebant, & per ceteros demùm peruadens, baptizat omnes in Euphrate, redditque filios lucis & dei. Deindè aliud templum excitat propter Euphratem, & in eo diuina celebrat mysteria, atque vt par est, sacrificat. Christus verò ne hîc quidem in eos suorum obliuiscitur miraculorum. Sed illi quidem baptizabantur in Euphrate, eius autem retinebatur fluentum: & videbatur columna lucis, tanquàm super basim, posita super aquas, ipsos Solis radios, quòd ad splendoris attinet rationem, longo interuallo superans. Simul autem cum ea Crux quoque oriebatur in capite. Et erat id quidem visu mirabile. Toto autem illo die cernebatur oculis eorum, qui fuerant baptizati. Ipsi autem multitudinis plenus & perfectus numerus, erat quindecim myriades. Cùm septem verò dies Pontifex esset simul cum eis versatus, & aliam multitudinem baptizasset innumerabilem, (Si autem credendum est famæ, quæ in vulgus manauit, quadringentas myriadas) octauo die illinc recedens, & ecclesias ædificauit per vniuersam Armeniam, & sacerdotes in eis constituit.

Cap. 35.

Armeni cū
suo rege &c
baptizatur.

Crux appa-
ret baptiza-
tis.

Quadringenta
myriades ba-
ptizata.

Communibus autem vîbus ecclesiarum Rex etiam inseruijt Teridates, non parè nec socorditer, sed & sufficientes eis prouidit redditus, & latissimas possessiones larga & liberali manu eis præbuit. Non hæcenus autem sistit Pontifex suum studium & diligentiam, sed etiam ludos literarios construxit per omnes ciuitates, eisque doctores & magistros constituit, Rege ita iubente, & ad hæc adiuuante, & Pontificis animo magnam opem ferente. Publicè quidem per ciuitates prædicatum fuit à Pontifice, vt filij Armeniorum vndique ad eos yentitarent, & sacras docerentur literas. Dehinc non solam Armeniam complexus est prædicatione Euangelij: sed etiam Per-

Cap. 36.

Latissimæ
ecclesiarum
Armenia
possessiones

Multas gê-
tes S. Gre-
gorius con-
uertit.

farum, & Assyriorum, & Hunnorum, & Medorum non paucos benigno & facili Christi iugo subiunxit. Sedenim vt ad agnitionem quidem veritatis homines deduceret, erat adeo velox, vt à nulla eorum, quæ accidebant, difficultate prohiberetur: vt autem ijs, qui malè patiebantur, opem ferret, minimè socors erat & ociosus, & minorem adhibebat curam & diligentiam, immò omnibus qui laborabant corporibus, promptū suppeditabat auxiliū: & medebatur ijs quoque, qui laborabant animis, eorumque intestinas sedabat seditiones, & ad prius dandam curationem erat celerior, quàm ad petendam infirmi vt acciperent, & illo ipso erat pastor ille bonus, qui nec ipsi quidem, si opus esset, animæ suæ parceret pro ouibus. Exinaniebatur certe carceres, debitorum verò rumpebantur schedulæ, & profunda pace fruebatur Armenia. Sic ergò citra offensionem & æquabiliter procedente pietate, & vniuersa virtute, & gratia circa eos choros ducente, multi quidem vitam eligebant monasticam, & in diuersis locis extruebant monasteria, & amplectebantur quietem.

Extrauntur
multa monasteria.

Cap. 37.

Multa ab eo
creantur Episcopi.

Porro autem cum nonnullos quoque filios illorum, qui prius erant infideles, sacrosanctus assumpsisset Gregorius, meliusque educandos curasset & erudiendos, vitæque spiritali & gratia eos impertisset, eò perfectionis deduxit & virtutis, vt etiam in ipsas magnas Episcoporum sedes eos prouexerit: & vni quidem eam tradiderit regionem, quæ est ad Euphratem: ei autem nomen erat Alcinus: alteri verò (vocabatur is Eurhalius) Masemorum, quæ est circuncirca, regionem. Porro autem tertius quoque fuit Bassus: & ad decimum vsque processit numerus. Iam verò multis quoque alijs alterius generis, Ecclesiarum mandauit Episcopatus. Dicunturque breui tempore fuisse omnes quadringenti. Alcinum autem, qui peruenit ad summam virtutis exercitationem, & erat alioqui mitis & moderatus, quando magnus hic Gregorius erat ad altissimos montes Armeniæ profecturus, vt in chara degeret solitudine, ipsum, inquam, Alcinum præficit regiæ, iubens vt illa faceret, quæ ipse, si adesset. Quamquam verò dum esset recessurus, Rex cum grege à Gregorio vehementer contendit, vt ab eis nequaquam discederet: vicit tamen eorum preces amor quietis & silentij: & mox eò voluit abire, vbi cum paucis discipulis in petris subterraneis vteretur habitatione, & cum eo, quem desiderabat, seorsum haberet consuetudinem, ne minimum quidem vacans curando corpori. Panem enim aut alia esculenta, quadragesimo quoque die semel gustabat.

S. Gregorius
abit in desertis locis.

Mira abstinentia eius.

Cap. 38.

Orthanes presbyter,
filius S. Gregorius.

Arostanus alter filius
S. Gregorius
vixit sanctissime.

Rex autem Teridates paulopost, qui Gregorij agrè ferebat separationem, illiusque disunctionem & absentiam lugebat grauissimè, cum rescuisset duos filios ex ipso & legitima coniuge in flore illius iuuentutis esse natos, quorum vni quidè nomen erat Orthanes, secundo autem Arostanus, ambos amicos & custodes pietatis: sed ex his quidem duobus filijs alterum fuisse relatum in numerum gradus presbyteratus (Erat autem is Orthanes maior natu) Arostanem autem vitam solitariam, & cui cum nullo intercedit congressio, ab ipso lacte & adhuc planè infantem elegisse: nam & vnica indutus tunica, dicebatur versari in solitudine, cum algore & calore decertans, & solis vesci oleribus, nocturnas autè stationes & vigiliis, & diurnas preces, & cum diuinis scripturis familiaritatem ab ineunte ætate ei coaluisse. Cum hæc, inquam, Rex rescuisset, quoniam is iam & virtutem habebat in honore, & priorum malorum ducebatur poenitentia, & apertè ostendebat se contendere, vt prima vltimis factis eluceret, tres viros maximè insignes mittit Cæsaream ad quærendos filios Gregorij. Cum ij ergò profecti essent, & alterum quidem inuenissent concionantem, alterum autem philosophantem in solitudine, cum vix & non sine magno labore persuasissent Arostanti, eos ducunt ad Regè. Ille autem cum eos gratissimè & cum voluptate accepisset, sacrosanctum per nuncios obsecrat Gregorium simul cum populo, vt sui veluti quandam imaginem & exemplar archetypum, Arostanem eis relinqueret, & eum in sedem proueheret, & ei Pontificalem traderet rectionem. Ille autem non leuiter & temerè hoc facit: sed quoniam sciebat omnem virtutem plantatam in anima illius, citò sacras illi manus imponit. Cumque eum consecrasset, & vniuersam circuncirca regionem cum eo obuiisset, & verbo fidei eos amplius confirmasset, in eam, quam iam olim parturierat, reuertitur solitudinem.

In loco patris creatur Episcopus.

Cap. 39.
Constantinus Magnus
solus imperator.

Eius autem tempore Constantinus quoque Constantij filius, renunciat Imperator Romanorum: qui cum virtute Crucis, & in Christum pietate Tyrannos deiecisset, ipse solus obtinet Imperium Romanorum. Eum inter Imperatores dixerim etiam Christi discipulum, & ipsius præconem pietatis, vt qui execranda dæmonum templa &

& altaria diruerit: & sacras aedes Deo extruxerit, & puram in Christum confessionē, & rectum dogma literis regijs & edictis, vniuersa, quae eius ditioni parebat, regioni exposuerit: & pro pietate tantum studium posuerit, vt trecentos decem & octo patres conuocauerit, & sacrum illud concilium congregauerit, vt & quae exorta erant zizania excinderet, & à frumento rectae fidei segregaret. Erant autem hi, Constantinus, inquam, & Teridates, tanquam lucidæ stellæ, alter quidem Occidentem, Constantinus scilicet, alter autem Orientem lustrantes, honesteque & suauiter resplendentes. Euaseratque Teridates iam in pietate feruentissimus, & nulli ieiunijs cedens & oratione, ne monachis quidem, qui se in his exercent in monasterijs. In hac ergo sacra Synodo, & alter alterum iuuerunt reges, & cum alio honore se inuicem affecterunt, tum etiam per literas collatati sunt sententiæ cōmunionem in vera pietate. Porro autem accessit etiam Armeniæ Episcopus Arostanus, cum Imperator Constantinus eum accersisset, qui ipse quoque fuit pars sacri cœtus. Et cum quae communi sententia fuerant scripta, dogmata accepisset, reuersus est in suam ciuitatem, iucundissimè & lubentissimè visus à suis post peregrinationem: religiosissimumque Regem Teridatem, & omnem Armeniorum regionem gaudio impleuit propter dogmatum consensionem. Quae etiam longo tempore sic manserunt, semper pietate in populo crescente, & per omnia Deo pacis glorificato, in Christo Iesu Domino nostro: Cum quo patri simul cum sancto spiritu gloria, potentia, & honor nunc, & in secula seculorum, Amen.

Concilium
Nicensū pri-
mum.

Rex Teri-
dates nulli
erat cedens
ieiunijs &
oratione.

VITA S. HIERONYMI STRIDONENSIS
PRAESTANTISSIMI ECCLESIAE DOCTORIS, PER
Marianum Victorium Reatinum ex eius scriptis verè edita.

HIERONYMVS, quod nomen sacrum significat, Stridonis oppido natus est; quod à Gothis euersum? Dalmatiæ quondam Pannoniæque consiniū fuit. Stridonam id vulgus nunc vocat, intra Petram pilosam, Portulam & Primontem positū. Natus est autē non, vt alij ante nos falsò scripserunt, xxv. aut xxxj. hoc est, vltimo Constantini Magni anno, sed sub Constantio filio, qui patri succedens, annis xxiiij. vt Orosius author est, imperiū tenuit. Verum autem hoc esse, ex ipsomet Hieronymo clarè apparet, scribente, se, dum Iuliani Imperatoris exitus renunciatus est, puerum fuisse; adeoque puerum; vt Grammaticè tunc operā daret. Iulianus autē, qui Constantio successit, anno xxvj. post mortem Constantini Magni occisus est; siquidem duobus non integris is imperauit annis, & ante eum Constantius vigintiquatuor. Ipsi autem Hieronymi verba sunt hæc: Dum adhuc essem puer, & in Grammaticæ ludo exercebam, omnesque vrbes victimarum sanguine polluerentur, ac subito in ipso persecutionis ardore Iuliani nunciatus esset interitus, eleganter vnus de ethnicis: Quomodo, inquit, Christiani dicunt Deum suum esse patientem & ἀνεξιχνίαστον? nihil iracundius, nihil hoc furore præsentius? ne modico quidem spatio indignationem suam perferre potuit. Parentes eius ambo, vt ipse scribit, Christiani fuerunt. Patri nomen Eusebius, quod à pietate Græcè trahitur, fuit: matri quodnam esset, non proditur. Matris tamen soror, hoc est, Hieronymi matertera; Castorina dicta est: cum qua dissidij nescio quid intercessit, quam tamen humanissimis literis semel & iterum ad pacem & concordiam, vt ex eius Epistola xxxvj. constat, inuitauit. Habuit itidem sororem, quæ castitatis propositum post lapsum, in patria, Iuliano diacono adhortante, suscepit: in quo illam permanere, cum ipse in in eremo esset, per eiusdem Iuliani literas didicit. Timens autem ne ab eo caderet; Chromatium, Iouinum & Eusebium, vt eam, tam suis, quam Valeriani Episcopi literis ad perseverantiam hortarentur, precatus est: præsertim cum in Stridone patria, quæ à Lupicino pastore malo regebat, deus venter esset, in diem viueretur; & sanctior ille haberetur, qui esset ditior. Frater nam minor, qui post eius accessum in Syriam natus fuit; Paulinianus dictus est; qui adolescens cum eo in secundo ab Vrbe discessu Hierosolymam petijt. Diuites autem fuisse eius parentes & amplo patrimonio honestatos, ex eo constat; quod seruorum familiam illos habuisse ipse

30. Septēb.
Ex Catalo-
go Scripto-
rum Eccle-
siasticorū,
Cap. 1.
S. Hierony-
mi patria.

In Cōmen.
Habacuc
cap. 3.

Parentes.

Epist. 113.
hoc est, in
Proc. Iob.
Ex Catalo-
go.

Epist. 37.
Iuliano.
Epist. 43.

Lib. 3. cōtra
Ruffinum.

Lib. 1. contra
Ruffinum.

Cap. 2.

Epist. 41.
Ruffino.

Romæ dat
operam li-
teris.

Cap. 3.

Donatus,
eius præce-
ptor.

Victorinus
falsò dici
tur eum do-
cuisse.

Victorini
statua in fo-
ro Traiano.

Cap. 4.
In Apolo-
gia ad Pam-
machium pro
libris aduer-
sus Iovinianum.

Cap. 40. su-
per Ezechi-
elem.
Pfal. 54.

met scribat his verbis; Memini me puerum cursitasse per cellulas seruulorum, diem feriarum duxisse lufibus, & ad Orbilium sæuientē de auia sinu tractum esse captiuū.

Ab his igitur diligenter ab incunabilis institutus, vnā cum lacte Christum imbibit; & inter nutricū sinus Christianæ pietatis rudimentā suscepit: nec defuit illi præceptor, quem Orbilium; ab altero Beneuentano Grammatico acri atque plagoso, cognominat, qui illum fidē pariter literasque doceret. Collactaneus eius, & adolescentiæ tam studij quàm itineris comes, Bonofus fuit: ambo enim pariter à tenera infantia ad florentem vsq; adoleuerunt etatē: iidem eos nutricū sinus, iidem amplexus baiulorū fouerunt. Bonis igitur literis, quarum tenera adhuc ætas illa capax erat, sanctisque imbutus moribus, Romā veluti ad primā tum religione, tum doctrina urbē, erudiendus puer missus est: missum autē esse diximus, quod eò secum cōmigrasse parentes, foror, mulier inupta, relicta in patria, & prædia, censusque in ea retenti, credi non permittant: præsertim cum Gotthorum armis destructa Stridon adhuc non esset. Longè enim postea Gotthorum impetus Europæ oras aggressi & depopulati sunt: hoc est, Valentis, Theodosij, Archadij, Honorijque temporibus. In hac sententiam ipse ad Eustochium scribens, ait: Cùm ante annos plurimos, domo, parētibus, forore, cognatis, & quod his difficilius est, consuetudine lautioris cibi propter cælorum regna me castrāsem, & Hierosolymam militaturus pergerē, Bibliotheca, quam mihi Romæ summo studio ac labore confeceram, carere non poteram.

Didicit autem Romæ nō solū Latinas, sed Græcas pariter literas; optimē Quintiliani sententiam recolens, qua iungendas eas inuicem præcipit, vt quod in Græcis duria sculum, ac veluti barbaram est, Latinæ linguæ amœnitate ac dulcore temperetur. Præceptorem in Grammatica habuit Donatum, eum ipsum, qui in Virgilium & Terentium commentarios edidit: de qua re super Ecclesiasten meminit, & libro primo Apologiae aduersus Ruffinum ita scribit; Puto, quod puer légeris Aspri in Virgilium & Salustium commentarios; Volcatij in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentij comœdias; præceptoris mei Donati, æquē in Virgilium, & aliorū in alios. Victorinus autem, quod præceptor eius in Rhetorica, quod proditur, fuerit, falsum est: quippè cū id Hieronymus, qui de eo sæpè meminit, nunquā asserat: & cū Donatum semper præceptorem suum appelleret, Victorinum, quem ei semper adiungit, ne semel quidem aut magistrum, aut amicū suum appelleret: docuit enim Romæ sub Constantio principe Rhetoricam Victorinus, vt idem in Catalogo scribit: quo tempore Hieronymus aut natus non erat, aut infans ita admodum erat, vt nec Romam quidē aduenerit Victorino viuente. Scribens de eo in Appendice Eusebij de temporibus: Victorinus, inquit, rhetor, & præceptor meus Donatus, Romæ insignes habentur: è quibus Victorinus etiam statuam in foro Traiani meruit. Quod si Victorinus eius præceptor quoquē fuisset, præceptores mei, dixisset: nō, præceptor meus: quod ipsum etiam fecisset in altero, quod modo ex libro contra Ruffinum citauimus, testimonio. In Proœmio Epistolæ ad Galatas ita quoquē de Victorino scribit; Non quia ignorem C. Mariū Victorinum, qui Romæ pueros Rhetoricam docuit, edidisse commentaria in Apostolum; sed quod occupatus ille eruditione secularium literarum, scripturas sanctas ignorauerit, & nemo possit, quanuis eloquens, de eo benè disputare, quod nesciat. Et rursū in Proœmio decim tertij commentariorū libri super Ezechiē: Illud rhetoris Victorini breuiter admonéo, vt obscuritatē voluminum ex tribus rebus fieri scias, vel rei magnitudine, vel doctoris imperitia, vel audientis duritia. Nec refert, q̄ alicubi, Victorinus noster, dicat: hoc enim de Hilario, Laetantio, Terulliano, & alijs Latinis scriptoribus; vt suos illos appellet, facere solet.

Manens autem Romæ, non solū literis operā dabat, sed Christianā pietatem vnā cum literis imbibebat: & tempus quod studijs supererat, religioni: & quod religioni residuum erat, studijs impendebat: quamobrēm alicubi de se ita scribit; Dum essem Romæ puer, & liberalibus studijs erudirer, solebam cum cæteris eiusdē ætatis & profecti, diebus Dominicis sepulcra Apostolorū & martyrorū circuire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defosse, ex vtraque parte ingredientium per parietes haberent corpora sepulcorum; & ita obscura sunt omnia, vt propemodum illud Propheticum compleatur; Descendant ad infernum viuentes: & rarò desuper lumen admissum, horrorem temperet tenebrarum, vt non tam fenestram, quàm foramen admissi luminis putes: rursū que pedetētim acceditur, & cæca nocte circumdatis illud Virgillianū proponitur: Horror vbiq̄ animos, simul ipsa silētia terrent.

Didicit

Didicit autem Romæ non solum Latinas ac Græcas pariter literas, sed nullum doctrinæ genus intactum reliquit. Porphyrij Isagogas legit, Alexandri commentarios vertit, Platonem, Aristotelem, denique philosophos, omnesque poetas percurrit, quod ex eius operibus, omni doctrinarum genere refertis, compertissimum est. In Latino autem ab ipsis incunabulis inter grammaticos, rhetores, & philosophos detritus fuit. Rhetoricam autem ita didicit, ut adhuc adolescentulus controuersias se declamasse ipsemet his verbis affirmet; Aliquoties cum adolescentulus Romæ controuersias declamarem, & ad verâ certamina fictis militibus exerceret, currebant ad tribunalia iudicum, & differtissimos oratorum tanta inter se videbâ acerbitate contendere, ut omissis sæpè negocijs, in perpetuas contumelias verterentur, & ioculari se inuicè dente morderent. Libro quoque primo contra Pelagianos, se in controuersijs puerum luisse testatur, studiorum autem sodales, qui scribantur, præcipuè habuit Pammachium Romanum nobilem, ac honesto genere natum, qui postea Paulinæ vir, hoc est, Paulæ gener, fuit; Bonosum, qui cum eo Stridone primum didicit, mox Gallias cum eodem accessit; & Heliodorum, qui cum in eremum Syriæ comitatus est. Hoc tempore, quo studijs adolescens vacabat, antequam baptismum scilicet, ut ego ex eius colligo dictis, suscepit, se lapsum esse ipsemet his verbis testatur: Scitis ipsi lubricum adolescentiæ iter, in quo & ego lapsus sum, & vos non sine timore transistis, & ad Heliodorum. Et hoc ego non integris rate vel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum præmoneo, sed quasi nupèr naufragio eiectus in litus, timida nauigaturis voce denuncio, in illo æstu Charybdis luxuriæ salutem vorat, sibi ore virgineo ad pudicitiam perpetranda naufragia, Scylla ceu renidens, libido blanditur. Quapropter ad Pammachium Apologiam pro suis aduersus Iouinianum libris scribens, sibi primam, quæ est à prima natiuitate, virginitatem clarè adimens: secundam, quæ à secunda, id est, à baptismo est, tacitè his verbis vendicat; Virginitatem autem in cælum fero, non quia habeam, sed quia magis mirer, quod non habeo. Ingenua & verecunda confessio est, quo ipse careas, id in alijs prædicare. Nunquid quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror volatus, nec columbam prædico, quod radit iter liquidum, celeres neque commouet alas? Nullus se decipiat, nemo blando adulate se præcipitet. Prima est virginitas à prima natiuitate, secunda virginitas à secunda natiuitate. Et in hunc sensum ad Eustochium scribens, dicit; Virginitatè non tantum efferimus, sed seruamus. Ex his apparet, illum Christo Romæ iam adolescentem renatum, ut hoc vno nomine sola Roma tam sanctissimum ac præclarissimum virum sibi asserere iure possit, quippe cum Christianus ex eo, quod renascitur, non ex eo quod nascitur, cenferi debeat. Romæ autem baptizatum fuisse, luculenter in duabus ad Damasum epistolis ipsemet testatur, asserens se in Romana vrbe Christi vestem suscepisse, indeque cibum animæ postulare, vnde Christi vestimenta suscepit.

Secularibus igitur literis ad plenum eruditus, & Christo in fide renatus, ad theologiam & grauiora studia adiiciens animum, instar eorum philosophorum, Pythagoram dico, Platonem, & Apolloniu Tyaneum, qui discendi gratia varias regiones lustrarunt, Gallias primum, comite Bonoso, contendit, ut Romani studij grauitatem Gallico cothurno sustolleret, & ex omnibus doctis viris, quibus tunc Gallia abundabat, cunctisque bibliothecis thesaurum sibi scientiæ compararet. Meminit de hac re ipse in epistola ad Rufinum, dum Bonosum scilicet laudat, his verbis; Ut ego & ille pariter ab infantia tenera ad florentem usque adoleuerimus ætatem, ut iidem nos nutricum sinus, iidem amplexus fouerint baiulorum, & cum post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas eodem cibo, pari frueremur hospitio. Adolescentem autem eum tunc fuisse, alibi in hunc modum narrat; Quid loquar de cæteris nationibus, cum ipse adolescentulus in Gallia viderim Scotos, gætem Britannicam, humanis vesci carnibus? Treueris autem, ubi magnus ille Athanasius exulauerat, per aliquod tempus mansisse, ex eo apparet, quod prolixum valde S. Hilarij librum de Synodis, se propria manu Treueris descripsisse ad Florentium testatur, & ut ad se in eremum, ubi tunc hoc postulas degebat, remittatur, obsecrat. Vnde in Proœmio secundi libri Commentariorum in Epistolâ ad Galatas, ait; Galatas, veluti qui à Gallis venerint, excepto sermone Græco, quo omnis Oriens tunc utebatur, propriam habuisse linguam, eandem scilicet, quâ in Gallia Treuereses haberent. Lustrasse eum & alias Galliæ oras, ex eo apparet, quod locorum situs ac oppidorum Galliæ nomina optimè calleat. Quapropter barbarorum in eam prouinciâ irruptionem alicubi recensens, ita scribit; Quicquid inter

Cap. 6.
Epist. 51. Do
mnioni.Epist. 113. in
Præfatione
in Iob.C. 2. in cõ-
mentarijs
ad Galatas.Ex pœmio
super Abdi-
am.Epist. 43.
Chromatio

Epist. 1.

S. Hierony-
mus post ba-
ptismum con-
tinèntissime
vixit.

Epist. 22.

Epist. 17. &
58.

Cap. 6.

Venit in
Gallias.

Epist. 41.

Lib. 2. cõtra
Iouinianum.

Epist. 6.

S. Hierony-
mus apud
Treueres
aliquando
degit.

Epist. 11.

Ageruchiz.

Gallia va-
fiatur à bar-
bais.

Alpes & Pirenaeum est, quod Oceano & Rheno includitur, Quadus, Vandalus, Sar-
mata, Alani, Gepedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni, & ó lugenda respu-
blica, hostes Pannonij vastarunt. Etenim Assur venit cum illis. Maguntiacum nobi-
lis quondam ciuitas, capta atque subuersa est, & in ecclesia multa hominum millia
trucidata. Vangiones longa obsidione deleri. Rhemorum vrbs prapotens, Ambia-
ni, Atrebatæ, extremique hominū Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus, trans-
lati in Germaniam. Aquitania, nouemque populorum Lugdunensis & Narbonen-
sis prouinciæ, præter paucas vrbes, populata sunt cuncta, quas & ipsas foris gladius,
intus vastat fames. Non possum absque lachrymis Tolosæ facere mentionem, quæ vt
hucusque non ruerit, sancti Episcopi Exuperij merita præstituerunt. Hedibia, quæ de
vltimis Galliarum sinibus vnà cum Algasia, misso Apodemio, à Hieronymo Bethle-
em sedente aliquot quæstiones mouerat, ille rescribens, rursus Galliarum, vbi ipse
adolescens mansit, faciens mentionem, ita ait: Maiores tui Paterius atque Delphi-
dus, quorum alter antequam ego nascerer rhetoricam Romæ docuit, alter me iam
adulescentulo omnes Gallias prosa versuque suo illustrauit ingenio, me dormiētes
& taciti iure reprehendunt, quod audeam ad stirpem generis sui quippiam musita-
re. Transiit in hoc ad Gallias itinere per Concordiam Mirandulæ vicinū oppidū,
vbi cum Paulo sene, ad quem scribit epistolam vicissimamprimam numero, vitam
Pauli Eremitæ inter eā illi mittens, amicitiam contraxit: ab eoque quomodo Cypri-
anus Tertullianum magistrum suum vocaret, didicit: sicut ipse testatur in Catalo-
go, vbi de Tertulliano historiam texit.

Tertullia-
num vocat
Cyprianus
magistrum.
Cap. 7.

Romam in-
telligit, vbi
baptizatus
est.

Epist. 43.

Epist. 17.
& 18.

Cap. 8.

Epist. 22.
Eustochio.
It Hieroso-
lymā s. Hier-
onymus.

Comites
itineris eius

Reuersus autem è Gallia, & non minus moribus, quam literis locuples, vtrunque,
vt par est credere, reuisit patriam, tam scilicet eam, in qua natus, quam illam, in qua
renatus fuerat. Verum cum miro Christo seruiendi teneretur ardore, & nihil aliud
animo secum quotidie versaret, quam vt omnem vitam suam illi dicaret, monachi
ac solitarij professionem arripere placuit, quod sic magis expeditus ac tutus, ad cæ-
lum pergere posset. Restabat dubiū de loco, quo id perageret: veniebat illi in men-
tem patria, in qua natus: veniebat Roma, in qua renatus & edoctus fuerat, neutra
tamen illi placuit: patria, quod à cognatis & propinquis periculum semper sibi, si
sic ageret, imminere prospiceret, præsertim cum rusticitatis esset vernacula, & in ea
venter pro deo haberetur, & sanctior ille teneretur, qui ditior esset: & quod erat
deterius, à Lupicino pessimo sacerdote illa tunc regeretur: Roma, quia quauis san-
cta esset Ecclesia, & trophæis Apostolorum ac martyrum decorata, & vera Christi
in ea confessio reperiretur, alienum tamen à monachi ac solitarij proposito erat, in
tanta ciuium ac peregrinorum frequentia versari, & procū, vt ipse ait, à quiete,
videri & viderè, saluari & salutare, laudare & detrahere, & inter linguas rodentium
ministrorū, postes ingredi deauratos. Stetit tandem sententia, vt longinquæ peteren-
tur regiones, & illa, quæ tum locorū sanctitate, tum habitantium monachorum vi-
cinitate, ad seruiendum Deo magis commoda & opportuna essent.

Domū igitur ordinatis rebus, & locupletissima bibliotheca, quam sibi summo stu-
dio ac labore Romæ confecerat, vnà cum viatico tantæ peregrinationi necessario
assumptis, è patria, relicta, vt ipse testatur, ibi vtroque parente, sorore & cognatis,
Hierosolymam militaturus accessit. Comes itineris ac propositi eius Heliodorus
præcipuus fuit, qui etiā cum eo aliquandiu in eremo vixit: verum mutato proposito,
ad patriam tandem, veluti sorori viduæ, ac nepoti ex ea paruulo, Nepotiano nomine,
dispositis rebus domesticis, prospecturus, rediit. Fugatum suis sceleribus Heliodo-
rum alicubi præ humilitate vir sanctus testatur, verum rem ipsam in secunda, quam
ad eum scribit Epistola, his verbis detegit: Alius forsitan scriberet, quod ob salutem
illius, Nepotiani scilicet, Orientem eremumque dimiseris, & me charissimum sode-
lem tuum redeundi spe lactaueris, vt primum, si fieri possit, sororem cum paruulo vi-
duam, deinde si consilium illa respueret, saltem nepotem dulcissimum conseruares.
Reliqui itineris eius comites fuerunt, Ruffinus Aquileiensis, Innocentius, Euagrius,
& Hylas sancti Melanij famulus. Verum Ruffinus relicto Hieronymo, in Aegyptum
ad Nitriam, aliorumque locorum monasteria visenda accessit, eo scilicet tempore, quo
à Hieronymi latere Heliodorus nondum discesserat. Innocentius autem & Hylas pau-
lo post, quam in Syriæ eremum secessit, mortui sunt. solus Euagrius, qui eum in
vasta solitudine degentem interdum ex Antiochia inuiseret ac recrearet, ex comi-
tibus illi remansit. Bonosus, cum quo educatus, & à pueritia honestis seculi artibus
crudi-

eruditus, quive in Galliarum peregrinatione socius illi fuerat, ipse etiam solitudinem petijt, non tamen ante Hieronymum, ut scribitur, sed eo tempore, quo Hieronymus in eremo Syriae degebat: sicut per Chromatij, Iouini & Eusebij literas Hieronymus, in Syria iam manens, rescivit: quas literas Euagrius ad eum transmisit. Secessit autem Bonosus in insulam quandam Dalmatiae, ut ego existimo, pelago circumsonante nau-
Bonosus ne-
bilis adole-
scens sit ere-
mita.

Non petijt autem statim Syriae solitudinem Hieronymus, sed postquam aliquandiu
Cap. 9.
 in sanctis Hierosolymae locis mansit, in Thraciam, Pontum, Bithyniam, Galatiam, Cappadociam & Ciliciam, & discendi, & visendarum regionum causa accessit, sicut ipse ad Ruffinum scribens, testatur his verbis: Postquam me a tuo latere subitus tur-
Epist. 41.
 bo conuulsit, postquam, glutino charitatis harentem, impia distraxit auulsio: tunc mihi ceruleus supra caput adstitit imber, tunc maria undique & undique caelum. Tandem in incerto peregrinationis erranti, cum me Thracia, Pontus atque Bithynia, totumque Galatiae & Cappadociae iter, & feruido Cilicum terra fregisset aestus, Syria mihi, velut fidelissimus naufrago portus occurrit. Et in Proemio 2. libri Commentariorum ad Galatas: Scit, inquit, mecum, qui vidit Ancyram, metropolim Galatiae ciuitatem, quot nunc usque schismatibus dilacerata sit, quot dogmatum varietatibus constuprata. Mansisse autem eum aliquandiu in Cilicia, praesertim in Tarso, Pauli Apostoli amore, non solum ex ijs verbis ego affirmare audeo, verum etiam multo magis quod Cilicum linguae proprietates, quibus Paulus in Epistolis suis usus sit, optime nouisse, & quamnam illa sint, fideliter in Epistola ad Algasiam, Quaestione decima, retulisse eum video. Mansit nonnihil temporis etiam Antiochia, antequam vastam illam solitudinem ingrederetur, ut ex Epistola sexta, quam ad Florentium scribit, late patet: & diu antea de ea ingredienda deliberauit, & cum Theodosio & ceteris Anachoretis, in ea iam degentibus, votum suum ingrediendi, locum antea inuisens, communicauit, ut ex Epistola tricesima octaua apparet.

Posita est autem haec solitudo in Chalcide Syriae, hoc est, ubi Syri ab Agarenis barbaris determinantur: in qua praeter sparsos hinc inde monachorum greges, nemo, exceptis feris, serpentibus & scorpionibus, incolebat, horridum profecto etiam monachis, & qui solitudinem tantum quaererent, habitaculum. Attulit secum in eam, insignem illam bibliothecam, quam summo studio impendit, Romae sibi parauerat, & quam inde Hierosolymam absporrari fecerat: & hoc, ne orationi deesset lectio, quando lectio orationem iuuat, & oratio lectionem sustentat: Orantes enim, cum Deo loquimur, sicut legentes Deus alloquitur: & quemadmodum orando, quod nobis opus est, postulamus: ita legendo, quid a nobis faciendum sit, intelligimus. Fatetur ipse dilucidè in Proemio super Abdiam, se, dum puer esset, & solitudinem cum Heliodoro ingredi vellet, commentaria quaedam in eum prophetam scripsisse: & ex eadem solitudine ad Florentium scribens, ita ait: Et quoniam largiente Domino, multis sacrae bibliothecae codicibus abundamus, impera vicissim, & quodcunque vis, mitta: nec putes mihi graue esse, si iubeas. Habeo alumnos, qui antiquariae arti seruiunt. Neque enim beneficium pro eo, quod polliceor, postulo. Heliodorus frater mihi indicauit, se multa de scripturis quaerere, nec sic inuenire: aut si omnia haberet, incipit sibi plus charitas vindicare, plus petere. Traestulit in ea eremo ex Origene homilias, quas ille loquebatur ad popu-
Cap. 10.
In Proemio super
Abdiam.
Epist. 6.
Lib. 2. contra
Ruffinum.
In Proemio super
Danielem.
Epist. 110.
Epist. 4. ad
Ruffinum.

sp̄auerim, quotiesque cessauerim, & contentione discendi rursus inceperim: testis est conscientia tam mea, qui passus sum, quam eorum, qui mecum duxerunt vitam, & gratias ago Domino, quod de amaro semine literarum dulces fructus carpo.

Cap. 11.

Orbatur
omnib⁹ suis
sodalibus in
eremo S.
Hieron.
Epist. 1.

Epist. 41.
Ruffino.

Ingressum in eremum tam præclaræ spei adolescentem, humani generis hostis, qui cum multis ex causis reformidare iam cœperat, & à quo sibi magnum exitum imminere præfagebat, varijs ac diuersis tentationibus eum, vt à tam sancto remoueret proposito, aggredi cœpit, nullumque tentationis ac moliminis genus, quo eum non impeteret ac quassaret, omisit. Abstulit enim ei in primis sodales & amicos omnes, quos secum in eam solitudinem duxerat. Nam Heliodorum, quem uicè ille amabat, & qui tanti itineris socius sibi fuerat, melioris cuiusdam boni prætextu, in patriam reuocarat. Conatus est eum multis precibus ac lachrymis vir sanctus retinere: sed neque preces ei profuere, nec planctus. Absentem iam, vt ille se reditum pollicitus erat, per eloquentissimam epistolam, quam pluribus etiam lachrymis interluit, rursus reuocare tentauit: verum in hoc quoque nihil profecit. Præripuit etiam ei Innocentium partem animæ illius: hunc enim repentinus febrium ardor abstraxit, & paulò postea, nondum vulneris cicatrice obducta, rapuit ei etiam Hylam, sancti Melanij famulum: qui ipse quoque in ea solitudine obiit. Ipsum verò tenerum alioqui, ac delicatè ab infantia nutritum adolescentem, paulo minus,

Laborat ar-
dentissimis
febris.

Epist. 22.
Eustochio.

Vapulat,
quia Cice-
ronianus
est.
Iob 2.

vt nullum fuerit morborum genus, quo se ille distentum ac quassatum fuisse non asserat. Sed præter ceteros morbos, ardentissima febris, qua se in media Quadragesima arreptum alicubi ipse testatur, eo tempore illum inuasit, Valida autem ac lethalis adeo fuit, & ita infelicia, ieiunijsque alioqui exhausta adolescentis membra depasta est, vt parum abfuerit, quin morti illum tradiderit: nam exequiæ veluti iam morienti parari cœperunt, & toto frigescente iam corpore, ad tribunal Christi raptus, quod Ciceronis lectioni vacaret, grauiter vapulauit. At non solum varijs corporis ac membrorum morbis, seruis Dei alioqui infensissimus hostis diabolus eum appetiit, sed, quod in Iob facere prohibitus fuit, dicente Domino, Animam illius serua: ita animam eius, carnis & venerarum rerum cogitationibus, facto impetu, aggredi ac diuexare cœpit, vt in media eremo, vbi fera tantum & scorpiones, præruptæ duntaxat cautes, & plantarum solummodo diuersa videbantur genera, sibi inter choros puellarum interesse videretur. Quid in talibus tentationibus fortis & in Christo roboratus adolescens egerit, quam strenuè pugnauerit: quibus ieiunijs & verberibus rebellantem carnem affligerit, quibus lachrymis & orationibus Iesum Saluatorem mundi, vt se à tantis hostis impetitionibus erueret, instanter precatus sit: ab ipso met, qui talia passus est, audiamus.

Cap. 12.
Epist. 22. ad
Eustochiū.
Nota sancti
virgin erem-
o vitam
durissimā.

Vide hebdo-
madarum
inediam.

Cant. 1.

O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis situm Aethiopicæ carnis obduxerat. Quotidiè lachrymæ, quotidiè gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis verò & potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vrantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpè choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua iam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Iesum iacebam pedes, rigabam lachrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam. Non erubesco confiteri infelicitatis meæ miseriam: quin potius plango me non esse, quod fuerim. Memini me clamantem diem crebrò iunxisse cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam, pertimescebam, & mihi met iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concaua vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, ibi illud miseriam carnis ergastulum: &, vt mihi testis est Dominus, post multas lachrymas, post cælo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, & lætus gaudensque cantabam: Post te in odorem vnguentorum tuorum curremus.

Videns

Videns autem diabolus se nullo molimine adolescentis animum dimouere ab ar-
 repto proposito posse, nihilq; se aut morbis, aut carnis tentationibus profecisse, ad se-
 cretiores artes, quibus fortiores fidelium animos quaterere ac decipere solet, & ad ma-
 litia commenta postremo confugit? ut quem aperta fronte veluti manifestus hostis
 superare non posset, occulte tanquam amicus, insidians labefactaret ac caperet. In-
 citauit enim aduersus eum Campenses & Tarsenses, Arrianos haereticos, qui fidem
 eius impeterent, & vel vno, vel altero modo vinculum iuuenem ad se pertraherent.
 Videbant enim eum adolescentem esse maximae spei, & qui doctrina & sanctitate Grae-
 cos omnes, qui eas & remotiores incolebant oras, iam vinceret. Instant igitur apud
 eum, an tres, vel vnam potius cõfiteatur hypostasim. Cautus ille, & ad insidias demo-
 num exercitatus, se vnam, si hypostasis nomine vsiam? si verò personam intelligant,
 tres confiteri hypostasim asseuerat? veluti qui optimè nôrit, tres in vna diuina natura
 esse personas. Non contenti illi iuuenis sensum audiuisset, ipsum hypostasis nomen
 efflagitant, ut simpliciter vnámne, an tres hypostasim in diuina credat esse natura, re-
 spondeat. Antiochena quoque Ecclesia, quae in tres tunc partes diuisa atque discer-
 pta erat, rapere ad se illum opido festinat, vnaquaeque scilicet pro se pars? Meletius,
 inquam, Paulinus, atq; Vitalis. Hi enim tres, suarum scilicet factionum, Episcopi tunc
 erant. Ille, qui eò accesserat fundatus in ea petra, aduersus quam portas inferi non
 praeualituras Christus promiserat, ut qui Romae fidem baptismumque susceperat, se id
 credere, quod Romana credit Ecclesia, constanter asseuerat, & in ea velle se mori, in
 qua natus sit, fide cunctis respondet? quando optimè nôrit, non posse quem extra
 hanc arcam, diluuium regnante, salutem consequi? & profanum esse, qui agnum in hac
 domo non comedat. Respondent illi omnes, se cum Romana sentire Ecclesia, idque
 asseuerat faciunt, ut eruditissimum iuuenem, hac voce allectum, ad se pertrahant. Ve-
 rum videns ille, in diuersis dogmatibus ac fidei factionibus esse non posse, ut omnes
 id ipsum, quod Romana crederet Ecclesia, crederent, latentes suspicatus dolos, Ro-
 mam ad Damasum, qui Valentis & Valentiniani Imperatorum tempore, tunc scili-
 cet Romanam regebat Ecclesiam, semel & iterum scribit? obsecrans, & multis eum
 precibus obtestans, ut, quidnam credere, & cui in Antiochia ex tribus illis Episcopis
 communicare debeat, sibi nunciare dignetur. Et ut literae ad eum in eremum per-
 uenire possent, Euagrio presbytero, vtrique eorum noto, & Antiochia degenti, illae
 dirigantur, rogat, admonens interea in hac hypostasis voce venenum latere? tamen
 se, quicquid ille iusserit, crediturum. Tandem autem illum haeretici diuexerunt, & ea de
 eo in vulgus mendacia sparserunt, ut virgines in monte Hermon degentes, ad quas ex
 eremo scribit epistolam illam, cuius initium est? Chartae exiguitas indicium solitudi-
 nis est? ab eo ceperint abhorretere, & aliqui sub Catholicorum nomine, cum ta-
 men haeretici essent, illum acriter ad eò persecuti sint, & omni inhumanitatis genere
 ita affecerint, ut ex eremo tandem eiecerint. Explicat haec omnia ipsemet in Epistola
 ad Marcum Celedensem, ubi inter cetera ait; Versu cogor clamare vulgato; Quod
 genus hoc hominum? quae ve hunc tam barbara morem Permittit patria? hospitio
 prohibemur arenæ. Bella cient, primaque verant consistere terra. Quae idcirco de
 gentili poeta sumpsimus, ut qui Christi pacem non seruat, pacem saltem discat ab ethni-
 co. Haereticus vocor, hominibus prædicans Trinitatem? Sabellianam impietatis argu-
 or, tres subsistentes, veras, integras, perfectasque personas indefessa voce pronun-
 cians. Si ab Arrianis, merito? si ab orthodoxis, qui huiusmodi arguunt fidem, ortho-
 doxi esse desierunt? Aut, si eis placet, haereticum me cum Occidente, haereticum cum
 Aegypto, id est, cum Damaso Petroque condemnent? & infra? Quotidie exposcor
 fidem quasi sine fide renatus sim? Confiteor, ut volunt? non placet? subscribo, non
 credunt. Vnum tantum placet, ut hinc recedam. Iam iam cedo. Abruperunt partem
 à me animae meae, charissimos fratres? Ecce discedere cupiunt? immò discedunt, me-
 lius esse dicentes inter feras habitare, quam cum talibus Christianis. Et ego ipse, nisi
 me & corporis imbecillitas, & hyemis retineret asperitas, iam modò fugerem. Ve-
 runtamen dum vernum tempus adueniat, obsecro, ut paucis mihi mensibus eremi
 concedatur hospitium? aut, si hoc tardum videtur, abscedo. Domini est terra & ple-
 nitudo eius. Ascendant soli caelum? propter illos tantum Christus mortuus sit? ha-
 beant, possideant, gloriantur.

Mansit autem in ea solitudine quadriennio, ut scribitur, incredibili abstinentia vi-
 tam excrucians, & absque aliqua requie omne tempus modò studijs, modò oratio-
 nibus

Cap. 13.

Epist. 57. &
58. Damaso,
Haeretici ei
insidiantur.

Matth. 16.

Interroga-
tus, respon-
det se crede-
re quod Ro-
mæ Ecclesia crea-
dit.

Epist. 57. &

Consulit
Ro. Pontifi-
cem in ce-
bus dubijs.

Epist. 39.

Multa pati-
tur à pseudo
christianis.

Epist. 77.

Psal. 13.

- nibus impendens: nunc ab alijs monachis & anachoretis inuisus, nunc alios ipse inuisens: tantasque in eo spiritus dulcedines expertus est, & caelestis patriae beatitudines prae gustauit, ijsque splendoribus Deus, ut ait Propheta, illius animam impleuit, ut in de discessisse saepe poeniterit, & veluti caelestis Hierusalem, illius semper animo memoriam retinuerit. Ego quidem Romae non eram, inquit Pammachio, & tunc me tenebat eremus: atque vti nam pertinuisset, quando focero tuo viuente Toxotio, seculo Paula & Eustochium seruiebant. Egressus ab eremo, vel verius hereticorum persecutionibus inde eiectus, Antiochiam Hierosolymamque repetijt, iuuenis iam, & adolescentiae annos superans. Iuerit ne hoc tempore in Graecia, & Athenas petierit, an potius, quod verius reor, tunc cum in Cilicia esset, id egerit, (commode enim e Cilicia in Atticam nauigatur) incertum. Nam Athenis eum fuisse, haec eius verba, ut credamus, nos cogunt. In arce Atheniensium iuxta simulacrum Mineruae, vidi sphaeram aeneam grauissimi ponderis, quam ego pro imbecillitate corpusculi mouere vix potui. Cum quaererem, quidnam sibi vellet, responsum est ab vrbis eius cultoribus, athletarum in massa fortitudinem comprobari: nec prius ad agonem quenquam descendere, quam ex leuatione ponderis sciatur, quis cui debeat comparari. Antiochie autem degens, Apollinarium Laodicenum, qui postremo ex Ecclesia egressus est, audiuit & coluit, sicut ipse ad Pammachium & Oceanum scribens, testatur his verbis: Dum essem iuuenis, miro discendi ferebar ardore, nec iuxta quorundam praesumptionem, ipse me docuit. Apollinarium Laodicenum audiui Antiochie frequenter, & colui: & cum me in sanctis scripturis erudiret, nunquam illius contentiosum super sensu dogma suscepi.
- Adhaesit autem Antiochiae ex tribus illis, qui tunc eam diuexabant Episcopis, Paulino, quod ita a Damaso, ad quem de ea re scriperat, iussus fuerat. Manens tamen Antiochiae, monachi ac solitarij hominis professionem propterea non omisit. Nam etsi saepe quidem loca vel discendi causa, vel, ut magis literis & orationi in quiete & silentio vacaret, mutauit; ipsum tamen monachi animam nunquam mutauit. Verum hoc fuisse, experimento Paulinus, qui eum presbyterum Antiochiae ordinauit, didicit: & longe postea Epiphanius Salaminae Cypri Episcopus, qui eum ad animarum curam & publice sacramenta ministrandi munus vocauit. Nam primus illum ordinare non potuit, nisi in monachi professione se eum relicturum prius polliceretur. Alter vero nullo modo, ut publice sacrificaret, & animarum cura intenderet, obtinere potuit. Se enim non ad huiusmodi munus, sed ut in agris & solitudinibus vitam traderet, ibique adolescentiae peccata desleret, vocatum potius esse assererat. Vtranque autem hanc rem veram esse, a nemine, melius quam ab ipsomet, iuncto Epiphaniij testimonio, discere possumus. Ait enim, scribens ad Pammachium aduersus errores Iohannis Hierosolymitani, de ordinatione sua his verbis: Fac a te ordinatum, scilicet Paulinum fratrem meum, (alloquitur autem his verbis ipsum Iohannem) idem ab eo audies, quod a me misello homine sanctae memoriae Episcopus Paulinus audiuit. Num rogauit, ut ordinaret? Si sic presbyterium tribuis, ut monachum nobis non auferas, tu videris de iudicio tuo. Sin autem sub nomine presbyteri tollis mihi, propter quod seculum dereliqui, ego habeo quod semper habui: nullum dispendium in ordinatione passus es: & paulo superius. Si de me & presbytero Vincentio, satis multo dormisti tempore, qui post annos tredecim, nunc excitatus haec loqueris. Ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim vrbes celeberrimas deseruimus, non ut te in populis predicantem laudaremus, sed ut in agris & in solitudinibus adolescentiae peccata deslentes, Christi in nos misericordiam deslacteremus. Epiphanius vero Iohanni Hierosolymitano in eandem sententiam ita testatur: Cum enim vidissem, quia multitudo sanctorum statim in monasterio consisteret, & sancti presbyteri Hieronymus & Vincentius propter verecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerij, quae Christianorum praecipua salus est: inuenire autem & comprehendere seruum Dei non posses, qui te eo quod graue onus sacerdotij nollet suscipere, saepe fugiebat, & caetera.
- Ordinatus autem presbyter a Paulino iam tunc triginta annorum vir, commentarios, quos iam puer egressus a studijs Rhetorum in Abdiam inceperat, perfecit, & Pammachio studiorum socio dicauit. Non tamen semper Antiochiae mansit, sed partim etiam Hierosolymae, in agris tamen & solitudinibus, usquequod Romam ad Damasum accessit, viuens: immo tunc Bethleem ab eo electa & habitari coepa est. Verum autem hoc esse,

Esa. 38.

Epist. 26.
Pammachio.In comen-
tarijs Za-
chariae c. 11.

Epist. 64.

Cap. 15.
Viuat An-
tiochiae vt
monachus.Ordinatur
illic presby-
ter.Epiphanius
Salaminae
Episcopus.

Epist. 61.

Epist. 60.

Cap. 16.
Commen-
taria in Ab-
diam con-
scribit in
adolescencia.

esse, satis ex eo constat, quod mortuo Damaso Hierosolymam rediens, illo scilicet tempore, quo Paula & Melania eò ad nauigârunt, tunc videlicet, cum Bethleem ab eò ad habitandum electam ceteri aiunt, ita ipsemet de Bethleem scribat: Intra-
 ui Hierosolymam, vidi multa miracula, & quæ prius ad me fama pertulerat, oculo-
 rum iudicio comprobauit. Indè contendi Aegyptum, lustrari monasteria Nitriæ,
 & inter sanctorum choros aspides latere perspexi. Protinus concito gradu Beth-
 leem meam reuersus sum: vbi adorauit præsepe & incunabula Saluatoris. Suam au-
 tem Bethleem non appellasset, nec se concito gradu ad eam reuertisse, sed accessisse
 potius dixisset, nisi prius quoque, hoc scilicet, de quo nunc tractamus tempore, se-
 dem illam tenuisset.

Hoc tempore, quod inter recessum ab eremo, & ad urbem Romam accessum præ-
 terfuit, Constantinopolim quoque ad audiendum Gregorium Nazanzenum, cuius
 doctrinæ & sanctitatis celebris tunc erat fama, Hieronymus contendit. Translatus
 enim in eam Ecclesiam componendæ seditionis causâ Gregorius fuerat, ut urbem ab
 Arrianis infestam liberaret, sub Theodosio seniore Augusto, antequam primum
 in ea Concilium celebraretur, hoc est, circa primos Damasi Papæ annos. Hoc autem
 verum esse constat ex eo, quod Hieronymus se Constantinopoli fuisse eo tempore,
 quo Gregorius ibi Episcopalem sedem tenebat, ipsemet asserit, & ab urbe Roma post
 Damasi mortem eundem recessisse, ex Epistola, quam in ipso recessu Atella scribit, la-
 tishquet dum ait; Beatæ memoriæ Damasi meus sermo erat. Tenuit Constanti-
 nopolitanam ecclesiam Nazanzenus annis aliquot, tanta cum sui nominis laude, &
 Orthodoxæ fidei augmento, ut suo tempore in ciuitate vix vnus Arrianus reperire-
 tur: adeo & doctrinæ magnitudine & sanctitatis celebritate pacauerat omnia. Eius
 tempore celebratum fuit ibi primum Constantinopolitanum, aduersus Macedoni-
 um Concilium, quod factum est anno Domini trecentesimo octogesimo quarto,
 ipseque in symbolo, rogatus à patribus apposuit ea verba, quæ sunt de Spiritu sancto.
 Cum autem Ecclesiam omnem composuisset ac confirmasset, & suscitari aduersus
 se rursùm factionem videret, capta occasione, quod absque synodi decreto primam
 sedem reliquerit & Constantinopolitanam arripuerit, furori hominum cedere me-
 lius ratus, expulso Maximo Cynico, quem Arriani elegerant, Nectarium successo-
 rem sanctissimum & eruditissimum virum, votis omnium concurrentibus sibi iusse-
 rit, & ut quieti & ocio in senectute vacare sibi liceret, in Nazanzena quoque ecclesia
 Eulalium Pastorem posuit.

Quod autem Hieronymus Constantinopoli fuerit, ipsemet, qui se Gregorium Na-
 zanzenum præceptorem habuisse semper gloriatur, pluribus in locis disertè testatur.
 Gregorius ait in Catalogo primis Sasmorum, deindè Nazanzenus Episcopus, vir
 eloquentissimus, præceptor meus, à quo scripturas explanante didici. & in Epistola
 ad Nepotianum: Præceptor quondam meus Gregorius Nazanzenus, rogatus à me,
 ut exponeret, quid sibi veller in Luca sabbatum *deus: εποιησεν*, eleganter luit, Docebo
 te, inquit, super hac re in Ecclesia, in qua mihi omni populo acclamante, cogèris in-
 uirus scire quod nescis: aut certè, si solus tacueris, solus ab omnibus stultitiæ con-
 demnaberis: itè in Commentarijs Esaiæ, sextum eius Prophætæ caput exponens: De
 hac, inquit, visione ante annos circiter triginta, cum essem Constantinopoli, & apud
 virum eloquentissimum Gregorium Nazanzenum, tunc eiusdem urbis Episcopum,
 sanctarum scripturarum studijs erudirer, scio me breuem distasse subitumque tracta-
 rum, ut experimentum caperem ingenioli mei, & anticiis iubentibus obedirem: ad illum
 itaq; libellum mitto lectorem. Et exponens illud Apostoli ad Ephesios, Sacramentum
 hoc magnum est, ita ait: Gregorius Nazanzenus, vir valde eloquens, & in scripturis
 apprime eruditus, cum de hoc mecum tractaret loco solebat dicere: Vide quantum
 istius capituli sacramentum sit, ut Apostolus in Christo illud & Ecclesia interpretans,
 non se ita asserat, ut testimonij postulabat dignitas, expressisse, sed quodam modo di-
 xerit: Sibi quoque & Nazanzeno Nyssenum quædam opera sua legisse, in Catalogo
 scribit. Alibi quoque Gregorium præceptorem appellat suum, & vbiq; se à tali viro
 eruditum gloriatur: magna enim non minus de vitæ sanctitate, quam de doctrinæ su-
 blimitate Gregorij erat fama: adeoque in Ecclesiasticis literis excellebat, ut solus ex
 omnibus tam Græcis, quam Latinis scriptoribus, Theologi meruerit nomen.

Imperij habenas adhuc Theodosius moderabatur, & Apostolicam Sedem Ro-
 mæ Damasus gubernabat, ipseque Hieronymus iam presbyter annos triginta exege-
 rat:

Lib 3. cõtra
kutim. un.Adorat præ-
sepe & in-
cunabula
saluatoris.

Cap. 17.

Hist. trip.
lib 9. cap. 8.
10.In comen-
tarijs Esaiæ
cap. 6
Epist. 99.
Alia.Concilium
Constanti-
nopolitanum
tempore Gre-
gorij Nazan-
zen.Epist. eius
ad Nyssenum.

Cap. 18.

Epist. 2.

Esaiæ 6.

Ephes.

Gregorius
Nazanzenus
Episcopus
Constanti-
nopolit. et
præceptor.

Cap. 19.

rat i

- rat: cum ob dissensiones tum Antiochenæ Ecclesiæ, tum alias, Imperiales literæ omnes totius Occidentis, Orientisque Episcopos, Romam pro quæstionum solutione vocarunt. Accesserunt inter alios eò Paulinus Antiochiæ, à quo Hieronymus ordinatus fuerat presbyter, & Epiphanius Salaminæ, seu Constantiæ Cypri, Episcopi: ambo viro sancto amici, & arcto spiritus vinculo copulati. Visum est Græcis Episcopis, Latinū & magni nominis iuuenem secum ducere, præsertim cum Damaso multis ex causis notus, & de Antiochenis dissidijs apprime instructus & eruditus esset: & fortè ipsemet Damaso acersuisset, ac literæ Imperiales illum eò coegerunt, quando inuitum ac renitentem accessisse ipsemet testari videtur. Verba, quibus hæc omnia ille explicet, hæc sunt; Cumque Orientis & Occidentis Episcopos ob quasdam Ecclesiarum dissensiones Romam Imperiales literæ contraxissent, vidit admirabiles viros, Christi que pontifices, Paulinum Antiochenæ urbis Episcopum, & Epiphanium Salaminæ Cypri, quæ nunc Constantia dicitur, quorum Epiphanium etiam hospitem habuit: Paulinum in aliena manentem domo, quasi proprium humanitate possedit: quorum accensam virtutibus, per momenta patriam deferere cogitabat: & alibi Denique cum & me Romam cum sanctis Pontificibus, Paulino & Epiphanio, Ecclesiastica traxisset necessitas, quorum alter Antiochenam Syriæ, alter Salaminam Cypri rexit Ecclesiam, & verecundè nobilium foeminarum oculos declinarem: ita egredium Apostolum importunè, opportunè, vt pudorem meum sua superaret industria: & quia alicuius tunc nominis esse existimabar super studio scripturarum, nunquam conuenit, quin de scripturis aliquid interrogaret.
- Romam igitur ingressus D. Hieronymus, cœpit reuifere loca, in quibus à pueritia nutritus, edoctus & baptizatus fuerat: reuifere templa Apostolorum & martyrum, ad quæ diebus Dominicis accedere, cum à grammaticæ ludo vacaret, & quorum cryptas ad venerandas sanctorum reliquias ingredi puer solebat. Inuenit hic Pamphacium, suum olim condiscipulum, inuenit alios, tum veteres ex facie, tum ex sola sanctitatis & doctrinæ fama postea sibi factos amicos. Damaso autem quam charus, & quam dilectus fuerit, incredibile est dictu. Nouerat enim iuuenem iam tunc in eremo degentem, ex literis & tractatibus, quos sæpè ad eum miserat: nouerat & egressum ab eremo, Antiochiæ primum, mox Bethleem manentem, vt qui ei munera sæpè mittere, & qui ab eo epistolas & quæstionum solutiones recipere solebat: nouerat ex ingenti fama, quæ de eius vitæ probitate, & mira abstinentia ferebatur. Concurrunt ex Vrbe ad eum vndique, & vterque sexus in promerendo viro secum acriter certat. Non matronæ casta illum dimittere, non ciues, non presbyteri possunt: alij sanctitas, alij doctrina, alij comitas & urbanitas placet. Ille, quod Romæ iam viderit puerum tunc optime spei, animo repetit: ille quod austeram in eremo ab eo exactam vitam audierit, attentè vultus contemplatur & ora. Commendat in eo aliquis presbyterij dignitatem, aliquis orationis prædicat puritatem: hic in eo linguarū scientiam, alter sacrarum literarū admiratur cognitionem: pariter suspiciunt, pariter prædicant & extollunt omnes: & breuiter solus Hieronymus inuenitur, in quo omnium oculi, omnium defigantur obtutus, & in quo vno totius cleri populi que vota suspirent.
- Damasus, cui Hieronymi etiam causa Paulinus Epiphaniusque grati fuerunt, videns sibi velut alterum Paulum Petro, adiutorem in Urbem venisse, remisit ad sedes proprias Episcopis, & Paulino in Episcopatu Antiocheno confirmato, Hieronymum, vt sibi in Ecclesiasticis causis inseruiret, & partem Pontificij oneris sustineret, secum retinet, res fidei & omnes quæstiones religionis, ei, vt in vdequaquæ doctissimo & maxime orthodoxo demandat: hoc est, vt totius orbis consultationibus, præsertim synodalibus, quæ ad Romam velut ad matrem Ecclesiarum omnium, & Apostolicam sedem quotidie deferuntur, respondeat: & quid credere, vel non credere reuertentes ab hæresi debeant, normam formulamque præfigat. Testatur hoc ipse ad Ageruchiam vbi monogamiam laudat, his verbis: Ante annos plurimos cum in chartis Ecclesiasticis iuarem Damasum, Romanæ urbis Episcopum, & Orientis atque Occidentis synodicalibus consultationibus responderem, vidi duo inter se paria vilissimorum è plebe hominum comparata. Testatur etiam Ruffinus, qui confessionem qua reconciliarentur Apollinaristæ, ab eo cum Damaso inseruiret, compositam fuisse scribit: cui respondens Hieronymus, ita ait: Et superfluum puto apertas ineptias confutare, cum mihi mea ingeratur fabella, à synodo videlicet, & sub nomine cuiusdam amici Damasi ego petar, cui ille Ecclesiasticas epistolas distandas tradidit: & Apollinariorum

Epist. 27. in
Epitaphio
Paulæ.

Epist. 16. in
Epitaph.
Marcellæ.

2. Tim. 4.

Cap. 20.
V sita sacra
loca Romæ
Hierony-
mus.

Epist. 124.
& 125.

Cap. 21.

Damasus
eius opera
Romæ vi-
tur.

Epist. 11.

Ruffinus in
sine Apolo-
gia pro Ori-
genc.

rum versutiæ describantur, quòd Athanasij librum, vbi Dominicus homo scriptus est, ad legendum acceptum ita corruerint, vt in litura id quod raserint, rursùm scriberet, vt scilicet non ab illis falsatum, sed à me additum putaretur.

Manens Romæ Hieronymus, & Ecclesiasticis vndiquè ad Apostolicam sedem con-
currentibus inseruiens necessitatibus, non propterea arctam suam viuendi, & in pre-
cibus quotidie coram Deo assistendi omittit consuetudinem. Matronarum oculos
verecundè declinat, exemplo omnes, verbo eos, qui ad eum audiendū concurrunt,
instruit. Et quia presbyteri munere insignitus erat, nè tam diuinum sibi cõmissum ta-
lentum occulat, incruentum Christi sacrificium, quod in Cruce peractum fuit, Deo
pro salute omnium offert. Nouit hoc Roma, quæ diu sacrificij seruauit casulam, & ad-
huc eius calicem seruat, & in memoriã tanti viri populo reuerenter ostentat. Nouerat
hoc ipsum Nepotianus presbyter, Heliodori Episcopi, qui quondam Hieronymum in
eremum comitatus fuerat, nepos, quòd scilicet offerendis Deo sacrificijs ille vacaret,
propterea que dum moreretur, talem vestem Missarum sacrificijs aptam, Hieronymo
in hæc verba, vt testis est huius rei ipse Hieronymus, reliquit. Hanc tunicã, qua vtebar
in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ærate patri, fratri collegio, & quicquid à
te nepoti debetur affectus, in illum transfer, quem mecum pariter diligebas. Et si ipse
Nepotianum presbyterum laudat, quòd sollicitus esset, si niteret altare, si parietes ab-
que fuligine, si pauimenta terfa, si ianitor creber in porta, & quòd in omnes cæremo-
nias pia sollicitudo disposita esset, item quòd non minus, non maius negligeret offi-
cium, & quòd semper in ecclesia versaretur, & rursus, quòd basilicas ecclesiæ, & mar-
tyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adum-
brarit, vt quicquid placeret in ecclesia, tam dispositione, quàm visu, illius labore ac
studio compositum esset, & si contra Pelagianos scribens, ait non displicere, in modò
placere Deo, quòd Episcopus, presbyter, diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus, in
administratione sacrificiorum cum candida procedant veste, quid putandum est
presbyterum procurasse Hieronymum, virum sanctissimum, & qui in vindicando Dei
honore, & Ecclesiæ pulchritudine asserenda, nemini cederet?

Non tantum hæc omnia Romæ manens procurauit, & cuncta Ecclesiæ munia vt
honestè ac sanctè peragerentur effecit, sed quicquid etiam boni vel Antiochiæ, à qua
Petrus Apostolorū Princeps Romam venerat, vel Hierosolymæ, vbi Ecclesiã quoque
idem fundauit, & Iacobo gubernandã postea reliquit, esset, vt Romæ quoque, vbi Pe-
trius, secundum Hierosolymitanæ ecclesiæ consuetudinem, & secundum Antiochiæ
visum, in fine omniū psalmorum, Gloria patri, Romæ cantari coeptū est. Eo emendan-
te, Romæ legendos canendosque in Ecclesia septuaginta interpretum psalmos susce-
pit. Ipse testamentū nouum, quod Romana postea semper legit Ecclesia, Damasio ro-
gante, è Græco tunc primū correat. Ipse martyriū fines, qui in Ecclesijs recitatur pri-
mus, vt Cassiodorus, Iuardus, Adoq; testantur, in vnū sub breuitate collegit. Omitto
alia, quæ postea ad decorè & vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ fecit, vt sacrorū librorum
ex Hebræo, qui nunc vulgati & recepti feruntur, versiones & eorū interpretationes, &
quæ cõtra hereticos diuersis elaborauit temporibus. Manentis Romæ viri sanctitatē nunc
târū discutimus, & iuuenis solummodò examinamus labores, reliqua suis locis dicentur.

In tanta negociorum Ecclesiæ, vndiquè ad Apostolicam sedem delatorū occupa-
tione, & aduentantium ad se quotidie passim è populo matronarum virorumque, pari-
ter multitudinè, studia nihilominus, quibus ab incunabulis vsque rotus semper fuit
addictus, nihil propterea omisit. Quod auferebat illi dies, nox restituebat, & vigilia
damna, somni diminutio refarciebat. Legit Romæ manens Blefilla Paulæ filia Salo-
monis Ecclesiasten, vt eam ad contemptum mundi prouocaret, & omne, quod in
mundo cereret, putaret esse pro nihilo, & Commentaria in eundē scribere inchoa-
uit. Fabiolæ quærenti de tanta, quæ in libro Numerorum est, nominum congerie, &
de tam aperta Balaam Prophetia, cuncta interpretatus, & opus de quadraginta dua-
bus mansionibus Israël se scripturū pollicitus est. Scripsit itidem Romæ manens con-
tra Heluidium hæreticum, & vt testatur Ruffinus, ad Eustochium de cõseruanda vir-
ginitate libellum, hoc est, Epistolam vicesimam secundam. Et librum Didymi de spi-
ritu sancto, ad preces Damasi, transferre coepit. Paulam item de obitu Blefilla filia
consolatus est vt ipse in Epitaphio Paulæ testatur. Marcellæ exposuit decem Dei apud
Hebræos nomina: item quid significet Alleluia, Amen, Maranatha, & diapalma, &

Lib. 2. cõtra
Ruffinum.

Cap. 22.

Epist. 16.

Casula & ca-
lix S. Hiero-
nymi Romæ
referuatur.Epist. 3. in
Epitaphio
Nepotiani.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. 1. cõtra
Pelag.

Cap. 23.

Gregor. Io-
han. Syra-
cusano,
Epist. 62.Lib. 2. cõtra
Ruffinum.Epist. 123.
Damasio.
Martyrolo-
gium edidit

Cap. 24.

Epist. 116.
Paulæ & Eu-
stochio.Ad Galatas
cap. 1.Ruffi. lib. 2.
Inuocina-
rum.Ex Proce-
m o libri
Didymi, &

2. libr. in
Ruffin.
Epist. 136.
137. 138. 141.
Epist. 155.
Epist. 145.
146.

Psalum centesimum vicesimum sextū interpretatus est. Paulæ Hebraicum exposuit Alphabetum? Damaso Papæ, quid esset Osanna, quid prodigi filij parabola significaret, & interpretationem Origenis in Cantica Canticoꝝ, è Græco, ab eo rogatus, vertit. Expositionem autē de sexto Esaia capite ac Seraphim, quæ reperitur Epist. 142. Damaso dicata, scripta Constantinopoli fuit, rogantibus amicis, tūc cum Gregorium Nazanzenum audiret, vt ipse super sexto Esaia testatur capite. Dum Romæ versatur Hieronymus, quod per triennium ferè fuit, Paulinianum adoleſcentem tunc fratrem, qui post eius in Syriam secessum natus fuerat, in Vrbe aduocat: idque facit, vt eum melioribus literis & sanctioribus pariter moribus imbuat. Conuertit præter ea, quæ diximus, Romæ manens Hieronymus multos, qui vitijs & sceleribus victi tenebatur, & matronas plurimas ad sanctioris vitæ duxit propositum, inter quas Marcella, Melania, Afella, Albina, Marcellina, Felicitasque celebrantur: sed cæteris præstantior Paula, Eustochij & Bleſillæ mater. Nam Paula propositū implere desiderans, vestem murauit, & monasterium ingredi pollicita est: quod adimpleuit, Hierosolymam vnâ cum Melania sub Hieronymi ab Vrbe discessum proficiscendo.

Ruffinus in
præfatione
2. spi. c. 27.

Cap. 25.
Epist. 25. de
obitu Bleſillæ.

Epist. 99.
Afellæ.

Hieronymi
fama ab
æmulis eius
detrahitur.

Reuertitur
Bethleem.

Epist. 99.
Afellæ.

Multos pa-
titur vir san-
ctus Romæ
obrectato-
res.

Cum tot hæc ac tanta vir sanctus Romæ perageret, & omnium ore dignus summo Pontificatu acclamaretur, clerici, (ò mortaliū vita semper incerta) in quorū vitia ille sæpè inuectus fuerat, & laici, quos sæpè reprehenderat, & quod durius illis videbatur, exemplo sanctioris vitæ & offuscabat quotidie, & viliores reddebat, Hieronymi famæ detrahere cœperunt, capta occasione, quod nobiles ac diuites matronas lucri & amoris inhonesti causa, sanctioris vitæ prætextu deceperat, & Hierosolymam explenda libidinis gratia ducebat. Subornatus est, quo facilius res crederetur, quispiam rumigerulus, qui se nescio quid inhonesti de sancto cum Paula vel vidisse, vel audisse assereret: eoque factū processit, vt vilis ille homuncio captus, quæstionibus super ea re examinandus subijceretur. Negauit ille, quod prius dixerat, & infontē clamauit in tormentis, quem antea tanquam scelestū infamauerat. Moritur interea Damasus: Hieronymus occasionē regrediendi Hierosolymam, cum ex Pontificis morte, tum ex impia hominum persecutione cōmodè nactus, relicta Roma, magna sanctorū comitante caterua, nauem in Romano portu conscendit, & per Sicilia, & Italiae fauces, Peloponnesi promontoria, & Cyprum nauigans, adoleſcentē fratrem secum ducens, Antiochiæ appellens, Hierosolymā & suam lætus reuertitur Bethleem. Exprimit hæc omnia ipsemet latè Afellæ, Epistola nonagesima nona, & etiā in Apologia contra Ruffinum: nos ex Epistola illa pauca, ex Apologia, quæ prodatur, cuncta ponemus. Locum, qui plura desiderat, consulat. Ego, inquit, probrosus, ego versipellis & lubricus, ego mendax & satanæ arte decipiens? Quid est tutius, hæc vel credidisse, vel finxisse de infontibus, an etiā de noxijs credere noluisse? Osculabantur mihi manus quidam, & ore vipere detrahebant: & dolebant labijs, cor de gaudebat. Videbat Dominus, & subsannabat illos, & miserum me seruum suum, futuro cum eis iudicio referuabat. Alius incessum meū calūniabatur, & risum: & ille vultui detrahebat: hic in simplicitate aliud suspicabatur. Penè certè trienniū cum ijs vixi: multa me virginum crebrò turba circū dedit. Diuinos libros, vt potui, nonnullis sæpè disserui: lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fidutiā fecerat. Dicant, quid vnquam in me aliter fenserint, quam Christianum decebat. Pecuniam cuiusquā accepi: munera vel parua, vel magna non spreui: in manu mea æs alicuius insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud obijcitur, nisi sexus meus: & hoc nunquam obijcitur, nisi cum Hierosolymam Paula & Melania proficiscuntur. Isti crediderunt mentienti, cur non credunt neganti? Idem est homo, qui fuerat: fatetur infontem, qui dudum noxium loquebatur: & certè veritatem magis exprimunt tormenta, quam risus: nisi quod facilius creditur, quod aut fictū libenter auditur, aut non fictū, vt fingatur, impellitur. Antequam domum sanctæ Paulæ nôsem, totius in me Vrbs studia consonabant: omnium penè iudicio, dignus summo sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat: dicebar sanctus, dicebar humilis & disertus. Nunquid domū alicuius lasciuioris ingressus sum? nunquid me vestes Sericæ, nitentes gēme, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meā posset edomare mentem, nisi lugens atq; ieiunans, squalens sordibus, fletibus penè cæcata: quæ continuis noctibus misericordiā Domini deprecantem, sol sæpè depræhēdit, cuius canticū psalmi, sermo Euangelii, delicia continentia, vita ieiunium? Nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quæ māducantē nunquā vidi: sed postquam eā pro suo merito castitatis venerari, colere, suspicere

suspicere cœpi, omnes me illic deseruere virtutes. O inuidia primùm mordax tu! O
 satana calliditas, semper sancta persequens. Nulla alia Romanae vrbi fabulam præ-
 buerunt, nisi Paula & Melania, quæ cõtemptris facultatibus, pignoribus desertis, Cru-
 cem Domini, quasi quoddam pietatis leuauere vexillum. Si balneas peterent, vnguenta
 eligerent, diuitias & viduitatem haberent materiem luxuriæ & libertatis, Domina
 vocarentur & sancta: nunc in sacco & cinere formosa volunt videri, & in gehennam
 ignis cum ieiunijs & pedore descendere: videlicet non licet eis, applaudente populo,
 perire cum turbis. Si gentiles hanc vitam carperent, si Iudæi, haberent solatium non
 placendi eis, quibus displicet Christus. Nunc verò pro nefas, homines Christiani, præ-
 termissa domorum suarum cura, & proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo fe-
 stucam quarunt, lacerant sanctum propositum: & remedium poenæ suæ arbitrantur,
 si nemo sit sanctus, si omnibus detrahatur, si turba sit pereuntium, si multitudo pec-
 cantium. Tibi placet lauare quotidie: alius has mūdities sordes putat. Tu attagem
 ructas, & de comeso acipensere gloriaris: ego faba ventrem impleo. Te delectant
 cachinnantium greges, me Paula Melaniaque plangentes. Tu aliena desideras, illa
 contempunt sua. Te delibuta melle vina delectant: illa potant aquam frigidam sua-
 uiolem. & infra. Hæc, mi domina Afella, cum iam nauem cõscenderem, raptim flens
 dolensque, conscripsi: & gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mūdus oderit.
 Ora autem vt de Babylone Hierosolymam regrediar, ne mihi dominetur Nabucho-
 donosor, sed Iesus filius Iosede. Veniat Esdras, qui interpretatur adiutor, & reducat
 me in patriam meam. Stultus ego, qui volebam cantare canticum Domino in terra
 aliena: & deserto monte Sina, Aegypti auxilium flagitabam. Non recordabar Euan-
 gelij, quia qui de Hierusalē egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, vulneratur,
 occiditur. Sed licet sacerdos despiciat atque Leuites, Samaritanus ille misericors est.

Paula &
 Melania,
 contemptris
 facultatibus,
 Crucē Do-
 mini eligūt
 Christū se-
 quentes.

Gratulatur
 sibi, quod mun-
 dus ipsum
 odit.

Luc. 10.

Cap. 26.

Epist. 27.

Epist. 99. in
 fine.

Lib. 3. Apo-
 logia contra
 Ruffinum.

It in Aegy-
 ptum mona-
 steria Ni-
 tra pertra-
 nstrans.

Nauigauit autem Hierosolymam Paula cum Eustochio filia & multis virginibus,
 Romano in portu nauem cõscendens, post ipsius Hieronymi discessum, quippè cum
 ab Vrbe discedens ipse, & nauem iam ingrediens, Afella Romæ degenti mandat, vt
 Paulam & Eustochium, veli nolit mundus, suas salutet. Ipse autem flantibus Etesijs,
 Augusto abiit mense, & media hyeme à Paulino Antiocheno Episcopo, qui antea vnà
 cum Epiphano, viuento iam Damaso, regressus Antiochiam fuerat, comitatus, Hiero-
 solymam & Bethleem redijt. Omnem autem eius nauigationem, quod discessum
 eius ab Vrbe cauillaretur Ruffinus, ipsemet ei respondens, qualis fuerit, his verbis re-
 fert: Vis nō esse profectiois meæ de Vrbe ordinem? narrabo breuiter. Mense Augusto
 flantibus Etesijs, cum sancto Vincentio presbytero, & adolescente fratre, & alijs mon-
 nachis, qui nunc Hierosolymæ cõmorantur, nauim in Romano portu securus ascen-
 di, maxima me sanctorum frequentia prosequente. Veni Rhegium, in Scyllæo litore
 paululum steti: vbi veteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Vlyssis cursum, & Si-
 renarum cantica, & insatiabile Charybdis voraginem. Cumque mihi accolæ illius lo-
 ci multa narrarent, darentque, consilium, vt non ad Protei columnas, sed ad Ionæ por-
 tum nauigarem (illum enim fugietium & turbatorum, hunc securi hominis esse cur-
 sum) malui per Maleas & Cycladas Cyprum pergere: vbi susceptus à venerabili Epi-
 scopo Epiphano, cuius tu testimonio gloriaris, veni Antiochia, vbi fruitus sum com-
 munionem Pontificis confessorisque Paulini, & deductus ab eo media hyeme & frigore
 grauissimo intraui Hierosolymam, vidi multa miracula, & quæ prius ad me fama per-
 tulerat, oculorū iudicio cõprobauit. Indè contēdi Aegyptum, iustitiam monasteria Ni-
 triæ, & inter sanctorū choros aspides latere perspexi. Protinus concito gradu Bethleem
 meam regressus sum, vbi adorauit præsepe, & incunabula Saluatoris. Vidi quoque fa-
 mosissimum lacum: nec me inerti tradidi ocio, sed multa didici, quæ antè nesciebam.
 Quid autem de me Romæ iudicatum sit, & quid postea scriptum, nolo taceas, præser-
 tim cum habeas testimonia scripturarum: & ego non verbis tuis, quæ simulare potes,
 sed scriptis Ecclesiasticis arguendus sim. Vide quantum te timeam. Si vel parua sche-
 dulam contra me Romani Episcopi, aut alterius Ecclesiæ protuleris, omnia, quæ in te
 scripta sunt, mea crimina confitebor. Nunquid & ego non possem profectioem tuam
 discutere? cuius ætatis fueris, vnde, quo tempore nauigaris, vbi vixeris, quibus inter-
 fueris? Sed absit, vt quod in te reprehendo, faciam, & in Ecclesiastica disputatione,
 anilium iurgiorum delramenta compingam.

Nauigans igitur D. Hieronymus, non Protei columnas, hoc est, Aegyptū, & altum Cap. 27.
 petijt mare, sed ad Ioppen Ionæ portum intrā Maleas & Cycladas insulas cõscendens,

- Antiochiæ tandem appulit. Moratus est autem Antiochiæ aliquandiu, & Paulini cõmunione propterea vsus est, quod Paulinus quanuis ex Eustachiana factione post Meletij Luciferi Caralitani opera assumptus fuisset, pro vero tamen Episcopo à Romana Ecclesia tenebatur, & iam in sede à Damaso cõfirmatus erat. Meletium, quanuis Catholicus ac sanctus ipse etiam esset, & in magno apud Orientales omnes nomine, propterea Apostolica sedes confirmare noluit, quod ab Arrianis ex Armenia assumptus, in eo Episcopatu positus erat. Durauit hæc discordia, Theodoretõ teste, annis decem & septem, non tantum ipsi uiuentibus, sed in successoribus etiam eorum, Flauiano Meletij, & Euagrio Paulini, fauētibus Meletio & Flauiano Orientalibus omnibus, Paulino uero & Euagrio Occidentalibus, & quod amplius est, Romana Ecclesia. Anastasij tandem, qui Syricio successit, tempore composita contentio fuit. Imperiale enim in illis ius antea opprimebatur. Omittit Apollinarium, & eius successorem Vitalem, hæreticos, ac etiam Euzoium Arrianæ factionis hominem, qui Antiochiæ Ecclesias omnes ita occupabat, ut Meletius extra urbem aliquandiu & Paulinus in una tantum urbis Ecclesia solēna celebraret. Theodoretus Sabellianæ hæresis accusatum à Flauiano Paulinum asserit, uerum falsam fuisse accusationem, cum ex amicitia, quam tam arctè cum D. Hieronymo, acerrimo omnium hereticorum hoste, Paulinus habebat, tum ex cõmunionem Romanæ Ecclesiæ, in qua ille mortuus est, certissimū habeo. Accusatus est etiam ipse Hieronymus huius erroris, & tamen, si quis unquam alius, falso. Quapropter ea de re Marco Celedensi cõquerens, ait, Hæreticus uocor, Homouision prædicans Trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, ueras, integras, perfectasque personas in defessa uoce pronuncians. Si ab Arrianis, merito: si ab Orthodoxis, qui huiusmodi arguunt fidem, orthodoxi esse desierunt, aut si ijs placet, hæreticum me cum Occidente, hæreticum cum Aegypto, hoc est, cum Damaso Petroque condemnent.
- Sed quid ago de Paulino atque Hieronymo? nonne etiam ipse Meletius, qui omnium Græcorum præconijs celebratur, & quem Basilius & Nazanzenus, duo Orientis lumina, tantoperè in cælum ferunt, ueluti Sabellianus, ut idem scribit Theodoretus, ab Arrianis & accusatus, & ex Antiochena sede hoc nomine deiectus fuit? Arrianorum calumnia hæc erat, qui ut se ab hæresis infamia extricarent, uiros sanctos, qui ijs acriter resistebant, hæresis macula respergebant. Ad eum enim Arrianis Paulinus in sensus fuit, ut D. Hieronymus scribat, Arrianorum & Eunomianorum tempore Athanasium & Paulinum, solos in Oriente mansisse catholicos. Aduenit autem eò non multo postea, ut existimo, Paula cum Eustochio filia & Melania, Marcellini Consulis nepte, multis comitata virginibus, & Hieronymi nauigatione secuta, post Cyprum Antiochiæ ipsa etiam appulit, deinde sancta Palæstinae terra, quemadmodum latè eius iter in Epitaphio profèquitur D. Hieronymus, Iustrata, Bethleem, ibi perpetuò Christi militiæ inseruitura, contendit. Mansit autem ibi per triennium satis angusto hospitio, quousque latius extruxerit monasterium, ubi ipsa cum virginibus maneret, & aliud, ubi Hieronymus & viri degerent, & diuersorium pro hospitibus, ad ea loca pietatis & religionis causa aduenientibus. Diues enim erat Paula, & Nicopolis in Actiaco litore posita ad eius, ueluti quæ ab Agamemnone descendeat, possessionem maximè pertinebat. De Melania quid egerit postea, uir sanctus nusquam meminit. Adhæsit enim illa Rufino & Euagrio Pontico, ac Hieronymi uitæ detrahere cœpit. In eius nomen propterea ille interdum inuehitur, & à tenebris perfidiæ dictam asserit, & dum de obrectatoribus suis meminit, Hæc non est, inquit, illius culpa, cuius sub persona alius agit tragediam, sed Rufini & Melaniæ magistrorum eius, qui illum magna mercede nihil scire docuerunt. Rufinus lib. 2. Inuectiuarum aduersus Hieronymum, quod austerior illa esset seueriorisque disciplina, proptereaque, illi Hieronymi uita non placeret, recessisse eam comminiscitur. Laudatam antea à viro sancto, ac Teclæ nomine appellatam, adiungit, sed post discessum è suis erasam libris, quod falsum est. Regressa est enim illa Romam, Paula Eustochioque relicta, & quod amplius est, sanctioris uitæ proposito abiecto, & instar uxoris Lot, cum aratri Christi stiuam teneret, retrò respexit, conuersaque est in statu illius salis, de quo scriptum est, Quod si sal euauerit, in quo salietur, ad nihilum ualet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcet ab hominibus.
- Bethleem autem primum D. Hieronymus sibi sedem posuit, & deuotionis intuitu elegit, quod in ea Saluator noster Christus natus, à pastoribus uisus, & adoratus esset à Magis, Deinde, quod amœnus, & solitariae uitæ ex nemoribus illi adiacētibus cõmodus

modus esset locus. Posita est autem Bethleem in meridiana plaga, & tribui Iudæ annumerata, sub Episcopatu Hierosolymitano, sex, ut testatur Seuerus Sulpitius, qui oram inuisit, & sex mensibus ibi cum sanctissimo viro degit, milliarijs à Hierosolyta distans, & sexdecim ab Alexandria mansionibus. Cellula, in qua Hieronymus mansit, posita erat, ut ipsemet in libro de nominibus Hebraicis testatur, in diuerticulo, quo ibatur ad tumulum Archelai Regis. Super ipsum autem specum, vnde salus mundo emerfit, ecclesia constructa erat, & super ipsum præsepe, in quo agnus Dei reclinatus est, erectum altare: ut Christus in sacrificio ad placandam eius iram ibi Deo offerretur, vnde ille pro salute hominum primum mundo illuxit. Construxit ibi postea Paula monasteria quatuor, & diuersas pro diuersis peregrinis iuxta viam posuit mansiones. Monasterium vnum viri incolebant, reliqua tria virgines, ut quæ in tres turmas diuisa essent: licet in opere & cibo seiuncta; psalmodijs tamen & orationibus iungebantur. Erant hæc monasteria ad ecclesiam super specum ipsum constructa latus: ad eamque die tantum Dominico virgines, vnumquodque agmen propriam matrem sequens, accedebat: à viris autem adeo separata viuebant, ut ne spudonbius quidem ad eas liceret accedere, & præ parietum altitudine nullus fortius ad eas aditus erat. Quæ fuerit earum vita, latè Hieronymus in Epitaphio Paulæ prosequitur. Locum, si quis plura desiderat, adeat.

Ipse autem Hieronymus, qui vsque ab adolescentia monachi egerat vitam, die noctuque studijs, nunc legendo, nunc scribendo, vacabat, & cum alijs fratribus in monasterio labore desudabat: viuebat in paupertate, & ut Rufino ipse testatur, pecunias nec habebat, nec habere volebat: sed habens victum & vestitum, his contentus erat, in cellula latebat, & sacerdotium non ambibat, nec humilitate damnata Episcopatum auro redimere festinabat: esse tantum, non etiam apparere, cupiebat: & interno duntaxat homine, non etiam externo, proficere satagebat. Hæreticos adeo persequebatur, ut coram eo hæreses, veluti coram Sole nebula, euanescerent. Nouerunt hoc Miluitani Concilij Patres, qui ad Innocentium primum scribentes, Hieronymum ut strenuum hæreticorum impugnatorem prædicant. Sanctam igitur rursus inchoans vitam, & veluti nouus quidam miles, ad certamina laboresque confurgens, nihil omittit eorum, quæ ad aternam salutem consequendam vel utile, vel necessarium esse retur: corpus ieiunij macerat, mentem studijs, spiritum pascit oratione. Vbi oratio deficit, lectio: ubi lectio, oratio incipit. Somnus non ad delicias, sed ad naturam capitur necessitatem: in duro, non in mollibus, cubat: & vili pallio, non precioso ac nitido tegitur indumento: ex ore nihil, nisi sanctum, nisi castum, procedit: quodcumque ex eo audieris, Christi sermo est: & in ipso quoque silentio Deum loquitur. Humilitatem non minus re, quam habitu & professione, præstat: hospites benignè excipit, omnesque præter hæreticos, illisque pedes etiam lauat. Vigilat cor eius dum dormit: & cum ambulante Christus ambulat, cum sedente sedet. Sed præter omnem animi, quam corporis sanctitatem puritatemque, quibus veluti præclara lux quædam mundo irradiat: studijs, nunc aliquid vertendo, nunc commentando, incumbit, præcipue autem aduersus hæreticos elaborando.

Primo quinquennio, quò ex vrbe Roma discedens, Bethleem repetijt, Ecclesiasten ex Hebræo trāstulit, & præclarissima illius ingenij monumenta, libros aduersus Iouinianum, exarauit. Canis iam caput eius spargebatur, ipseque nihil propterea ex studiorum assiduitate remittens, cum Didymi Alexandrini, qui olim Athanasio charus & magno Antonio amicus fuerat, fama vsquequaque celebris ob doctrinæ magnitudinem efferretur, essetque illa tanto aliorum Doctorum fama celebrior, quanto hominis cæcitas, quæ à parua illum ætate ceperat, singularè eam magis reddebat, rursus Alexandriam, ut eum videret, & dubiorum, quæ in scripturis habebat, ab eo solutiones audiret, perrexit, magnam cum eo amicitiam inde contraxit: talemque, ut ille Didymi de spiritu sancto librum transferret, & Didymus expositionem in Osee prophetam illi dicauerit: eiusdemque rogatu, Commentariorum in Zachariam libros quinque dictauerit. Meminit huius rei ipsemet Hieronymus in epistola ad Pammachium & Oceanum, ita scribens: Iam canis spargebatur caput, & magistrum potius, quam discipulum decebat. Perrexi tamè Alexandriam: audiui Didymum, in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdidici: & rursus in Procemio ad Ephesios: Non quò ab adolescentia aut legere vnquam, aut doctos viros ea, quæ nesciebam, interrogare cessauerim, & memetipsum tantum, ut plerique, habuerim magistrum.

Deniquè nupèr ob hanc vel maximè causam Alexandriam perrexi, vt viderem Didymum, & ab eo in scripturis omnibus, quæ habebam dubiam, seiscitarer. Et in Procemio super Osee prophetam ad Pàmachium: Ante annos circiter vigintiduos, cum rogatu sanctæ & venerabilis socrus, immò matris tuæ Paulæ, (illud enim nomen carnis, hoc spiritus est) quæ monasteriorum & scripturarum semper amore flagrauit, essem Alexandria, vidi Didymum, & eum frequenter audiui, virum sui temporis eruditissimum: rogauique eum, vt quod Origenes non fecerat, ipse completeret, & scriberet in Osee commentarios. qui tres libros, me perente, distulit, quinque quoque alios in Zachariam. & in tertio contra Rufinum libro: Extat liber Didymi ad te, quo seiscitanti tibi, respondit, non eos multa peccasse, & idè corporum carceres tantum eis tetigisse sufficere. Magister meus & tuus, eo tempore, quo tu ab eo ista quærebas, tres explanationum in Osee prophetam libros, ad me, me rogante, distulit, quinque quoque alios in Zachariam. Peritissimus in scripturis Didymus fuit, itaque, vt quemadmodum librorum multitudinem Origeni, eloquentiam Ciceroni, Aristoteli argumenta, prudentiam Platoni, & Aristarcho eruditionem Hieronymus tribuit, ita scientiam scripturarum Didymo concedat. Non immeritò igitur, se Gregorium Nazanzenum & Didymum in scripturis sanctis catechistas habuisse, cum Domnionem gloriatur. Quandiu autem Alexandria apud Didymum vixerit D. Hieronymus, ipse non prodit: Rufinus, si tamen ei credi potest, per mensem tantum ibi eum mansisse scribit.

Valde laudat Didymum, sed tamen alibi dicit errasse eum, dum Origenem sequitur.

Epist. 51. ad Domnionem.

Cap. 32.

Epist. 67. Pàmachio & Oceano. Iohan. 3. Discit linguam Hebraicam ex Barabao quodam.

Reuersus ab Alexandria, rursusque Hierosolymam & Bethleem suam repetens, magno labore & impedio Barrabanum, seu verius Barhanina, Hebraum præceptorem nocturnum audit. Timebat enim ille Iudæos, proptereaque, instar Nicodemi, qui in tenebris Christum adiit, clam, nè factum à Iudæis resciretur, hoc est, nocturnum tantum Bethleem veniens, Hieronymum edocebat: magno enim precio eum, vt illuc ad docendum accederet, conducebat. Meminit huius præceptoris multis in locis, sicut de Huilio Origenes, præsertim in Epistola ad Pammachium & Oceanum, & vbi Rufinus respondet, qui non minus ineptè, quam impiè, viro sancto obieciebat, quod Barrabam, dimisso Christo, sequeretur, & Iudaicis incumberet lectionibus: pulchrè sibi ex Euangelio Iussum accepisse existimans, si cum Iudæorum populo clamaret, Non hunc, sed Barrabam: vir ipse, qui veluti inter olores anser obstreperet, & semet sanctorum doctorumque hominum numero auderet immiscere. Cum, vt respondens ei Hieronymus ait; ab eo Hebraam linguam discere non poterat: quia adeo tenacis erat ingenij, vt vnam sine alterius amissione discere non posset: suam enim, hoc est, Latinam, oblitus erat, dum peregrinam Græcorum sectatus est. Finxit, vt malignitatem hominis noscas, hæc garricens cornicula, Hieronymi etiam nomine epistolam, in qua, illum penitentiam agere, diceretur, quod huic vacauerit studio, cum in eo nil nisi falsum, vanumque reperiretur: & vbi que per cereales & anabatos suos sparsam disseminauit. tantum sibi apud omnes vendicat impudentia, & eousque hominum liuor procedit. Et vndenam apud nos ex Hieronymi studijs maior, quam ex Hebraicæ linguæ cognitione vtilitas emanauit? vnde emolumentum maius profluxit? Eius enim tantam interpretationem, ab Ecclesia iamdiu recepta, in vsu nunc est: eius versio legitur & citatur. Septuaginta enim, exceptis Psalmis, qui ipsi etiam sicut à Hieronymo emendati sunt, leguntur, nullum amplius apud Latinos locum tenent. An non Abraham in omni Chaldeorum, & Moyses Aegyptiorum sapientia docti fuerunt? & Christiano homini non licet in vtilitatem Ecclesiæ, argutarum apum instar, vndique, quæ bona ac recta sunt, colligere & comportare?

Multum prodest Ecclesiæ ex Hebraicæ linguæ cognitione.

Epist. 108. ad Domnionem ac Rogatianum.

Cap. 33.

Idè commentarios in Epistolam ad Ephesios &c.

Nihil propterea hoc studium omittens D. Hieronymus, circuit etiam post hæc cum eruditissimis Hebræorum, omnem Palestinae terram, vt cuncta illius loca, situs ac regiones, de quibus scriptura meminit, proprijs collustraret oculis, & quod absens audierat, presens videret. Et cum Paralipomenon librum translaturus esset, propter immensam congeriem nominum, quæ in eo continentur, ex Tyberiadem eruditissimum quandam Hebræum legis Doctorem, qui ceteris Iudæis admirationi erat, conduxit, & cum eo à principio vsque ad finem cuncta, quæ in eo libro scripta sunt, examinavit: sicut ipse ad Domnionem & Rogatianum testatur. Non multo post, quam reuersus ex Alexandria fuit, vt ipse in Procemio eorum librorum testatur, Commentarios in Epistolam ad Ephesios scripsit. Adiunxit deinde eos, qui sunt ad Philemonem, mox qui ad Galatas, postremò qui ad Titum, vt ex eius præfationibus commentarijs adpositis constat. Omnes autem Paulæ & Eustochio, in Bethleem iam degentibus, dicauit.

Com-

DE S. HIERONYMO ECCLESIAE DOCTORE.

311

Commentarios verò, qui sunt super Matthæi Euangelium, ad preces Eusebij presbyteri Cremonensis, intimi sibi amici, tunc Romam proficiscentis, tumultuariè conscripsit, sicut aliquanto postea, qui sunt in septem prophetas, Micheam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam, atque Malachiam, in ceteros enim quinque minores, scripsit multò deindè, hoc est, mortua iam Paula, post vigintiduos circiter annos, ex quo ab Alexandria & Didymo reuersus fuerat: sicut in Abdiam tricesimo suæ ætatis anno, & in quatuor maiores multò postea, hoc est, in postrema ferè senectute. Verùm quia hanc rem plenè ipse differit, eam suis verbis ad Pammachium scribentem audiamus: Præposito ordine atque confuso duodecim prophetarum opus & cœpimus, & Christo adiuuante complebimus. Non enim à primo vsque ad nouissimum, iuxta ordinem quo leguntur, sed vt potuimus, & vt rogati sumus, ita eos differuimus, Nahum, Micheam, Sophoniam & Aggæum primò *φιλοπονοῦντάς* Paulæ, eiusq; filie Eustochio *προσεβάντα*. Secundò in Habacuc duos libros Chromatio Aquileienti Episcopo delegauit. Tertiò post longi temporis silentiùm, Abdiam & Ionam tibi imperanti differui, Præsenti anno, qui sexti consulatùs Archadij Augusti & Anicij Probi factis nomen imposuit, Exuperio Tolofanæ ecclesiæ Pontifici, Zachariam, & eiusdem verbis Minerio & Alexandro monachis, Malachiam prophetam interpretatus sum: statimque recurrens ad principium voluminis Osce, & Iohel, & Amos, tibi negare non potui.

Ex Proo-
mio super
Osce.

Ex Proo-
mio in Ab-
diam.

Ex Proo-
mij, maxi-
mè in Eze-
chielem.

Intèa Ruffinus librum Origenis *περὶ ἀρχῶν* multis enormibus refertum erroribus transfert, & vt illum mundò legendum obtrudat, Hieronymum, quòd Origenem ipse etiam transfulerit ac laudauerit, ad cælum effert. Intercesserat inter eos antea nescio quid dissidij, sed reconciliati inuicem fuerant. Verùm gratia malè facta, non coit. Incipit eam ob causam cicatrix vix obducta recrudescere, dum Hieronymus ab amicis Pammachio & Marcellino ex Vrbe monetur, se ex obliquis Ruffini laudibus Origenistam credi, & pro vero ita teneri, nisi suspiciones hominū purget. Verùm nondum ad pugnas & contentiones verborum ventum erat, vt ab Epistola sexagesima extra discere quis potest. Crescebat hoc eodem tempore in Bethleem monasteriū, quòd a Paula exædificabatur: verùm licèt pro viris & virginibus ibi degētibus satis capax extructum habitaculum esset, & pro peregrinis māsiones aliquæ circa viam erectæ, tantus tamen vndiq; ad ea loca pietatis causa hominum concursus erat, præsertim monachorum, vt diuersorium magis amplum Hieronymus ædificare cogitauerit. mittit propterea Paulinianum sibi germanum, in patriam, iam à Gotthis vastatam, vt semirutas villulas, quæ barbarorum effugerant manus, & parentum communium venderet census. (obierant enim tunc Hieronymi Paulinianiq; parentes) degebat hoc tempore Romæ Ruffinus, eamque tunc Syricus, de cuius testimonio deindè sub Anastasio, qui eum de Origenis versione damnauit, gloriabatur, gubernabat. Ex ea Aquileiam & patriam reuersus postea est, Pauliniano adhuc in Dalmatia & vicinis oris manente. Meminit huius rei in Epistola ad Pammachium, & in altera, quæ ad ipsum Ruffinum est, his verbis Hieronymus: Nos, in ista prouincia ædificato monasterio, & diuersorio proptèr extructo, nè fortè & modò Ioseph cum Maria in Bethleem veniens, non inueniat hospitium, tantis de toto orbe confluētibus turbis obruimur monachorum, vt nec coeptum opus deserere, nec supra vires ferre valeamus. Vndè quia penè nobis illud de Euangelio contigit, vt futuræ turris non antè computaremus expensas, compulsi sumus fratrem Paulinianum ad patriam mittere, vt semirutas villulas, quæ barbarorum effugerunt manus, & parentum communium census venderet, nè coeptum sanctorum ministerium deserentes, risum maledicis & æmulis præbeamus. & ad Ruffinum: Frater meus Paulinianus necdum de patria reuersus est, & puto quòd eum Aquileiæ apud sanctum papam Chromatium videris. Sanctum quoq; presbyterum Ruffinum ob quandam causam per Romam Mediolanum misimus, & orauimus, vt nostro animo & obsequio vos videret. Gotthi autè aliquot annis ante Romam captam, hoc est, Valentis tempore, vt Orosius testis est, primùm Thraciam, exindè, vt alij, Pannoniam Dalmatiamque vastarunt, quo tempore Stridon quoque destructa fuit.

Cap. 34.

Ex præfat.
Ruffini in
lib. *περὶ ἀρ-
χῶν*.

Epist. 66.

Multum sub
eo creseit
monachoru
numerus.

Epist. 66.

Ruffino.

Epist. 26.

Pamma-
chio.

Luc. 14.

Epist. 66.

Ruffino.

Orosius li.

7. c. 19.

Epist. 61. cœ-

tra Iohan-

nem.

Epist. 60.

Reuersus Palæstinam Paulinianus, & iam triginta annorum vir factus, ab Epiphano Cypri, inuitus, tento scilicet ore, nè reclamaret, primùm diaconus, deindè presbyter, in monasterio quodam Eleutheropolitani territorij ordinatus est. Arripuit ex hac causa inimicitarum ansam Iohannes Hierosolymitanus Episcopus aduersus Epiphanium,

Cap. 37.

phanium, Hieronymumque, & monachos secum degentes, qui se, uti Origenistam, ab eis corripere & profligari videret. Asserit enim, in sua diocesi Paulinianum, se inscio, ordinari non debuisse, præsertim cum ætatis sacerdotio aptus ille non esset. Replicant illi, ad Eleutheropolitanam, non Hierosolymitanam, diocesim monasterium illud, ubi ordinatio facta est, pertinere: & Paulinianum, cum iam triginta annorum sit, presbyteratui aptum esse, nec plures habuisse annos ipsum Iohannem, cum Episcopus creatus est. contentio eousque processit, ut Iohannes excommunicauerit omnes, qui Paulinianum pro presbytero haberent, ita ut ipse etiam Hieronymus aliquandiu specum Domini tantum videre, non etiam ingredi, propter ecclesiam super eum constructam, cum monachis posset. Posita enim sub Episcopatu Hierosolymitano Bethleem est. De hac autem re ipse his verbis conqueritur: Ego misellus, dum in solitudine delitescere, à tanto pontifice repente truncatus, presbyteri nomen amisi. & infra: An non tu potius scindis Ecclesiam, qui præcepisti Bethleem presbyteris tuis, nec competentibus nostris in Pascha baptismum traderent, quos nos Diospolim ad Confessorem & Episcopum misimus Dionysium baptizandos? Ecclesiam scindere dicimur, qui extra cellulas nostras, locum Ecclesie non habemus? An non tu scindis Ecclesiam, qui mandas clericis tuis, ut si quis Paulinianum ab Epiphano Episcopo consecratum, presbyterum dixerit, ecclesiam prohibeatur intrare? ex quo tempore usque in præsentem diem, videmus tantum specum Domini, & hæreticis intrantibus, procul positi suspiramus. Nosne sumus, qui Ecclesiam scindimus, an ille, qui viuus habitaculum, mortuis sepulcrum negat, qui fratrum exilia postulat?

Non contentus hac excommunicatione Iohannes, ab Imperatore etiam obtinuit, ut Hieronymus una cum monachis in exilium mitteretur: verum re melius perpenſa, effectum suum rescriptum sortitum non est. Nuper nobis, inquit, postulauit & impetrauit exilium, atque, utinam implere potuisset: ut sicut illi voluntas imputatur pro opere, ita nos non solum voluntate, sed & effectu coronam haberemus exilij. Archelaus comes, sequenter pacis inter eos prius fuerat, & Theophilus Alexandria Episcopus eandem, nondum erroribus Iohannis cognitis, per Isidorum presbyterum procurauit. Verum cum D. Hieronymus hominis detexisset errores, quod scilicet Origenista esset, & octo, quas interim improbando recenset, hæreses prædicaret, & Pauliniani prætextu eos persequeretur, ipseque interea Iohannes, ut se expurgaret, vocatus, accedere noluisse, finis controuersie positus est. Origenes enim, quem Iohannes sequebatur, ab Alexandria tunc primum Ecclesia sub Theophilo Episcopo, Epiphano, Hieronymoque instantibus, in Oriente damnatus est, quam condemnationem postea Occidens Romaque confirmauit. Rome Syricus Papa adhuc Apostolicam regebat Ecclesiam, cum Ruffinus lieros *περι ἀρχαίων* Origenis, à se versos, in ea disseminat, ac multos eorum decipit lectione. Hæretici, quod amplius est, simplicitati sancti viri illudentes, communionis literas, discessuri ex Vrbe, impetrant. negauerunt enim se Origenis sequi errores. Detegit errores eorum Marcella, & examinatis testibus, illos ad eum conuincit, ut cum vocati venire noluerint, ab Anastasio, qui Syricio successit, condemnati sint.

Hoc tempore inimicitie, que olim erant ex causa fidei cum Ruffino, & sopita, non extinctæ, fuerant, in apertas contumelias eruperunt. Dum enim ille Hieronymum secum in hæresis suspicionem, veluti Origenista esset, trahere suis præconijs conatur, & vir sanctus se ab huiusmodi infamia extricare cunctis viribus querit, necesse fuit aperte in hostem procedere, & amicitiam ab adolescentia cum Ruffino contractam, religionis causa penitus scindere. Quis enim æquo animo se hæreticū appellari patiatur, & perpetuò permansura infamia notari? præsertim cum huiusmodi labe vix vnquam eluatur, & nisi infinitis propemodum contra scriptis, testificationibus, ac rebus etiam gestis contrarium postea manifestè appareat, nunquam tollatur. Inurgit propterea acriter vir sanctus in Ruffinum, & cunctis viribus insidiantem sibi proterit hostem, & non tantum in refellendis falso vitæ obiectis criminationibus, quam in abigenda à se hæresis infamia occupatur: tantaque indignatione huius materiam defensionis suscepit, ut stylum, iam ob omnia à multis annis gentiliū literarum studia languentem, & propter Hebraicæ linguæ barbariem quandam vitiatum, quasi tunc à rhetorum schola egressus esset, ita ornate acuteque, exacuierit, ut Ruffinus postea ne inter doctos quidem haberi cœperit.

Regebat hoc tempore Romanam Ecclesiam Anastasius Papa, cuique, Ruffinus libellum,

Iohannis Episcopi Hierosolymitani in Epiphano & Hieronymum inuidia.

Epist. 61. contra Iohannem.

Iohannes Episcopus Ecclesiam scindit.

Cap. 36. Epist. 61.

Sequitur Origenis errores.

Epist. 16. in Marcellæ Epitaphio.

Cap. 37. S. Hieronymus falso à Ruffino tanquam Origenista diffamatur.

Cap. 38.

lum, cui postea Hieronymus respondit, dicitur: & in Africa docebat Aurelius Augustinus, & Hipponensem gubernans ecclesiam, suae doctrinae ac sanctitatis documenta ubique spargebat. Audiens iam celebrem Hieronymi tum senis, per totum terrarum orbem diffusam famam, (ad eum enim veluti ad oraculum quoddam vndique concurrebatur) & se Hieronymi comparatione tanquam nouum quendam in Ecclesiasticis studijs militem esse cognoscens, contrahendae amicitiae causa ad eum scribere incipit, interrogans ab eo quaedam, & expositionem eius de Pauli simulatione modestè vellicans, in scribendo rescribendoque pro talibus rebus multum contentur tempus, dum literae serò ad Hieronymum, ad quem mittuntur, perueniunt. Certatum est aliquandiu pro hac re inter eos, praesertim dum expositionem suam, quod Paulus simulauerit, Hieronymus defendere, & Augustinus, dum mendacium omne à scripturis sacris tollit, alio modo solui posse difficultatem contendit: Videlicet, ut Paulus seruando tunc modo quodam non necessario legalia, minimè errauerit, proptereaque rectè Petrum, qui ad ea gentiles exemplo suo adigeret, reprahendere potuerit. Putatum est à principio, inter eos magnas exoriturus fore discordias, dum Hieronymus, à iuvene tunc primùm ex oriente videns se notari, excanduit. Verùm Christi charitas, qua inter eos certabatur, omnem discordiam ademit, tantumque postea Augustinus Hieronymo detulit, ut scripta sua discutienda illi miserit, libros dicauerit, & quaestiones aliquot, praesertim quae sunt de origine animae, ab eo petierit, & quia propter locorum distantiam & animarum curam proficisci ad descendum in Bethleem non poterat, misit ad eum, qui sua vice quaerere & discere multa à Hieronymo, Paulum Orosium, Alipium, & Profuturum quendam presbyterum, qui tamen Profuturus morte praeventus, eò peruenire non potuit. Misit per Cyprianum diaconum & alios epistolae multas, vehementerque dolebat, se eò ad descendum proficisci non posse. multum enim, ut par erat, deserebat Hieronymo, & in viro non minus omnis generis cumulatè positam doctrinam, quam vitae sanctitatem, admirabatur: sicut ipse ad eum scribens, his verbis restatur: Tantae autem mihi in literis tuis, quae in manus nostras peruenire potuerunt, apparent res, ut nihil studiorum meorum mallet, si possem, quam inhaerere lateri tuo. Quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiendum nobis ad te mittere cogito, si etiam de hac re tua rescripta meruero. nam neque in me tantum scientiae scripturarum diuinarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi video. Quòd autem Paulus Orosius in Bethleem cum Hieronymo fuerit, ipsemet in septimo historiae suae libro prodit his verbis: Ego quoque, ipse virum quidem Narbonensem, illustris sub Theodosio militiae, etiam religiosum, prudentemque; & grauem, apud Bethleem oppidum Palaestinae, beatissimo Hieronymo presbytero referente, audiui, se familiarissimum Arthaulpho apud Narbonam fuisse.

At non solum Augustinus, sed totus terrarum orbis senem venerabatur. Seuerus Sulpitius propterea illum inuisit, & sex mensibus cum eo mansit: mansissetque, ut ipse ait, perpetuo, si potuisset. doctissimum in omni fuisse sententia, & acerrimum praedicat hostem haereticorum, & quòd omne tempus in studijs consumeret, interea afferens. Hedibia & Algasia ex ultimis Galliarum finibus Apodemium pro mirarum quaestionum solutione ad eum misit: miserunt ex Germania Sunia & Fretella, ut varietatem Psalterij ab eo audirent. Mittebant ex vrbe Pammachius, Oceanus, & alij: ut vel contra haereticos responderet, vel dubia aliqua à se mota dissolueret. Mittebant & ex reliquis oris reliqui: tantusque vndique ad eum quaestionum ac literarum concursus erat, ut scribens Paulino, hoc ipsum ipse illis verbis testetur: Et ut sanctae menti tuae simpliciter fatear, vno ad Occidentem nauigandi tempore, tanta à me simul epistolae flagitantur, ut si cuncta ad singulos velim scribere, occurrere nequeam.

Ob res Paulae & Eustochij Firmum presbyterum Rauennam, Africam, Siciliamque his temporibus Hieronymus misit: qui ad eum reuersus, sospitem esse Augustinum renunciauit. Moritur interea Paula, antequam scilicet Roma Gotthis sub Innocentio, Duce Alarico, caperetur, hoc est, Honorio Augusto sexiès & Arestino consultibus, sub finem scilicet Anastasij Pontificatus, anno scilicet Domini quadringentesimo septimo. Assidet agrotanti Hieronymus, & in longa eius infirmitate sedulo inseruit. Succedit Anastasio Innocentius primus, cuius octauo anno cum is Rauennam, ut auctor est Orosius, moraretur, Roma capta fuit. His octo, qui à fine Anastasij ad Romam captam

Epist. 82. Marcellino.

S. Augustinus Episcopus, contrahendae amicitiae causa Hieronymo scribit.

Epist. 86.

Epist. 94.

Epist. 94.

Epist. 86.

Is multum Hieronymo desert. Epist. 113.

S. Hieronymi responsum.

Cap. 39.

Epi. 150. 151.

Epist. 135.

Epist. 133.

Cap. 40.

S. Paulae obitus.

Epist. 97.

Orosius lib. 7. c. 23.

captam

- S. Hieronymi in Efaïâ & Hieremïâ comentaria &c.
- Epist. 82. Plal. 38.
- Epist. 16. Urbis Romæ de uastatio.
- Anastafius I. uir pius & sanctus.
- Cap. 41. Epist. 30. Fabiola Epitaph.
- Epist. 127. Epist. 128.
- Epist. 82.
- Cap. 42.
- Lib. 2. contra Rufinum.
- Ruffinus li. 2. In uectiuarum.
- Cap. 43.
- captam præterfluxerunt, annis in Efaïam & Hieremiam D. Hieronymus scripsit. patet enim ex Præfationibus affixis obijffe iam Paulam. Nam quòd capta tunc fuiffet Roma, anno fcilicet Domini quadringentesimo duodecimo, in Proëmio Ezechielis ipfemet clarè his uerbis ad Euftochium fcribens, meminit: Poftquàm uerò clariffimum terrarum omnium lumen extinctum eft, immò Romani Imperij truncatum caput, & ut uerius dicam, in vna vrbe totus orbis interijt: obmutui, & humiliatus fum, & filui de bonis, & dolor meus renouatus eft. & ad Marcellinum: Ezechielis uolumen olim aggredi uolui, & fponfionem creberrimam ftudiofis lectoribus reddere: fed in ipfo dictandi exordio ita animus meus occidentalium prouinciarum, & maxime urbis Romæ, uastatione còfufus eft, ut iuxta uulgare prouerbiu, proprium quoque ignorarem uocabulum. De urbis Romæ uastatione meminit etiam in Epitaphio Marcellæ, cui & Panmachio Danielis commentarios dicauit, qui etiam ipfi ante captam Romam confcripti funt, poft morrem fimiliter, ut teor, Paulæ, ficut Epitaphium Marcellæ poft illius ruinam. Nobiles multi, & utriufque fexus homines poft euerfam Romam Hierofolymam pergebant, quos Hieronymus ea, qua poterat, humanitate gratanter accipiebat. Vnde in Proëmio commentariorum tertij libri Ezechielis, fic ipfe ad Euftochium fcribit: Quis crederet, ut totius orbis extructa uictorij Roma corrueret? ut ipfa fuis populis & mater fieret, & fepulcrum? ut tota Orientis, Aegypti, Africa litora olim dominatricis urbis, feruorum & ancillarum numero complerentur? ut quotidie fanta Berthelem nobiles quondam utriufque fexus, atque omnibus diuitijs affluentibus, fufciperet mendicantes, quibus quoniam opes ferre non poffumus, condolemus, & lachrymas lachrymis iungimus, occupati que fancti operis facina, dum fine gemitu confluentes uidere non patimur, explanationes in Ezechielem, & penè omne ftudium omiffimus. Laudans in Epitaphio Marcellæ Anastafium Papam Hieronymus, ait indignam fuiffe Romam, quæ eum diu haberet, nè fub tali Pontifice illa uel caperetur, uel eius precibus placatus Deus, faceret nè caperetur.
- Senuerat iam Hieronymus, & in Prophetarum interpretationibus occupatus, ftudium quotidie ponebat, cum ftatim ex Vrbe Hierofolymam Fabiola in fperata aduenit, ut in fanctis locis Chrifto feruiret. Affert fecum ingentem, quòd Hieronymus, Euftochium & uirgines recreet, latitiam fœmina, quæ tamen paruo durauit tempore. Dum enim loca fanta inuiferet, ftatim nuncius affertur, Hunnorum infinita examina cuncta fibi obuia ubique uafantium, Hierofolymam petere. Inueteratum fanctorum locorum defiderium Hieronymus, ut in fixis maneret cum uirginibus fedibus, tenuit: quanuis paratam ad fugam claffem teneret Fabiola, ut quæ ad iter expedita efferet, quippè quæ fedes iam nullas pofuerat, ac tota efferet in facinis, Romam redijt. Confcripsit ei poftea librum de Quadraginta duabus mansionibus, ficuti uicij pollicitus fuerat, & memoria mortuæ reddit: ficuti uiuenti opus, quòd efferet de facerdotalibus uelibus, in procinctu, cum nauigaturus iam efferet, præftitit. Quòd autè poft Romam captam, barbarorum illuues Orientis loca, præfertim Syriæ cum Antiochiæ obfidione percurreret atque uafauerit, ipfemet Hieronymus, fcribens Marcellino & Anapfychia, apertè teftatur: in qua Epiftola Fabiolæ etiam mentionem facit, afferens quòd duos fuper Ezechielem commentariorum libros ei miferat, & quòd ab ea exemplaria mutuari, fi uellet, poffet.
- Exponebat præter commetariorum tam exactos labores, Berthelem manens Hieronymus in conuentu fratrum facros Bibliorum libros, à Septuaginta uerfos: de qua re ipfe his uerbis meminit: Egone contra LXX. interpretes aliquid fum locutus, quos ante annos plurimos diligentiiffimè emendatos, meæ linguæ ftudiofis dedi, quos quotidie in conuentu fratrum ediffero, quorù pfalmos iugi meditatione decanto? Ruffinus grammatici eum uifum officio, & ante non multos annos, nobilium pueros, fibi ad difcendum Chrifiti timorem commiffos, humanioribus poetarum & historicorum literis docuiffè criminatur: quafi crimen, & non potius immenfa fit laus, uia cum Chriftianæ religionis rudimentis literas quoque, quæ illi ætati neceffariæ funt, pueris tradere, & paruulis tanquam paruulum fieri, ut eos quis lucrificiat. Vide quòd hominis liuor procedat, ut quòd laudis loco fit, opprobrio detur. Certè ipfe in Proëmio tertij ad Galatas libri, Paulæ & Euftochio teftatur, quindecim & amplius tunc fuiffe annos, ex quo gentilium libros non legerit.
- Præter ftudiorum & orationis occupationem, neceffè illi erat, quotidie aduenientes

tes ad ea loca Christianos excipere, & ea qua poterat humanitate recreare. Qui quidem concursus tantus erat, ut studijs vix esset relictus locus. De qua re ita ipse Eustochio testatur: Fateor me explanationes in Ezechiel multo antè tempore promississe, & occupatione de toto huc orbe venientium implere non posse, dum nulla hora, nullumque momentum est, in quo non fratrum occurramus turbis, & monasterij solitudinem hospitem frequentia commutemus, intantum, ut aut claudendum sit nobis ostium, aut scripturarum, per quas aperiendæ sunt fores, studia relinquenda. Itaque lucrativis, immò furtivis noctium horis, quæ hyeme propinquante longiores esse cœperunt, ad lucernulam, qualiacunque hæc sunt, dictare conamur. Ad Lucinium quoque scribens, quod præ frequentia & peregrinorum turbis relegere quæ scripserat, non potuerit, asserit. Recipiebat enim venientes omnes ad ea loca cum tanta charitate, ut pedes etiam se illis solitum esse laurare, his verbis testetur: Nobis in monasterio hospitalitas cordi est, omnesque ad nos venientes læta humanitatis fronte suscipimus. veremur enim, nè Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio, nè nobis Iesus dicat exclusus, Hospes eram, & non suscepistis me. Solos hæreticos non recipimus, quos vos solos recipitis. Propositum nobis quippè est, pedes lauare venientium, non merita discutere.

In pccinio
7. l. vii super
Ezechiel.

Eius hospitalitas.

Epist. 28.

Lauat hospitem pedes.
Lib. 3. cõtra Ruff.

Matth. 25.

Ad decrepitam propemodum & vltimam iam venerat ætatem, sicut ipse ad Augustinum his verbis testatur: Me autem ætatis vltimæ, & penè decrepitum, ac monasterij & ruris secreta sectantem, paruipendunt. Nec tamen propterea à studijs quicquam operæ remittebat, & non minùs ad orandum alacris, quàm ad legendum promptus surgebat. Mirum erat in corpore, ieiunijs & ætate consumpto, tantum spiritus, tantum vigere fortitudinis. Quod corpori deerat, supplebat animus, & sacrarum rerum meditatione mentem quotidie recreabat. Videres hominem, à corporeis vinculis absolutum, veluti auem quandam à nexibus expeditam, nihil aliud nisi cælum spectare appetere: & quanto magis morti appropinquabat, tanto plùs in eo spiritus excitabatur: ita ut mortem, demigrationem quandam à terrenis ad cælestia, à caducis ad æterna, non naturæ dissolutionem, in eo crederes. Sapientia, quæ ætate in omnibus crescit, in eo, quem semper comitata fuerat, absolutissima tunc erat: animi fortitudo, quæ iuuenem mirabiliter possederat, morti vicinissima tunc erat: animi fortitudo, quæ iuuenem mirabiliter possederat, morti vicinissima tunc erat: Christianæ religionis zelus, in eo alioqui perpetuus, prope mortem maior surgebat. Languebant quidem membra, sed animus vigeat, & in corpore iam iam casuro, mens semper cælestia cogitans excitabatur: nec illi, ut cæteris euenire solet, vnà cum senectute animus frigecebat, sed citò tanquam corporeum onus depositurus, alacrior ad finem tendebat. Sciebat se cursum suum benè peregisse, fidem seruasse, & in omnibus ut frenum militem sub Christo duce fecisse stipendia. Propterea ad coronam illi repositam, lætus gaudensque properabat, & veluti imbribus multis ac procellis exagitatatus oppressusque viator, æternum quietis, quò se reciperet, tectum oprabat, & post bellorum turbines, & varias mundi pelagi iactationes, quietum cælorum portum ingredi, & amœnum hortum incolere desiderabat: & quo magis se illi appropinquare cernebat, eo lætior incedebat. Repetebat animo seruis suis à Domino repromissa, quæ nec oculus viderit, nec auris audiuerit, nec in cor hominis ascenderint, & vberissima pascua vnà cum amœnissimis riujs, Christi ouibus per Ezechielem præmonstrata, mente tenebat: & cum longum peregrinationis suæ tempus consideraret, cum propheta David clamabat: Hei mihi, quia incolatus meus prològatus est: habitauit cum habitantibus Cedar, id est, tenebras: multum incola fuit anima mea. & rursùm: Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum? concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. & Quemadmodum desiderat ceruus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus meus. Sitiuit in te anima mea, ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Cap. 44.
Epist. 86.

Vacat multis orationibus & sacris meditationibus.

Post multos exantiatos pro pietate labores, lætus ad patriam calettè adspirat.

1. Cor. 1.

Ezech. 34.

Psal. 119.

Psal. 83.

Psal. 41.

Dum ijs cogitationibus vir sanctus exestuat, & se ad amplexus preparat spõsi, in leuem incidit febriculam, quæ illum iam in carne sua præmortuum dum diuexaret, reputabat animo mundi, quas pertransierat, miseras omnes, quibus tempestatibus iactatus, quibus persecutionibus exagitatus fuerit, quomodo in hac vita nihil certum, nihil beatum inueniretur. Orbis dominam concidisse Romam videbat, vrbes potentissimas redactas in cinerem cõsiderabat, & barbarorum incursionibus cuncta vastata. Quid non exire ex his miserijs, & in amplexus sponsi volare ille cuperet? quid non corporis abiecto carcere, expeditum in cælum tendere? Appropinquantem cernebat

Cap. 45.

Incidit in infirmitatem.

bat sponsum, & innumeris Angelorum agminibus, & sanctorum choris ad se iam iam tendere conspiciebat. Eò ille mētem, eò tendebat oculos: & veluti iam solutus à carnis vinculis, ibi sibi esse videbatur, vbi venientem ad se Christum conspiciatur. Mortem propterea veluti sororem charissimam, vt sibi ea quæ videbat, cōcederet, precabatur. Aderant iuxta eum monachi, & Christo dicatæ virgines, & ex varijs sanctorum locorum vndique, qui ad talis viri exitum confluxerant, homines: quos omnes ille le- to & alacri vultu conspiciebat, & vt Deo omni inseruirēt nixu, exhortabatur. Aderat Eusebius & ceteri presbyteri, qui secum Christo militauerant, & abeuntem à se com- munem patrē omnes lamentabantur. Solabatur ille cunctos, & ad humilitatem, pa- tientiam, charitatem, cæterasq; hortabatur virtutes, & nē sibi cælestem inuiderēt pa- triam, precabatur: quod se nihil aliud optasse semper aiebat, quàm ad eum diem peruenire, vnde illi ad cælestem beatitudinem daretur aditus.

Solatur sibi
citius ditan-
tes & horra-
tur ad pie-
tatem.

Cap. 46.
Christo ani-
mā sanctissi-
mā reddit.

Claret mi-
raculis.

Epist. 113.

Lib. 1. cōtra
Iulianum.

Sanctorum
patrum de
Hieronymo
testimoniū.

Distin. 15. c.
Sancta Ro-
mana. Eccle-
sia.

Cap. 47.
Var. senten-
tiæ de S. Hi-
eronymi
ætate.

Obijt vir
Domini sub
Honorio &
Theodosio
Imperat.

His & huiusmodi verbis sanctos omnes, qui aderant, postquam est adhortatus, & virgines, vt in proposito castitatis manētes, Christo seruirēt, animauit: versus ad spon- sum, quem sibi iam adesse videbat, illi spiritum suum cōmendans, obdormiuit in Do- mino diē vltimo Septembris mensis, sub Honorio & Theodosio iuniore, multis cla- rus miraculis: vir, cui nec Græci, nec Latini, quem comparant, habēt aliquem. In eum enim doctrinā omnes & virtutes irā cumulātē se contulerunt, vt post eum, quem in aliqua re gentibus inuideat Ecclesia, neminem inueniat. Nam etsi multos in Ecclesia præstantissimos ac doctissimos habuerimus viros, neminem tamen, qui tot ac tanta in omni doctrinarum genere sciuerit, & qui tot linguarum habuerit cognitionem, inuenimus. Quod si in aliqua re ipse ab aliquo vincatur, semper tamen & supersunt alia, in quibus tandē illi præstans Hieronymus, videtur abscedat. Augustinus, qui Iohanni Baptistæ eum comparat, fatetur in se nec esse, nec esse vnquam posse tantum scientiæ diuinarum scripturarum, quantum in Hieronymo esse videbat. Et contra Iu- lianum scribens: Sanctus, inquit, Hieronymus presbyter Græco & Latino, insuper & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in lo- cis sanctis, atque in literis sacris vsque ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes, vel penē omnes, qui ante illum ex vtraq; parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit. Et libro decimo octauo de ciuitate Dei, Non defuit, ait, temporibus nostris pre- sbyter Hieronymus, homo doctissimus, & trium linguarum peritus: qui non ex Græ- co, sed ex Hebræo in Latinum eloquium scripturas cōuertit. Gelasius Papa, vt omit- tam Damasum, qui tantū illi tribuit, & D. Gregorium, qui honorificè de eo meminit, ita de beato Hieronymo scribit: Itē Ruffinus vir religiosus plurimos Ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam scripturas interpretatus est. Sed quoniam bea- tus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrij libertate notauit, illa sentimus, quæ be- atum Hieronymum prædictum sentire cognoscimus: & non solum de Ruffino, sed etiam de vniuersis, quos vir sapiens memoratus, zelo Dei & fidei religione repræhen- dit. Itē Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiat, le- genda suscipimus. & paulò superius: Viras patrū, Antonij, Pauli, Hilarionis, & omni- um Eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni honore suscipimus.

Quot autem vixerit annos, & quibus Consulibus obiērit, mihi incertum. Vnum tantum constat, ad decrepitam vsque, vt tradit Augustinus, eum vixisse ætatem. Pro- sper, quem multi secuti postea sunt, vixisse eum annis vno & nonaginta testatur: obijt seque anno Domini CCCC. XXII. natum hac ratione sub Constantini Magni impe- rio, anno XXII. alij deindē addiderunt. Paulus Diaconus, Sigebertus, Beda, & vulga- tum Ecclesie Martyrologium, vixisse eum annis septem amplius aiunt, hoc est, octo & nonaginta. Nec defunt, qui centesimum eum præterijisse scribant annum. Incerte tot Scriptorum sententiæ, incertam etiam nobis Hieronymi ætatem reddunt: præsertim cum Beda sub Archadio eum obijisse testetur, & Prosper anno Domini quadringen- tesimo vicesimo secūdo, hoc est, sub Honorio & Theodosio iuniore. Quæ vtraq; sen- tentia in illud recidit, vt Constantini Magni tempore natum Hieronymum dicamus, anno scilicet eius vel XV. vel XXII. Verum cum eum non sub Constantino, sed Con- stantio filio natum, propterea quod Iuliani tempore puer esset, & grammaticæ ope- ram daret, ipsius Hieronymi testimonio initio probauerimus: superest, vt fundamen- tum, quo innituntur, totum corruat: & aliquid tot annorum ex eius vita detrahen- dum sit, quod eum sub Honorio & Theodosio obijisse pro compertissimo habeo, hoc

hoc est, aliquot annis ante mortē D. Augustini, qui obiit anno Domini CCCC. XXX. hoc est, sub Theodosio iuniore, & Valentiniano tertio.

Et ut scias mendacium sibi nunquam constare, natalem Hieronymi diem, quidam ^{Cap. 48.} in decimum quintum, alij in vicesimum secundum, vel vicesimum quintum, plurimi in tricesimum primū Constantini Magni annum, ex vitæ longitudine rejciunt. Sigebertus, qui XCVIII. annos eum vixisse asserit, corpus laboribus ita confectum Hieronymum habuisse scribit, ut nisi fune manibus apprehenso, qui ad hoc ei de trabe pendebat, surgere de lecto non potuisset. Marcellinus comes, vir fidei & autoritatis magna, per D. Augustini, quem & ego sequor, vestigia cautiùs incedens, nec quo anno mortuus, nec quot ille vixerit definit annis: admodum tantum senem decessisse asseuerat, hoc est, ut ait Augustinus, in decrepita ætate, peracta scilicet senectute. In hunc sensum scribens Hieronymus ad Augustinum, se penè decrepitum asseuerat: ad quam decrepitate peruenisse tantum illū Augustinus significat, cum ait, Usque ad decrepitam vixit ætatem. Alioqui si valde decrepitum eum intelligere velis, necesse est, ut vel post Augustinum decessisset, vel anno saltem xv. Constantini Magni natus esset. quod vtrunque falsum est. Vt cunque, constat certè ex eius scriptis, post Romam captam ab Alarico, quod fuit anno Domini CCCC. XII. aliquot eum vixisse annos. siquidem non solum ruinam illam Romanos fugientes, se in Bethleem pluriès excepisse narrat, verum etiam aliqua postea eum scripsisse apparet: ut commeteria in Ezechielem, Epitaphium Fabiolæ, similiter & Marcellæ. Augustinus libros suos de Anima, illi dicans, post Romam captam misit: sed tabellarius, ut ipse testatur, mortuum illum inuenit.

Vtebatur vir beatissimus in senectute breui quodā pileo, quo frigescentes iam corpus ^{Cap. 49.} cōfoueret: de qua re ipse Paulino, qui sibi illum donauerat, scribens, ita ait: Pileo ^{Epist. 153.} lum textura breuem, charitate latissimum, senili capiti confouendo libenter accepi, & munere, & muneris authore lætatus. Humatus post mortem in Bethleem fuit, exequijs illi ex Christiana religione, ut Antonium Paulo fecisse ipse refert, ritè antea celebratis. Translatus inde postea Romam est vnà cum Christi Saluatoris nostri præse- ^{Præsepe Do-} pio, septimo Idus Maij, eo scilicet die, quo præceptoris sui Gregorij Nazanzeni festum ^{mini Romæ} agitur. Reiectus deinde est dies in vigiliam Ascensionis à Pio secundo Pontifice ma- ^{seruatur.} ximo, ut festiuus ac frequentius ageretur, plenaria sepulcrū eius illo die aduentibus, ^{festū trans-} criminū indulgentia condonata. Iacet autem beatissimus vir omni præconio maior, ^{lacionis ei.} & quem cuncta suspirant fecula, super Exquilias, proprio sibi iuxta præsepe Domini erecto altari, vbi sacra adhuc eius seruatur tunica, in ecclesia S. Mariæ Maioris: quam tu amplissime Cardinalis Carole Borromee, non minus pietate & religione, quam charitate conspicuus, & in tanta rerum affluentia ac imperij potestate, rarum apud omnes exemplum, cum immensa tua laude, & populi vtilitate, regis atque gubernas.

VITA S. HONORII DOROVERNENSIS
(SIVE CANTVARIENSIS) ECCLESIAE EPISCOPI,
*authore venerabili Beda presbytero, Ecclesiast. Historie
Gentis Anglorum, Lib. 2. cap. 18. & 19.*

POST QUAM Iustus Archiepiscopus est ad caelestia ^{30. Septēbr.} regna sublatus, Honorius est pro illo in præsulatū electus. Qui ordinandus, venit ad Paulinum: & occurrente sibi illo in Lindocolnio, quintus ab Augustino, Dorouernensis ecclesie consecratus est antistes: cui etiam præfatus ^{Honorius} Papa Honorius misit pallium & literas, in quibus decre- ^{iste quintus} uit hoc ipsum, quod in Epistola ad Eduinum Regem mis- ^{ab Augusti-} sa, decreuerat: scilicet, ut, cum Dorouernensis vel Ebor- ^{no Anglorū} acensis antistes, de hac vita transierit, is, qui superest, con- ^{Apostolo} sors eiusdem gradus, habeat potestatem alterum ordi- ^{Antistes,} nandi in loco eius, qui transferat, sacerdotem, nè sit necesse, ad Romanam vsque ciuitatem per tam prolixa terrarum & maris spatia, pro ordinando Archiepiscopo semper fatigari. Quarum etiam textum literarum in

Epistola Honorij
Papae ad Honorium
Archiepiscopum.

Matth. 11.
Math. 25.

Pallij anti-
quus usus.

Ex Cap. 19.
O si isthuc
obseruasset
nostrotum
temporum
nouatores.

* inquiri

In Scotia
non rite cele-
bratum Pas-
cha.

Haeresis Pe-
lagiana in
Scotia.

nostra hac historia ponere commodum duximus.

Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima, quae redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur honorum munera prerogare, illud etiam clementer collata suae pietatis munificentia tribuit, quoties per fraternos affatus unanimum dilectionem quadam contemplatione alternis ad spectibus representat: pro quibus maiestati eius gratias indefinenter exoluimus, eumque votis supplicibus exoramus, ut vestram dilectionem, in praedicatione Evangelij elaborantem & fructificantem, sedantemque magistri & capitis sui sancti Gregorij regulam, perpeti stabilitate confirmet, & ad augmentum Ecclesiae suae potiora per vos suscitaret incrementa: ut fide & opere in timore Dei & charitate, vestra acquisitio decessorumque vestrorum, quae per domini Gregorij exordia pullulat, conualescendo amplius extendatur: ut ipsa vos Dominici eloquij promissa in futuro respiciant, vosque vox ista ad aeternam festiuitatem euocet: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. & iterum: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituiam: intra in gaudium Domini tui. Et nos equidem, fratres charissimi, haec vobis pro aeterna charitate exhortationis verba praemittentes, quae rursus pro ecclesiarum vestrarum priuilegijs congruere posse conspiciamus, non desistimus impetire: & tam iuxta vestram petitionem, quam filiorum nostrorum Regum, vobis praesenti nostra praerceptione, vice beati Petri Apostolorum principis, auctoritatem tribuimus, ut quando vnum ex vobis diuina ad se iusserit gratia vocari, is qui superstes fuerit, alterum in loco defuncti debeat Episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula vestrae dilectionis pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus: ut per nostrae praerceptionis auctoritatem, possitis Deo placitam ordinationem efficere: quia ut haec vobis concederemus, longa terrarum marisque interualla, quae inter nos ac vos obsistunt, ad haec nos descendere coegerunt: ut nulla possit ecclesiarum vestrarum iactura, per cuiuslibet occasionis obtentum quoquo modo peruenire, sed potius commissi vobis populi deuotionem plenius propagare. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater. Data die tertio Iduum Ianuariarum, imperantibus dominis nostris pijs Augustis, Heraclio & filijs, anno Dominicae incarnationis sexcentesimo vigesimo quarto.

Misit idem Papa Honorius literas etiam genti Scotorum, quos in obseruatione sancti Paschae errasse compererat, solerter exhortans, ne paucitatem suam, in extremis terrae finibus constitutam, sapientiosem antiquis siue modernis, quae per orbem erant, Christi Ecclesijs aestimarent: ne contra Paschales computos, & decreta synodalia totius Orbis Pontificumque, aliud Pascha celebrarent. Sed & Iohannes, qui successori eiusdem Honorij Seuerino successit, cum adhuc esset electus in pontificatum, pro eodem errore corrigendo, literas ei magna auctoritate atque eruditione plenas direxit, euidenter adstruens, quia Dominicum Paschae diem quinta decima luna usque ad vigesimam primam, quod in Nicena synodo probatum est, celebrari oporteret: necnon & pro Pelagiana haeresi, quam apud eos reuiuiscere didicerat, cauenda ac repellenda, in eadem illa epistola monere curauit. Cuius epistolae principium est:

Dilectissimis & sanctissimis Tomiano, Columbano, Chromano, Dimano & Bagitano Episcopis: Chromano, Hernianoque, Laustrano, Sullano & Segiano presbyteris: Saroni, ceterisque doctoribus, seu Abbatibus Scotis, Hilarius Archipresbyter & seruans locum sanctae sedis Apostolicae, Iohannes Diaconus, & in Dei nomine electus, Item Iohannes primicerius, & seruans locum sanctae sedis Apostolicae, & Iohannes seruus Dei, consiliarius eiusdem Apostolicae sedis.

Ad scripta, quae perlatores ad sanctam memoriam Seuerinum Papam adduxerunt, eodem hac luce migrante, reciproca responsa, quae postulata fuerant, siluerunt. Quibus referatis, ne diu tantae quaestionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam provinciae vestrae contra orthodoxam fidem, nouam ex veteri haeresim renouare conantes, Pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine resurgentes, & quartadecima luna cum Hebraeis celebrare nitentes. Quo Epistolae principio manifeste declaratur, & nuperrime temporibus illis haec apud eos haeresim exortam, & non totam eorum gentem, sed quosdam in eis hac fuisse implicitos. Exposita autem ratione Paschalis obseruantiae, ita de Pelagianis in eadem epistola subdunt:

Et hoc quoque cognouimus, quod virus Pelagianae haereseos apud vos denuo reuiuiscit: quod omnino hortamur, ut a vestris membris huiusmodi venenatum superstitionis

tionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet: quia non solum per istos ducentos annos abolita est, sed & quotidie à nobis perpetuo anathemate sepulta damnatur: Et hortamur, nè quorum arma combusta sunt, apud vos eorum cineres suscitentur. Nam quis non excretur superbum eorum conamen & impium, dicendum, posse sine peccato hominem existere ex propria voluntate, & non ex gratia Dei? Et primum quidem blasphemia & stultiloquium est dicere, esse hominem sine peccato: quod omnino non potest, nisi vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui sine peccato est conceptus & partus. Nam ceteri homines cum peccato originali nascentes, testimonium præuocationis Adæ, etiã sine peccato actuali existentes, portare noscuntur, secundum prophetam dicentem: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Interea defuncto Felice Orientalium Anglorum Episcopo, post decem & quatuor annos accepti Episcopatus, Honorius loco eius ordinauit Thomam Diaconum eius de prouincia Giruorum. Et hoc post quinque annos sui Episcopatus de hac vita substracto, Berethgillum, cognomine Bonifacium, de prouincia Cantuariorum, loco eius substituit. Et ipse quoque Honorius postquam * atatem sui cursûs impleuit, migravit ex hac luce anno ab incarnatione Domini sexcētesimo quinquagesimo quarto, pridie calendæ Octobris. Et cessante Episcopatu per annum & sex menses, electus est Archiepiscopus cathedræ Dorouernensis sextus, Deus dedit de gente occidentaliū Saxonum. Quem ordinaturus venit illuc Ithamar Antistes ecclesiæ Rhofensis.

MARTYRIVM SS. VRSI ET VICTORIS CVM SOCIIS SVIS, EX GLORIOSA THEBAEORVM LEGIONE, quorum Historia ad nos perlata est ex Francia per venerabilem D. Petrum à Leydis Carthusiæ Colonienfis olim Priorem.

VM tempore Maximiani Imperatoris (qui cum collega Diocletiano imperium tenuit) grauis persecutio Christianorum esset exorta: erant in legione sancti Mauritij Vrsus & Victor cum socijs lxxj. viri in bellicis rebus strenui, quorum hodiè natalitia colimus. Qui beati Mauritij passione & gladij terrore turbati, non absque diuino nutu castrorum tumultus occultè relinquentes apud Solodorum castrum antiquissimum, quod est super Arulam fluium, peruenierunt, vt per eos ibidem multorum infidelium caritas, fidei lumen reciperet. Interea Maximianus Imperator audiens sanctum Vrsum sociosque eius ab Agaurino fugam decessisse, nimis furore succensus est. Accito igitur Hyrtaco, prædicti Solodorenfis oppidi Præsidi, præcepit & iniunxit, vt vestigia sanctorum diligenter perscrutando indagaret, & vbi cunquè ipsos inueniret, aut ad sacrificia deorum compelleret, aut varijs tormentis eorum vitam finiret. Igitur beato Vrso socijsque eius Hyrtaco Præsidi præsentatis, talibus verbis eos alloquitur, dicens: O viri, quis vos furor decretis principum suasisit obuiare? Vestram strenuitatem monemus, & imperiali præcepto præcipimus, vt omni occasione remota, ad sacrificandum dijs omnipotentibus Ioui & Mercurio velitis vos inclinare. Alioquin vos vitam faciam varijs finire tormentis. Illi verò calidus corroborati dixerunt: Christiani sumus, nec sacrificando furdus & mutis idolis, Christianæ religionis ritum volumus inquinare. Hyrtacus videns sanctorum constantiam, nec posse blanditijs flecti, nec terroribus emolliri, præcepit manus & pedes eorum catenis nexibusque constringi, ac varijs tormentis ipsos atrociter cruciari. Quod cum carnifices studiosè peragerent, diuina clementia (quæ sperantes in se non deserit) tanto super eos splendore claritatis illuxit, vt tortores fulgore perterriti, ad terram prosternerentur semiuui, sanctique martyres catenis ruptis vinculisque dissolutis starent imperterriti, glorificantes & laudantes Dominum Deum Israel. Pagani verò, vnâ cum Præsidi confusione ducti, dolore & angustia torquebantur.

Multi cre-
dunt.

bantur, videntes quòd multi ad Christum per miracula prædicta conuerterentur. Alloquitur itaque Præses sanctos martyres, dicens: Vnum de duobus eligite aut dijs immortalibus sacrificare, aut vitam vestram varijs faciam tormentis finire. Respondentes sancti, dixerunt: Christus pro nobis passus est, nos etiam pro Christo, quæcunque tormenta tua decreuerit malitia inferre, parati sumus sustinere. Imperat igitur Præses furore repletus, magnam componi lignorum congeriem, & præparari maximum ignem, vt sanctorum corpora cremarentur. Cumque præsentibus multis sancti martyres fuissent adducti, Hyrtacus ait ad illos: Nisi à vestro errore resipiscatis, in his flammis corpora vestra coneremabo. Sancti Spiritu sancto confortati responderunt: Nulla nos minæ, vel tormentorum timor, à sancto & iusto proposito reuocabunt, &

Dū in igne
mittitur, is
extinguitur.

parati sumus ad omnia pro Saluatoris nomine sustinenda. Sanctis igitur ad ignem, vt in illum mitterentur, accedentibus, ecce ventus validissimus de cælo veniens, lignorum congeriem vndiquè succensam, tanto conamine impulit, vt dissoluta & in varias partes diuisa, penitus extingueretur. Quod videntes multi, ad fidem conuersi sunt. Videns autem impius Præses sanctos martyres duplici miraculorum splendore clarificatos, plurimos capite truncari præcepit. Interea sancti martyres, Vrsus cum socijs suis, vtriusque sexûs homines doctrina & exemplis in fide confortabant. Hyrtacus verò Præses, vir Belial furore plenus, super pontem prædicti fluminis sibi sanctos martyres iussit præsentari: vt eodem loco capite caesos mox in alueum fluminis præcipitaret. Cæduntur ergò beati martyres, & in flumen præcipitantur, nec tamen longè à dicto ponte defluerunt. Nam diuina misericordia (apud quam omnia possibili-
lia sunt) suæ mansuetudinis potentiam in eis demonstrauit. Non longè nanquè à dicto ponte, capita sua in manibus portantes, flumen egressi sunt, & ad locum, vbi nunc in honore ipsorum basilica fabricata est, peruenerunt. Mirabilia hæc, & mirabilibus mirabiliora succedunt. Sancti enim martyres genua ad terram flectentes, quasi ad vnius horæ spatium, priusquam corpora sua ad terram deponerent, cunctis cernentibus orabant. Orationi verò sine dato, corpora sua ad terram dimiserunt, acsi dicerent: Hæc requies nostra in seculum seculi. Venientesque surdi, cæci, claudi, imbecilles & paralytici, seu quacunque infirmitate detenti, tangebant corpora sanctorum: & subitam recipiebant sanitatem. Energumeni quoque seu dæmonibus obsessi, ad tactum sanctorum curabantur martyrum. Et vsque in hodiernum diem, si fides petentium non titubet, per Dei gratiam curantur.

Cæduntur
gladio & in
flumē præ-
cipitantur.
Manibus ca-
pita sua de-
portant ad
locū sepul-
tura.

Stupendum
miraculum.
Plal. 131.
Multi ægri
curantur.

Passi sunt autem Vrsus & Victor cum socijs suis apud Solodorum pridie Calendas Octobris, regnante Domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in secula, Amen.

FINIS MENSIS SEPTEMBRIS.

OCTO